

Aralık '25

SPOR YÖNETİMİ

Alanında Uluslararası Derleme, Araştırma ve Çalışmalar

EDİTÖR

PROF. DR. BURHANETTİN HACICAFEROĞLU

 SERÜVEN
YAYINEVİ

Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • C. Cansın Selin Temana

Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Serüven Yayınevi

Birinci Basım / First Edition • © Aralık 2025

ISBN • 978-625-8671-47-6

© copyright

Bu kitabın yayın hakkı Serüven Yayınevi'ne aittir.

Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz. The right to publish this book belongs to Serüven Publishing. Citation can not be shown without the source, reproduced in any way without permission.

Serüven Yayınevi / Serüven Publishing

Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak

Ümit Apt No: 22/A Çankaya/ANKARA

Telefon / Phone: 05437675765

web: www.seruvenyayinevi.com

e-mail: seruvenyayinevi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume

Sertifika / Certificate No: 47083

SPOR YÖNETİMİ

ALANINDA ULUSLARARASI DERLEME,
ARAŞTIRMA VE ÇALIŞMALAR

Editör **PROF. DR. BURHANETTİN HACICAFEROĞLU**

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SPOR YAPMA VE YAPMAMA
DAVRANIŞLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ7**

Hasan OSMANOĞLU

BÖLÜM 2

**TÜRKİYE'DE SPOR POLİTİKALARI VE KALKINMA PLANLARINDA
SPORUN YERİ27**

Şeyma KURŞUN

BÖLÜM 3

**AFETLERDEN ETKİLENEN BÖLGELERDEKİ ÖĞRENCİ SPORCULARDA
PSİKOLOJİK İYİ OLUŞUN YORDAYICILARI: TRAVMA SONRASI STRES,
SOSYAL DESTEK VE AKADEMİK BAŞARI 41**

Yeliz Eratlı ŞİRİN

Özge AYDIN

Tayfun ŞİRİN

BÖLÜM 4

**TAKIM KİMLİĞİNİN GÖLGE ALANI: TARAFTARLIKTAKİ SADİZM, NARSİZM
VE SCHADENFREUDE.....63**

Ebru GÜZEL KUYUCU

BÖLÜM 5

SPORCU HAYIRSEVERLİĞİ.....73

Uğur SÖNMEZOĞLU

Ercan POLAT

BÖLÜM 6

MEGA SPOR ORGANİZASYONLARINDA TEKNOLOJİ KULLANIMI 87

Zeynep ONAĞ

Hakan GÜLER

BÖLÜM 7

**DİJİTALLEŞEN SPOR KÜLTÜRÜ: SOSYAL MEDYA BAĞLAMINDA
TARAFTAR–SPORCU İLETİŞİMİ..... 99**

Hasan OSMANOĞLU

BÖLÜM 8

**OYUNUN KURALLARINI KİM KOYUYOR? SPORDA KÜLTÜREL
EMPERYALİZM VE HEGEMONYA TARTIŞMALARI 115**

İbrahim Ümrhan AKDAĞCIK

BÖLÜM 9

**KADIN SPORCULARIN SOSYAL BİLİŞSEL KARIYER TEORİSİ MODELİ
KARIYER İNŞASI..... 129**

Özge AYDIN

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SPOR YAPMA
VE YAPMAMA DAVRANIŞLARININ ÇEŞİTLİ
DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

“ ”

Hasan OSMANOĞLU¹

¹ Dr.Öğretim Üyesi ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ ORCID:0000-0002-2421-8587

GİRİŞ

Spor, bireyin fiziksel sağlığını desteklemesinin yanı sıra sosyal, psikolojik ve zihinsel gelişimine de katkı sağlayan önemli bir etkinlik alanıdır. Düzenli olarak spor yapan bireylerin daha aktif, üretken ve sosyal bir yaşam sürdürdükleri bilinmektedir. Fiziksel aktivite ve spor, yaş ya da cinsiyet farklılığı gözetilmeksizin bireylerin yaşam doyumunu yükselten ve sağlıklı bir yaşamın devamlılığını destekleyen temel bileşenler arasında bulunmaktadır. Günümüzde kadınların spora yönelik ilgi düzeyinde artış gözlemlenmekle birlikte, spor katılım oranlarının erkeklere kıyasla hâlen daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durumun, toplumsal yapıdan kaynaklanan sosyal, kültürel ve dini etkenlerle ilişkili olabileceğı düşünülmektedir.

Teknolojik gelişmelerin hız kazanmasıyla birlikte insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması, bireylerin günlük yaşamlarında fiziksel hareketliliğinin düşmesine neden olmuştur. Bu değişim hareketsiz yaşam tarzının yaygınlaşmasına yol açmış ve spor yapmayı sağlıklı bir yaşam için zorunlu bir gereksinim hâline getirmiştir. Tarihsel gelişim süreci değerlendirildiğinde, kadınların spor alanı dâhil olmak üzere pek çok toplumsal alanda uzun süre sınırlı bir konumda yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda, bireylerin spora katılım ya da spordan uzak durma davranışlarının yalnızca kişisel tercihlerle açıklanamayacağı; söz konusu davranışların toplumsal yapı, kültürel değerler ve yerleşik normlarla da yakından ilişkili olduğu söylenebilir.

Egzersiz ve spor, bireylerin sosyal ilişkiler kurmasına katkı sağlarken; aynı zamanda içerdiği hareket ve oyunlar aracılığıyla bireyin kendini ifade etmesine ve gerçekleştirmesine imkân tanımaktadır. Spor faaliyetleri sayesinde bireyler, stres ve saldırganlık gibi olumsuz duygulardan uzaklaşarak öz denetim becerilerini geliştirebilmektedir (Tazegöl, 2014). Bireyin tutum ve davranışlarının şekillenmesinde kültür, alt kültür, sosyal sınıf, aile ve yakın çevre gibi unsurların etkili olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda sosyo-kültürel faktörler, bireylerin spora yönelme davranışlarında belirleyici bir rol oynamaktadır (Şebin, Serarslan, Katkat, Tozoğlu ve Kizilet, 2007).

Fiziksel aktivite, bedenin aktif hâle gelmesiyle birlikte bireyin sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimini destekleyen; yaşam kalitesini artıran önemli bir davranış biçimi olarak değerlendirilmektedir (Çakır ve ark., 2021). Üniversite öğrencileri, geç ergenlik ve erken yetişkinlik döneminde yer almakta olup bu süreç, yaşam boyu sürdürülebilecek alışkanlıkların kazanılması açısından kritik bir dönemdir. Bu dönemde kazanılan spor ve fiziksel aktivite alışkanlıklarının, bireylerin ilerleyen yaşlardaki akademik başarıları, sosyal uyumları ve sağlık durumları üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Ancak teknolojik gelişmeler, bireylerin günlük yaşamını kolaylaştırmasının yanında hareketsiz yaşam tarzını da beraberinde getirmiştir. Özellikle üniversite öğrencileri arasında yoğun teknoloji kullanımı ve ders yükü, fiziksel aktivite-

nin azalmasına ve spordan uzaklaşmaya neden olabilmektedir. Bu durumun, üniversite öğrencilerinin spora katılma ya da katılmama nedenlerini etkilediği düşünülmektedir.

Literatürde spora katılımın ekonomik, sosyal ve fiziksel yararlarına dikkat çeken birçok çalışma bulunmaktadır. Bireylerin sağlık sorunlarıyla başa çıkmak, sosyalleşmek ve psikolojik iyi oluşlarını artırmak gibi nedenlerle spora yöneldikleri ifade edilmektedir (Bavlı, 2009). Bununla birlikte sporun, bireylerin iletişim becerileri ve sosyal gelişimleri üzerinde olumlu etkiler yarattığı da çeşitli araştırmalarda vurgulanmaktadır (Keskin ve ark., 2021; Ünlü ve Çeviker, 2022). Sporun, özellikle çocuklar ve gençler başta olmak üzere her yaşta bireyin zihinsel, psikolojik ve fiziksel gelişimine önemli katkılar sağladığı belirtilmektedir (Akoğuz ve ark., 2016).

Düzenli fiziksel aktivitenin birçok hastalığa karşı koruyucu etkisi olduğu bilinmektedir. Buna karşın fiziksel hareketsizlik, bireylerin yaşam kalitesini düşürmekte ve stres ile kaygı düzeylerini artırmaktadır (Gönen ve ark., 2022; Samar, 2022). Fiziksel aktivitenin obezite yönetiminde temel bir yaşam tarzı bileşeni olduğu ve sağlığın korunmasında önemli bir rol üstlendiği vurgulanmaktadır (Yazıcı ve Özdemir, 2020; Turan ve ark., 2022). Bu nedenle spor, günümüzde sağlıklı yaşamın vazgeçilmez bir parçası hâline gelmiştir (Koçak, 2014). Gençlere yönelik yapılan araştırmalar, erkeklerin kadınlara kıyasla daha aktif olduğunu ve fiziksel aktivite düzeyinin yaşla birlikte azaldığını göstermektedir (Trost, 2002).

Birçok ülkede sağlıklı nesiller yetiştirme amacıyla bireylerin spora yönlendirilmesine yönelik politikalar uygulanmaktadır. Bireylerin spora katılımında sağlıklı olma isteği, fiziksel görünüm, performans geliştirme, kilo kontrolü, zinde kalma ve sosyal çevre edinme gibi faktörlerin etkili olduğu belirtilmektedir (Ceyhan ve ark., 2022). Buna karşılık, uzun çalışma saatleri, spor yapma olanaklarının sınırlı olması ve ekran başında geçirilen sürenin artması gibi etmenler bireyleri spordan uzaklaştırabilmektedir (Ceyhan ve ark., 2021). Üniversitelerin sahip olduğu sportif imkânlar ve faaliyet çeşitliliği, öğrencilerin spora yönelik beklentileri ile spora katılım tercihlerini doğrudan etkilemektedir.

Spor; bireyin bedensel ve ruhsal gelişimini destekleyen, belirli kurallar çerçevesinde rekabet etme, başarıma ve kendini geliştirme sürecini içeren bir etkinlik alanı olarak tanımlanmaktadır (Aracı, 1999). Sporun bireylerin rahatlamasına, mutluluk hissetmesine ve başarıma duygusunu yaşamasına katkı sağladığı ifade edilmektedir (Güçlü, 2005). Spor yoluyla bireylerin toplumsal kurallara uyma, sorumluluk alma, kendine güven geliştirme ve başarı ile başarısızlığı kabullenme gibi özellikler kazandığı belirtilmektedir (Yetim, 2000). Bunun yanı sıra spor, bireylerin motorik özelliklerini geliştirerek dikkat, problem çözme ve üretkenlik gibi bilişsel becerilere de katkı sağlamakta-

dır (Yetim, 2000; Alpman, 2001).

Modern yaşam koşulları, özellikle kent yaşamında bireyleri daha pasif bir yaşam tarzına yönlendirmektedir. Gençlerin bedensel, ruhsal ve sosyal açıdan sağlıklı bireyler olarak yetişmelerinde sporun önemli bir role sahip olduğu ifade edilmektedir (Şahan, 2007). Bireylerin serbest zamanlarını değerlendirme biçimi; kişisel özellikler, sosyal çevre ve sahip olunan imkânlarla yakından ilişkilidir (Demir ve Demir, 2006).

Üniversiteler, yalnızca akademik bilgi üreten kurumlar olmanın ötesinde, sağlıklı bireylerin yetiştirildiği sosyal alanlar olarak da değerlendirilmelidir. Bu doğrultuda, üniversitelerde gerçekleştirilen sosyal ve sportif etkinlikler önemli bir işlev üstlenmektedir. Sporun bireylere özgüven kazandırdığı, özdenetim becerilerini geliştirdiği ve hızlı karar alma yetisini desteklediği belirtilmektedir (Hazar, 1996). Bu çerçevede, mevcut çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin spora katılım ve spordan uzak durma nedenlerini çeşitli değişkenler bağlamında incelemektir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin spora katılım ve spordan uzak durma nedenlerini çeşitli değişkenler bağlamında ele alan nicel araştırma desenine sahip bir çalışmadır. Araştırmada kullanılan tarama modeli, birden fazla değişken arasındaki ilişkisel yapının ve bu değişkenlerin birlikte nasıl bir değişim gösterdiğinin ortaya konulmasını amaçlayan araştırma yaklaşımlarını içermektedir (Tavşancıl, 2018). Bu model, bireylerin mevcut durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını olduğu şekliyle ortaya koymayı hedefleyen çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. Bu yönüyle genel tarama modeli, bireylerin belirli bir konuya ilişkin tutum ve davranışlarının mevcut durumunu ortaya koymak için uygun bir yöntem sunmaktadır (Creswell, 2017).

Araştırma Grubu

Araştırma Şırnak Üniversitesinin farklı birimlerinde eğitim hayatına devam eden 133'i erkek (65,8

%), 69'u kadın (34,2 %), olmak üzere toplam 202 öğrenci katılmış. Araştırmaya, ilgili üniversitelerde öğrenim gören üniversite öğrencileri gönüllük esasına dayalı olarak katılmış; katılımcılara araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş ve çalışmaya katılım tamamen isteğe bağlı olarak gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Spor yapma ve yapmama nedenleri ölçeği:

Bu çalışmada, Gülbahçe (2011) tarafından geliştirilen ölçme aracı kullanılarak veriler toplanmıştır. Çalışmada yer alan ölçek, 16 maddede beş alt boyut altında yapılandırılmıştır. Ölçeğin hem alt boyutlarından hem de top-

lam puanından elde edilen yüksek değerler, bireylerin spora yönelme nedenlerinin güçlü olduğunu göstermektedir.

Araştırmada ayrıca, Spor Yapmama Nedenleri Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek toplam 12 madde ve dört alt boyut içermektedir. Kullanılan ölçme aracının iç tutarlılığı Cronbach's Alfa katsayısı ile değerlendirilmiş ve güvenilirlik katsayısı 0,779 olarak belirlenmiştir. Bu değer, ölçeğin araştırma kapsamında güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir.

Verilerin Analizi

Toplanan verilerin normal dağılım varsayımını karşılayıp karşılamadığını belirlemek amacıyla normallik analizleri gerçekleştirilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin ± 1.5 aralığında yer aldığı belirlenmiştir. Bu bulgu doğrultusunda, verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir. Normallik varsayımının sağlanması nedeniyle, verilerin analizinde parametrik istatistiksel testlerden yararlanılmıştır.

Bulgular

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

N=202	Grup	N	%
Cinsiyet	Erkek	133	65,8
	Kadın	69	34,2
Yaş	18-20	44	21,8
	21-23	112	55,4
	24 yaş ve üzeri	46	22,8
Beden Kitle Endeksi	Zayıf	26	12,9
	Normal	160	79,2
	Hafif Şişman	16	7,9
Okuduğu fakülte	İİBF	13	6,4
	İlahiyat	37	18,3
	Mühendislik	42	20,8
	Güzel Sanatlar	17	8,4
	Turizm Y.O	6	3,0
	Besyo	47	23,3
	Myo	40	19,8
Eğitim Düzeyi	Önlisans	40	19,8
	Lisans	162	80,2
Okuduğu sınıf	Hazırlık	13	6,4
	1.Sınıf	53	26,2
	2.sınıf	51	25,2
	3.Sınıf	31	15,3
	4.Sınıf	54	26,7
Üniversitede bulunan spor salonlarının yerini biliyor musunuz?	Evet	163	80,7
	Hayır	39	19,3

Üniversitede spor yapabiliyor musunuz?	Evet	63	31,2
	Hayır	139	68,8
Üniversitenizin spor olanakları hakkında bilginiz var mı?	Evet	82	40,6
	Hayır	120	59,4
Üniversitemizdeki spor tesislerinin ekonomik açıdan uygun görüyor musunuz?	Evet	45	22,3
	Hayır	157	77,7
Üniversitenizin spor olanakları yeterli buluyor musunuz?	Evet	29	14,4
	Hayır	173	85,6
Üniversitenizin spor tesislerinin ücretli olmasından memnun musunuz?	Evet	20	9,9
	Hayır	182	90,1
Üniversitenizin spor tesislerinin olması sizin spor yapma motivasyonunuzu etkiliyor mu?	Evet	76	37,6
	Hayır	126	62,4
Üniversi yeterli buluyor musunuz?	Evet	22	10,9
	Hayır	180	89,1

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya toplam 202 üniversite öğrencisinin katıldığı görülmektedir. Katılımcıların %65,8'i erkek, %34,2'si kadın öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %19,3'ü üniversite bünyesinde bulunan spor salonları hakkında bilgi sahibi olmadığını, %68,8'i ise üniversitede spor yapmadığını belirtmiştir.

Katılımcıların büyük bir bölümünün üniversitenin spor olanakları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı ve %77,7'sinin bu olanakları ekonomik açıdan uygun bulmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca üniversite spor tesislerinin ücretli olmasına bağlı olarak katılımcıların %90,1'inde memnuniyetsizlik olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Öğrencilerin cinsiyet değişkeni ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırılması.

	Cinsiyet	N	Ort.	SS	t	p
Spor yararına inanma	Erkek	133	1,735	0,323	0,716	0,475
	Kadın	69	1,699	0,357		
Çevreyi etkileme	Erkek	133	1,507	0,408	3,325	0,001*
	Kadın	69	1,311	0,374		
Çevreden etkilenme	Erkek	133	1,434	0,318	-0,529	0,597
	Kadın	69	1,460	0,352		
Sosyal çevre edinmek için	Erkek	133	1,387	0,401	-0,309	0,758
	Kadın	69	1,405	0,413		
Yakın çevrenin etkisi	Erkek	133	1,427	0,311	-0,321	0,749
	Kadın	69	1,442	0,303		
Spor yapma nedenleri toplam	Erkek	133	24,172	3,922	0,582	0,561
	Kadın	69	23,840	3,704		

*p<0,05

Tablo incelendiğinde, kadın ve erkek öğrencilerin spor yapma nedenleri bakımından “çevreyi etkileme” alt boyutunda istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Ortaya çıkan farklılığın kaynağı incelendiğinde, “çevreyi etkileme” boyutunda erkek öğrenciler lehine bir sonuç elde edilmiştir. Bu bulgu, erkek öğrencilerin kadın öğrencilere kıyasla sporu, çevre üzerinde etki yaratma amacıyla daha fazla tercih ettiklerini göstermektedir.

Tablo 3. Öğrencilerin yaş değişkeni ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırılması.

Alt Boyutlar	Yaş	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Gruplar Arası Fark
Spor yararına inanma	18-20 yaş	44	1,647	0,350	1,997	0,139	
	21-23 yaş	112	1,725	0,335			
	24 yaş ve üzeri	46	1,788	0,311			
Çevreyi etkileme	18-20 yaş	44	1,420	0,402	1,941	0,146	
	21-23 yaş	112	1,406	0,405			
	24 yaş ve üzeri	46	1,543	0,405			
Çevreden etkilenme	18-20 yaş	44	1,448	0,321	,014	0,986	
	21-23 yaş	112	1,439	0,337			
	24 yaş ve üzeri	46	1,445	0,324			
Sosyal çevre edinmek için	18-20 yaş	44	1,363	0,408	0,520	0,595	
	21-23 yaş	112	1,419	0,405			
	24 yaş ve üzeri	46	1,358	0,403			
Yakın çevrenin etkisi	18-20 yaş	44	1,431	0,306	0,312	0,733	
	21-23 yaş	112	1,444	0,293			
	24 yaş ve üzeri	46	1,402	0,347			
Spor yapma nedenleri toplam	18-20 yaş	44	23,681	3,957	0,343	0,710	
	21-23 yaş	112	24,089	3,730			
	24 yaş ve üzeri	46	24,347	4,056			

* $p < 0,05$

Tabloyu incelediğimizde öğrencilerin yaşları ile spor yapma nedenleri arasında fark bulunamamıştır.

Tablo 4. Öğrencilerin *Beden kitle indeksi değişkeni ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırılması.*

Alt Boyutlar	BKİ	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Gruplar Arası Fark
Spor yararına inanma	Zayıf	26	1,653	0,354	0,628	0,535	
	Normal	160	1,732	0,335			
	Hafif Şişman	16	1,734	0,309			
Çevreyi etkileme	Zayıf	26	1,346	0,418	1,892	0,153	
	Normal	160	1,468	0,407			
	Hafif Şişman	16	1,312	0,359			
Çevreden etkilenme	Zayıf	26	1,432	0,296	0,056	0,945	
	Normal	160	1,446	0,329			
	Hafif Şişman	16	1,421	0,394			
Sosyal çevre edinmek için	Zayıf	26	1,346	0,442	0,238	0,789	
	Normal	160	1,403	0,398			
	Hafif Şişman	16	1,375	0,428			
Yakın çevrenin etkisi	Zayıf	26	1,365	0,318	1,612	0,202	
	Normal	160	1,452	0,310			
	Hafif Şişman	16	1,343	0,256			
Spor yapma nedenleri toplam	Zayıf	26	23,192	3,677	1,154	0,317	
	Normal	160	24,268	3,948			
	Hafif Şişman	16	23,375	2,801			

*p<0,05

Tabloyu incelediğimizde öğrencilerin beden kitle indeksi ile spor yapma nedenleri arasında fark bulunamamıştır.

Tablo 5. Öğrencilerin *eğitim düzeyi değişkeni ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırılması.*

	Lisans Düzeyi	N	Ort.	SS	t	p
Spor yararına inanma	Önlisans	40	1,675	0,372	-1,006	0,316
	Lisans	162	1,734	0,325		
Çevreyi etkileme	Önlisans	40	1,325	0,401	-2,021	0,045*
	Lisans	162	1,469	0,404		
Çevreden etkilenme	Önlisans	40	1,406	0,361	-0,788	0,432
	Lisans	162	1,452	0,321		
Sosyal çevre edinmek için	Önlisans	40	1,412	0,406	0,330	0,742
	Lisans	162	1,388	0,405		
Yakın çevrenin etkisi	Önlisans	40	1,393	0,309	-0,884	0,378
	Lisans	162	1,441	0,308		
Spor yapma nedenleri toplam	Önlisans	40	23,375	4,294	-1,259	0,209
	Lisans	162	24,228	3,718		

*p<0,05

Tablo incelendiğinde, spor yapma nedenleri ile Eğitim düzeyi arasında “çevreyi etkileme” boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görül-

mektedir. Söz konusu farklılığın, lisans düzeyinde öğrenim gören öğrenciler lehine olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin okuduğu sınıf değişkeni ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırılması.

Alt Boyutlar	Sınıfı	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Gruplar Arası Fark
Spor yararına inanma	Hazırlık	13	1,769	0,278	0,551	0,698	
	1.Sınıf	53	1,688	0,339			
	2.sınıf	51	1,691	0,376			
	3.Sınıf	31	1,774	0,305			
	4.Sınıf	54	1,745	0,323			
Çevreyi etkileme	Hazırlık	13	1,692	0,325	2,701	0,032*	Hazırlık> 2.sınıf
	1.Sınıf	53	1,518	0,391			
	2.sınıf	51	1,343	0,406			
	3.Sınıf	31	1,435	0,402			
	4.Sınıf	54	1,398	0,416			
Çevreden etkilenme	Hazırlık	13	1,596	0,375	2,261	0,064	
	1.Sınıf	53	1,518	0,313			
	2.sınıf	51	1,367	0,297			
	3.Sınıf	31	1,427	0,348			
	4.Sınıf	54	1,412	0,337			
Sosyal çevre edinmek için	Hazırlık	13	1,346	0,375	0,590	0,670	
	1.Sınıf	53	1,405	0,404			
	2.sınıf	51	1,382	0,419			
	3.Sınıf	31	1,483	0,418			
	4.Sınıf	54	1,351	0,396			
Yakın çevrenin etkisi	Hazırlık	13	1,461	0,303	0,720	0,579	
	1.Sınıf	53	1,452	0,317			
	2.sınıf	51	1,372	0,288			
	3.Sınıf	31	1,475	0,343			
	4.Sınıf	54	1,436	0,299			
Spor yapma nedenleri toplam	Hazırlık	13	25,384	2,930	1,395	0,237	
	1.Sınıf	53	24,490	3,949			
	2.sınıf	51	23,176	4,116			
	3.Sınıf	31	24,548	4,162			
	4.Sınıf	54	23,870	3,381			

* $p < 0,05$

Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre spor yapma nedenleri değerlendirildiğinde, “çevreyi etkileme” boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılığın hangi gruplar arasında ortaya çıktığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Post Hoc analizleri sonucunda, hazırlık sınıfında öğrenim gören öğrenciler ile ikinci sınıf öğrencileri arasında, hazırlık sınıfı öğrencileri lehine anlamlı bir fark bulunduğu belirlenmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin üniversitede spor yapma durumuna değişkeni ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırılması.

	Üniversitede spor yapabiliyor musunuz	N	Ort.	SS	t	p
Spor yararına inanma	Evet	63	1,793	0,296	2,038	0,043*
	Hayır	139	1,690	0,347		
Çevreyi etkileme	Evet	63	1,515	0,420	1,780	0,077
	Hayır	139	1,406	0,397		
Çevreden etkilenme	Evet	63	1,448	0,333	0,155	0,877
	Hayır	139	1,440	0,329		
Sosyal çevre edinmek için	Evet	63	1,404	0,389	0,264	0,792
	Hayır	139	1,388	0,412		
Yakın çevrenin etkisi	Evet	63	1,480	0,305	1,489	0,138
	Hayır	139	1,410	0,308		
Spor yapma nedenleri toplam	Evet	63	24,730	3,751	1,677	0,095
	Hayır	139	23,755	3,859		

*p<0,05

Tablo 7 incelendiğinde üniversitede spor yapma durumuna ile spor yapma nedenlerinden “Spor yararına inanma” boyutunda üniversitede spor yapanlar lehine anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin üniversitede spor tesisinin olması motivasyonu etkileme değişkeni ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırılması.

	Spor tesisinin olması motivasyonu etkiliyor mu?	N	Ort.	SS	t	p
Spor yararına inanma	Evet	76	1,710	0,341	-0,402	0,688
	Hayır	126	1,730	0,332		
Çevreyi etkileme	Evet	76	1,447	0,412	0,183	0,855
	Hayır	126	1,436	0,404		
Çevreden etkilenme	Evet	76	1,401	0,331	-1,401	0,163
	Hayır	126	1,468	0,327		
Sosyal çevre edinmek için	Evet	76	1,335	0,394	-1,588	0,114
	Hayır	126	1,428	0,408		
Yakın çevrenin etkisi	Evet	76	1,358	0,283	-2,682	0,008*
	Hayır	126	1,476	0,314		
Spor yapma nedenleri toplam	Evet	76	23,447	3,564	-1,767	0,079
	Hayır	126	24,428	3,970		

*p<0,05

Tablo incelendiğinde “yakın çevrenin etkisi” boyutunda cspor tesislerinin olması motivasyonu etkilemiyor diyen öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin üniversitede sportif faaliyetlerini yeterli bulma değişkeni ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırılması.

	Sportif faaliyetlerini yeterli buluyor musunuz?	N	Ort.	SS	t	p
Spor yararına inanma	Evet	22	1,693	0,385	-0,438	0,662
	Hayır	180	1,726	0,329		
Çevreyi etkileme	Evet	22	1,636	0,413	2,419	0,016*
	Hayır	180	1,416	0,400		
Çevreden etkilenme	Evet	22	1,522	0,287	1,202	0,231
	Hayır	180	1,433	0,333		
Sosyal çevre edinmek için	Evet	22	1,477	0,392	1,027	0,306
	Hayır	180	1,383	0,406		
Yakın çevrenin etkisi	Evet	22	1,625	0,306	3,174	0,002*
	Hayır	180	1,408	0,301		
Spor yapma nedenleri toplam	Evet	22	25,590	3,347	1,995	0,047*
	Hayır	180	23,872	3,866		

*p<0,05

Tablo incelendiğinde, spor yapma nedenleri kapsamında “çevreyi etkileme” ve “yakın çevrenin etkisi” alt boyutları ile Spor Yapma Nedenleri Toplam puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Yapılan incelemede, söz konusu farklılıkların üniversitede sunulan sportif faaliyetleri yeterli bulan öğrenciler lehine olduğu belirlenmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin cinsiyet değişkeni ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırılması.

	Cinsiyet	N	Ort.	SS	t	p
Fiziki Nedenler	Erkek	133	1,573	0,258	0,348	0,729
	Kadın	69	1,558	0,315		
Zaman Yetersizliği	Erkek	133	1,473	0,344	0,463	0,644
	Kadın	69	1,449	0,375		
Kişisel Özellikler	Erkek	133	1,348	0,345	-1,756	0,081
	Kadın	69	1,439	0,359		
Maddi ve sosyal çevre nedenleri	Erkek	133	1,360	0,307	-0,318	0,751
	Kadın	69	1,376	0,351		
Spor yapmama nedenleri toplam	Erkek	133	17,601	2,671	-0,824	0,411
	Kadın	69	17,942	2,994		

*p<0,05

Tablo incelendiğinde cinsiyet değişkenine göre spor yapmama arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Tablo 11. Öğrencilerin yaş değişkeni ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırılması.

Alt Boyutlar	Yaş	N	X	SS	F	p	Gruplar Arası Fark
Fiziki Nedenler	18-20 yaş	44	1,573	0,277	0,030	0,970	
	21-23 yaş	112	1,569	0,285			
	24 yaş ve üzeri	46	1,559	0,269			
Zaman Yetersizliği	18-20 yaş	44	1,443	0,344	0,281	0,756	
	21-23 yaş	112	1,482	0,354			
	24 yaş ve üzeri	46	1,445	0,368			
Kişisel Özellikler	18-20 yaş	44	1,439	0,343	2,871	0,059	
	21-23 yaş	112	1,398	0,340			
	24 yaş ve üzeri	46	1,275	0,373			
Maddi ve sosyal çevre nedenleri	18-20 yaş	44	1,340	0,300	0,377	0,686	
	21-23 yaş	112	1,383	0,326			
	24 yaş ve üzeri	46	1,347	0,336			
Spor yapmama nedenleri toplam	18-20 yaş	44	17,772	2,165	0,673	0,511	
	21-23 yaş	112	17,866	2,849			
	24 yaş ve üzeri	46	17,304	3,140			

*p<0,05

Tabloyu incelediğimizde öğrencilerin yaşları ile spor yapmama nedenleri arasında fark bulunamamıştır.

Tablo 12. Öğrencilerin beden kitle indeksi değişkeni ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırılması.

Alt Boyutlar	BKİ	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Gruplar Arası Fark
Fiziki Nedenler	Zayıf	26	1,567	0,250	,153	0,858	
	Normal	160	1,571	0,279			
	Hafif Şişman	16	1,531	0,327			
Zaman Yetersizliği	Zayıf	26	1,403	0,400	1,656	0,194	
	Normal	160	1,487	0,345			
	Hafif Şişman	16	1,343	0,352			
Kişisel Özellikler	Zayıf	26	1,538	0,327	3,248	0,041*	Zayıf> normal
	Normal	160	1,360	0,354			
	Hafif Şişman	16	1,312	0,309			
Maddi ve sosyal çevre nedenleri	Zayıf	26	1,346	0,416	,077	0,926	
	Normal	160	1,370	0,308			
	Hafif Şişman	16	1,354	0,309			
Spor yapmama nedenleri toplam	Zayıf	26	18,153	2,587	,365	0,695	
	Normal	160	17,656	2,844			
	Hafif Şişman	16	17,625	2,552			

*p<0,05

Tabloyu incelediğimizde öğrencilerin beden kitle indeksi ile spor yapma

nedenleri arasında “kişisel özellikler” boyutunda fark bulunmuştur. Farkın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak için yapılan analizde beden kitle endeksi zayıf olanlar ile normal olanlar arasında zayıf olanlar lehine bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 13. Öğrencilerin eğitim düzeyi değişkeni ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırılması.

	Okul türü	N	Ort.	SS	t	p
Fiziki	Önlisans	40	1,568	0,265	0,017	0,986
Nedenler	Lisans	162	1,567	0,282		
Zaman	Önlisans	40	1,387	0,348	-1,556	0,121
Yetersizliği	Lisans	162	1,484	0,354		
Kişisel	Önlisans	40	1,450	0,325	1,417	0,158
Özellikler	Lisans	162	1,362	0,357		
Maddi ve sosyal	Önlisans	40	1,375	0,321	0,189	0,850
çevre nedenleri	Lisans	162	1,364	0,323		
Spor yapmama	Önlisans	40	17,900	2,580	0,461	0,645
nedenleri toplam	Lisans	162	17,672	2,836		

*p<0,05

Tablo incelendiğinde eğitim düzeyi ile spor yapma nedenleri arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucu ulaşılmıştır.

Tablo 14. Öğrencilerin okuduğu sınıfa değişkeni ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırılması.

Alt Boyutlar	Sınıfı	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Gruplar Arası Fark
Fiziki	Hazırlık	13	1,653	0,240	0,461	0,764	
Nedenler	1.Sınıf	53	1,570	0,295			
	2.sınıf	51	1,553	0,288			
	3.Sınıf	31	1,588	0,278			
	4.Sınıf	54	1,546	0,266			
Zaman	Hazırlık	13	1,500	0,408	0,803	0,525	
Yetersizliği	1.Sınıf	53	1,490	0,332			
	2.sınıf	51	1,392	0,350			
	3.Sınıf	31	1,516	0,418			
	4.Sınıf	54	1,472	0,328			
Kişisel	Hazırlık	13	1,359	0,395	0,394	0,813	
Özellikler	1.Sınıf	53	1,421	0,340			
	2.sınıf	51	1,372	0,324			
	3.Sınıf	31	1,397	0,359			
	4.Sınıf	54	1,339	0,380			

Maddi ve sosyal çevre nedenleri	Hazırlık	13	1,333	0,333	0,437	0,782
	1.Sınıf	53	1,396	0,307		
	2.sınıf	51	1,333	0,298		
	3.Sınıf	31	1,408	0,362		
	4.Sınıf	54	1,351	0,339		
Spor yapm ama nedenleri toplam	Hazırlık	13	18,076	2,4311	0,375	0,826
	1.Sınıf	53	17,924	2,6227		
	2.sınıf	51	17,411	2,6319		
	3.Sınıf	31	17,967	3,2299		
	4.Sınıf	54	17,574	2,9370		

*p<0,05

Tabloyu incelediğimizde öğrencilerin okuduğu sınıf ile spor yapma nedenleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 15. Öğrencilerin Üniversitede spor yapma durumu değişkeni ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırılması.

	Üniversitede spor yapabiliyor musunuz	N	Ort.	SS	t	p
Fiziki Nedenler	Evet	63	1,539	0,298	-0,974	0,331
	Hayır	139	1,580	0,269		
Zaman Yetersizliği	Evet	63	1,507	0,341	1,151	0,251
	Hayır	139	1,446	0,359		
Kişisel Özellikler	Evet	63	1,349	0,335	-0,824	0,411
	Hayır	139	1,393	0,359		
Maddi ve sosyal çevre nedenleri	Evet	63	1,359	0,324	-0,194	0,846
	Hayır	139	1,369	0,322		
Spor yapmama nedenleri toplam	Evet	63	17,492	2,752	-0,775	0,439
	Hayır	139	17,820	2,800		

*p<0,05

Tablo incelendiğinde Öğrencilerin üniversitede spor yapma durumu ile spor yapmama nedenleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo 16. Öğrencilerin üniversitede spor tesisinin olması motivasyonu etkileme değişkeni ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırılması.

	Spor tesisinin olması motivasyonu etkiliyor mu?	N	Ort.	SS	t	p
Fiziki Nedenler	Evet	76	1,555	0,266	-0,480	0,632
	Hayır	126	1,575	0,286		
Zaman Yetersizliği	Evet	76	1,421	0,337	-1,382	0,168
	Hayır	126	1,492	0,363		
Kişisel Özellikler	Evet	76	1,311	0,341	-2,156	0,032*
	Hayır	126	1,420	0,353		
Maddi ve sosyal çevre nedenleri	Evet	76	1,315	0,330	-1,739	0,084
	Hayır	126	1,396	0,314		
Spor yapmama nedenleri toplam	Evet	76	17,315	2,819	-1,601	0,111
	Hayır	126	17,960	2,743		

*p<0,05

Tablo incelendiğinde Spor tesisi olması motivasyonu etkileme değişkeni ile spor yapmama nedenlerinden “kişisel özellikler boyutunda” üniversitede spor tesislerinin olması motivasyonu etkilemiyor diyen katılımcılar lehine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 17. Öğrencilerin üniversitede spor faaliyetlerini yeterli bulma değişkeni ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırılması.

	Üniversitede spor faaliyetleri yeterli mi?	N	Ort.	SS	t	p
Fiziki Nedenler	Evet	22	1,545	0,284	-0,402	0,688
	Hayır	180	1,570	0,278		
Zaman Yetersizliği	Evet	22	1,636	0,383	2,426	0,016*
	Hayır	180	1,444	0,346		
Kişisel Özellikler	Evet	22	1,424	0,426	0,531	0,600
	Hayır	180	1,374	0,342		
Maddi ve sosyal çevre nedenleri	Evet	22	1,439	0,347	1,127	0,261
	Hayır	180	1,357	0,319		
Spor yapmama nedenleri toplam	Evet	22	17,954	3,139	0,422	0,674
	Hayır	180	17,688	2,744		

*p<0,05

Tablo incelendiğinde öğrencilerin üniversitede spor faaliyetlerini yeterli bulma durumu ile spor yapmama nedenleri arasında “Zaman Yetersizliği” boyutunda üniversitede spor faaliyetlerini yeterli bulanlar lehine fark olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç

Bu araştırmada elde edilen bulgular, üniversite öğrencilerinin spora katılma ve katılmama nedenlerinin cinsiyet, çevresel faktörler, üniversitenin sunduğu olanaklar ve bireysel özellikler gibi değişkenlerle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen sonuçlar, konuya ilişkin daha önce yapılmış çalışmalarla karşılaştırıldığında literatürle büyük ölçüde örtüşmektedir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular, spor yapma nedenleri açısından cinsiyet değişkenine bağlı bazı anlamlı farklılıkların bulunduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle kadın öğrencilerin, sağlıklı kalma, beden ağırlığını denetim altında tutma ve sağlık uzmanlarının önerileri doğrultusunda spora yönelme eğilimlerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, Gök ve Çingöz (2023) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Söz konusu çalışmada da kadın öğrencilerin sağlık ve beden algısına dayalı motivasyonlarla spora daha fazla yöneldiği belirtilmiştir. Benzer biçimde Var (2018), kadınların spor yapma nedenleri arasında kilo verme ve sağlıklı yaşamın ön planda olduğunu vurgulamış; bu yönüyle mevcut araştırmanın bulgularını desteklemiştir.

Spor yapmama nedenleri açısından değerlendirildiğinde, araştırmamızda kadın öğrencilerin ders yoğunluğu ve sosyal çevre baskısı nedeniyle spordan uzak kaldıkları belirlenmiştir. Bu sonuçlar, Gök ve Çingöz (2023) çalışmasında ortaya konulan bulgularla örtüşmekte; kadın öğrencilerin akademik sorumluluklar ve sosyal çevresel etmenler nedeniyle spor yapma konusunda daha fazla engelle karşılaştıklarını göstermektedir. Ayrıca zaman yetersizliğinin spor yapmama nedenleri arasında öne çıkması, Var (2018) ve Mavi ve ark. (2011) tarafından elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir. Bu çalışmalar da, bireylerin spor yapamamalarının temel gerekçesi olarak zaman bulamama sorununu ön plana çıkarmıştır.

Üniversitenin spor olanakları ve bu olanaklara ilişkin bilgilendirme düzeyi açısından elde edilen bulgular da literatürle uyumlu sonuçlar ortaya koymuştur. Araştırmamızda, üniversitenin spor olanakları hakkında yeterli bilgiye sahip olunmamasının, öğrencilerin bu olanaklardan yararlanmasını olumsuz etkilediği görülmüştür. Bu bulgu, Sivrikaya ve Pehlivan (2015) tarafından yapılan çalışmada vurgulanan “tanıtım eksikliği” sonucuyla örtüşmektedir. Söz konusu çalışmada, üniversite kampüsü içerisinde gerçekleştirilen sportif faaliyetlerin yeterince tanıtılmamasının ve spor tesislerine ilişkin bilgilendirmenin yetersiz olmasının, öğrencilerin spora katılımını sınırlandırdığı ifade edilmiştir.

Araştırmamızda ekonomik faktörlerin ve tesislerin kullanım ücretlerinin spor katılımını olumsuz etkilediği yönündeki bulgular, Sivrikaya ve Pehlivan (2015) ile Karahüseyinoğlu ve ark. (2003) tarafından elde edilen sonuçlarla paralellik göstermektedir. Bu çalışmalar, spor yapma eğiliminin sosyoe-

ekonomik koşullarla yakından ilişkili olduğunu ve tesis yetersizliği ile maddi olanakların sınırlı olmasının spora katılımı azalttığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde Birchwood, Roberts ve Pollock (2008), erkeklerin spora katılım düzeylerinin kadınlara kıyasla daha yüksek olduğunu ve özellikle çocuk sahibi kadınların spora katılım düzeylerinin düştüğünü belirterek cinsiyet temelli farklılıklara dikkat çekmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bu çalışmada elde edilen bulgular; Gök ve Çingöz (2023), Sivrikaya ve Pehlivan (2015) ve Var (2018) başta olmak üzere çeşitli araştırmalarla benzerlik göstermekte; üniversite öğrencilerinin spora katılım ve spordan uzak durma davranışlarının çok yönlü bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır. Bireysel motivasyonlar, sosyal çevre, akademik yoğunluk, ekonomik koşullar ve üniversitelerin sunduğu fiziki olanaklar, öğrencilerin spor katılım davranışlarını doğrudan etkilemektedir.

Bu bağlamda, üniversitelerde spor katılımını artırmaya yönelik politikaların geliştirilmesinde yalnızca spor tesislerinin varlığına odaklanılmasının yeterli olmayacağı; spor olanaklarının etkin biçimde tanıtılması, öğrencilerin zaman yönetimi becerilerinin desteklenmesi ve özellikle kadın öğrencilerin spora katılımını teşvik edecek sosyal ve kurumsal düzenlemelerin hayata geçirilmesinin önemli olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Akoğuz Yazıcı, N., Kalkavan, A., & Özdilek, Ç. (2016). Üniversite öğrencilerinin beden eğitimi ve spor öğretimi dersine ilişkin tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Sport Culture and Science*, 4(Özel Sayı 2), 404–411.
- Alpman, C. (2001). *Eğitimin bütünlüğü içinde beden eğitimi ve çağlar boyu gelişimi*. Ankara: Can Reklam Evi.
- Aracı, H. (1999). *Öğretmen ve öğrenciler için okullarda beden eğitimi* (2. baskı). Ankara: Bağırhan Yayınevi.
- Bavlı, Ö. (2009). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin spora başlama, bölümü seçme nedenleri ve geleceğe yönelik beklentilerinin incelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(3), 239–246.
- Birchwood, D., Roberts, K., & Pollock, G. (2008). Explaining differences in sport participation rates among young adults: Evidence from the South Caucasus. *European Physical Education Review*, 14(3), 283–298.
- Ceyhan, M. A., Çakır, Z., Coşkunürk, O. S., & Erkalıç, A. O. (2022). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin fiziksel benlik algılarının bazı psikometrik özelliklerinin incelenmesi. In E. Tozoğlu, A. Yılmaz, M. Dursun & E. Seçer (Ed.), *Spor bilimlerinde yenilikçi araştırmalar-1* (ss. 215–232). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ceyhan, M. A., Çakır, Z., & Gönen, M. (2021). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin sosyal ağ siteleri kullanım amaçlarının incelenmesi. In E. Durukan & O. Kızar (Ed.), *Spor bilimlerinde araştırma ve değerlendirmeler III* (Cilt 1, ss. 77–94). Ankara: Gece Kitablığı.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni: Nicel, nitel ve karma yöntem yaklaşımları* (S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Demir, C., & Demir, N. (2006). Bireylerin boş zaman faaliyetlerine katılmalarını etkileyen faktörler ile cinsiyet arasındaki ilişki: Lisans öğrencilerine yönelik bir uygulama. *Ege Academic Review*, 6(1), 36–51.
- Gök, O., & Çingöz, Y. E. (2023). Üniversite öğrencilerinin spora katılma ve katılmama nedenlerinin araştırılması. *Türkiye Olimpiyat ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi (TOJRAS)*, 12(1), 43–54.
- Gönen, M., Ceyhan, M. A., Çakır, Z., Zorba, E., & Coşkunürk, O. S. (2022). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin rekreasyon alanı kullanımına ilişkin engel ve tercihleri. *The Online Journal of Recreation and Sports*, 11(4), 59–76. <https://doi.org/10.22282/ojrs.2022.109>
- Güçlü, S. (2005). *Kurumlara sosyolojik bakış*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Gülbahçe, Ö. (2011). *Üniversite öğrencilerinin sportif aktivitelerde bulunma tercihlerinin bazı psiko-sosyal değişkenler açısından incelenmesi* (Doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Hazar, M. (1996). *Beden eğitimi ve sporda oyunla eğitim*. Ankara: Tutubay Yayınları.

- Karahüseyinoğlu, M. F., Arslan, C., & Ramazanoğlu, F. (2003). Elazığ halkının spora karşı eğiliminin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 70–74.
- Keskin, M. T., Toros, T., & Öztürk, R. Y. (2021). Investigation of state anxiety and life satisfaction characteristics of tennis players. *International Journal of Life Science and Pharma Research*, 11, 99–103.
- Koçak, F. (2014). Üniversite öğrencilerinin spora yönelik tutumları: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 12(1), 59–69.
- Mavi, S., Tuncel, S., Tuncel, F., & Akdemir, B. (2012). Ankara'da yaşayan insanların spor yapma ve yapmama nedenleri. *Uluslararası Hakemli Akademik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 44–52.
- Samar, E. (2022). Artvin Çoruh Üniversitesi personelinin pandemi sürecinde fiziksel aktivite ve beslenme alışkanlıklarının belirlenmesi. *The Online Journal of Recreation and Sports*, 11(1), 19–29.
- Sivrikaya, Ö., & Pehlivan, M. (2015). Üniversite öğrencilerinin spor yapmasını etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 10(1), 37–47.
- Şahan, H. (2007). *Üniversite öğrencilerinin sosyalleşme sürecinde spor aktivitelerinin rolü* (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Şebin, K., Serarşlan, Z. M., Katkat, D., Tozoğlu, E., & Kizilet, A. (2007). Spor yapan üniversite öğrencilerinin spora başlama ve spor yapma nedenlerine ilişkin görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1, 43–63.
- Tavşancıl, E. (2018). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tazegül, Ü. (2014). Sporun kişilik üzerindeki etkisinin araştırılması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2(5), 538–539.
- Trost, S. G., Pate, R. R., Sallis, J. F., Freedson, P. S., Taylor, W. C., Dowda, M., & Sirard, J. (2002). Age and gender differences in objectively measured physical activity in youth. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 34(2), 350–355.
- Turan, M., Mavibaş, M., & Savaş, B. Ç. (2022). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin sporda mental dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi. *Kafkas Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 52–70.
- Ünlü, Ç., & Çeviker, A. (2022). Examination of the social skills levels of students participating in recreative activities. *International Journal on Social and Education Sciences*, 4(4), 529–540. <https://doi.org/10.46328/ijonses.470>
- Var, L. (2018). Kırşehir'de yaşayan bazı kadınların spor yapma ve yapmama nedenleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 2320–2328. <https://doi.org/10.29299/kefad.2018.19.03.014>
- Yazıcı, A. G., & Özdemir, K. (2020). Obezite ve obezite yönetimi. In *Spor bilimlerinde teori ve araştırmalar II* (ss. 449–468). Ankara: Ece Kitaplığı.

Yetim, A. (2000). *Sosyoloji ve spor*. Ankara: Topkar Matbaacılık.

Yetim, A. (2000). Sporun sosyal görünümü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1–10.

TÜRKİYE'DE SPOR POLİTİKALARI VE KALKINMA PLANLARINDA SPORUN YERİ

“ ”

Şeyma KURŞUN¹

¹ Öğr. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Sağlık Hizmetleri MYO, ORCID ID: 0000-0001-8463-7866

Giriş ve Teorik Çerçeve: Türkiye’de Devlet–Spor İlişkisi

Türkiye’de spor politikalarının tarihsel gelişimi, Cumhuriyet’in kuruluş felsefesi ve devletin toplumsal dönüşüm hedefleriyle doğrudan bağlantılıdır. Spor, modernleşmenin bir aracı, ulus-inşa sürecinin tamamlayıcı unsuru ve beden–zihin sağlığını geliştiren bir toplumsal yatırım alanı olarak görülmüş; bu nedenle Cumhuriyet tarihinin her döneminde çeşitli politika belgelerinde ve kalkınma planlarında kendine stratejik bir yer edinmiştir (Demirhan vd., 2024). Sporun politik bir araç olarak konumlanması, yalnızca fiziksel aktiviteye katılımı artırmayı değil; toplumda disiplinin güçlendirilmesi, genç nüfusun yönlendirilmesi, uluslararası prestijin artırılması ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi gibi çok boyutlu hedefleri kapsamıştır (Güler ve Yaman, 2023). Sporun hem uluslararası ilişkilerdeki hem de ulusal kalkınmadaki işlevi, birçok toplumda sporun politik bir araç olarak görülmesini daha belirgin hâle getirmektedir (Göral, 2025a).

Spor Politikalarının Kavramsal Çerçevesi

Spor politikası genel olarak devletin, toplumsal kurumların ve paydaşların spor alanında yürüttüğü plan, düzenleme, yatırım ve yönlendirme faaliyetlerinin bütünüdür. Bu faaliyetler; fiziksel aktiviteyi teşvik eden halk sağlığı programlarından elit spor politikalarına, spor diplomasisinden tesisleşme yatırımlarına kadar geniş bir yelpazeye sahiptir (Kang ve Houlihan, 2021). Spor politikaları aynı zamanda bir “kamu politikası” alanıdır; yani devletin siyasi, ekonomik ve kültürel önceliklerine göre şekillenen, çeşitli kurumlar tarafından uygulanan ve uzun vadeli toplumsal sonuçlar doğuran sistematik bir yapıdır. Türkiye bağlamında spor politikalarının belirleyici unsurları üç temel eksende toplanabilir: Modernleşme ideolojisi ve ulus inşası: Cumhuriyet’in kurucu kadroları sporu “çağdaşlaşmanın sembolü” olarak görmüş, beden terbiyesi yoluyla güçlü bireylerden oluşan bir toplum yaratmayı hedeflemiştir (Büyükgüllü ve Dever, 2020). Türkiye’de sporun uzun yıllar boyunca merkezi otorite tarafından düzenlenmesi, planlanması ve yürütülmesi, spor politikalarının devlet merkezli bir karakter kazanmasına neden olmuş, genç nüfusun spor yoluyla sosyalleştirilmesi, Cumhuriyet tarihi boyunca stratejik bir öncelik olarak ele alınmıştır (Akıncı, 2019). Bu unsurlar, Türkiye’de sporun siyasal, kültürel ve toplumsal açıdan “kamu yararı” kapsamında değerlendirildiğini ve sporun devletin himayesinde geliştiğini göstermektedir.

Devlet–Spor İlişkisinin Tarihsel Arka Planı

Modern devletlerde sporun kurumsal yapılarla ilişkilendirilmesi 19. yüzyıla uzanırken Türkiye’de bu süreç özellikle Cumhuriyet sonrası hızlanmıştır. Osmanlı’nın son dönemindeki beden terbiyesi anlayışı sınırlı bir alanda kalmış; modern spor kurumlarının gelişimi Cumhuriyet’le birlikte kurumsallaşmıştır (Zelyurt, 2023). 1923 sonrasında sporun örgütlenmesi, devletin modern birey ve toplum inşası hedefleriyle uyumlu bir biçimde yeniden düzenlenmiştir.

Spor ve devlet arasındaki ilişki üç tarihsel evrede incelenebilir:

1923–1960: Kurucu dönem; spor, ulusal kimlik inşasının aracı olarak görülmüş, devlet yönetiminde merkezi bir yapıya bağlanmıştır.

1960–1980: Planlı kalkınma dönemi; spor yatırımları kalkınma planlarına dayanarak yapılmış, tesisleşme ve örgütlenme hız kazanmıştır.

1980–2025: Ekonomik liberalizasyon, profesyonelleşme ve uluslararasılaşma; spor giderek ekonomik bir sektör haline gelmiş, devlet-spor ilişkisi karma bir modele dönüşmüştür. Bu dönemler, spor politikalarının yalnızca toplumsal ihtiyaçlara değil, aynı zamanda ekonomik ve siyasi paradigma değişimlerine göre de şekillendiğini göstermektedir.

Sporun Toplumsal İşlevi ve Kamu Politikası Boyutu

Sporun toplumsal işlevi yalnızca fiziksel iyilik hâlini geliştirmekle sınırlı değildir. Spor sağlık, eğitim, istihdam, sosyal bütünleşme, kentleşme, çevre yönetimi ve uluslararası ilişkiler gibi birçok politika alanıyla etkileşim hâlinindedir. Bu nedenle spor politikaları, devletin toplumsal hedeflerindeki dönüşümlerle paralel olarak yeni işlevler üstlenmiştir. Örneğin: Halk sağlığı politikaları; fiziksel aktivite eksikliğine bağlı sağlık maliyetlerini azaltma hedefi, spor yatırımlarını stratejik bir alan hâline getirmiştir (Canatan ve Söyler, 2024). Eğitim politikaları; okul sporunun güçlendirilmesi, gençlerin toplumsal uyumunu artıran bir araç olarak görülmüştür. Ekonomik politikalar; spor endüstrisi, turizmden sponsorluklara kadar geniş bir istihdam ve ekonomik değer yaratma potansiyeline sahiptir. Dış politika ve diplomasi; uluslararası spor organizasyonlarına ev sahipliği, devletlerin küresel prestij artırma stratejilerinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Göksu, 2019). Türkiye’de de spor politikaları, özellikle 2000’lerden itibaren kalkınmanın ekonomik ve diplomatik boyutlarını kapsayacak şekilde genişlemiştir.

Stratejik Planlama ve Spor Yönetimi

Son dönemde spor yönetimi, büyük ölçüde rekabetçi spor alanına yönelmiş; bu süreçte personelin düşük eğitim düzeyi, eğitmenlere yönelik sınırlı ve sürekli olmayan eğitim fırsatları ile insan kaynaklarının verimli kullanılmaması gibi sorunlarla tanımlanan bir yapıya dönüşmüştür (Göral, 2025b). 2000 sonrası kamu yönetiminde stratejik plan zorunluluğunun getirilmesiyle birlikte spor alanında da kurumsal planlamanın çerçevesi yeniden şekillenmiştir. 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu sonrasında Gençlik ve Spor Bakanlığı, Spor Genel Müdürlüğü, federasyonlar ve belediyeler stratejik plan hazırlamakla yükümlü hâle gelmiş ve hedefler daha ölçülebilir biçimde tanımlanmıştır (Özbey ve Göküş, 2022). Böylece spor politikalarında performans göstergeleri, kurumsal hedefler, stratejik amaçlar, bütçe-plan uyumu gibi modern yönetim ilkeleri daha görünür hâle gelmiştir. Stratejik planlamanın spora yansımalarıyla birlikte Türkiye’de spor politikaları; elit spor başarılarının

artırılması, yüksek standartlı tesisleşmenin yaygınlaştırılması, sporun tabana yayılması, spor turizminin geliştirilmesi ve spor ekonomisinin büyütülmesi gibi alanlarda daha sistemli bir yönelim kazanmıştır.

Spor Politikalarının Belirleyicileri: Devlet, Piyasa ve Sivil Toplum

Türkiye’de sporun örgütlenmesi uzun yıllar boyunca devlet kontrolü altında gerçekleşmiştir. Bunun temel nedenleri sporun ulusal bir misyon taşıması, kamu hizmeti olarak görülmesi ve kurumsal yapının güçlü bir merkezi otoriteye dayanmasıdır. Ancak 1980 sonrası liberal ekonomi politikaları ve Avrupa Birliği uyum süreciyle birlikte piyasa mekanizması ve sivil toplum aktörlerinin spor alanındaki rolü artmaya başlamıştır. Özellikle profesyonel liglerin ticarileşmesi, spor kulüplerinin şirketleşmesi, sponsorluk ve yayın gelirlerinin büyümesi, gönüllü spor kuruluşlarının çoğalması spor politikalarının çok aktörlü bir alan hâline gelmesine katkı sağlamıştır. Buna rağmen Türkiye’de devlet-spor ilişkisi hâlâ belirgin derecede merkezîyetçi bir yapıya sahiptir; federasyonların özerklik düzeyi sınırlıdır ve spor kulüplerinin finansal yapıları büyük ölçüde kamu desteklerine bağlıdır.

Türkiye’de Sporun Devlet Politikalarına Entegrasyonu

Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren spor, gençlik politikalarının temel bir bileşeni olarak devletin stratejik belgelerine dâhil edilmiştir. 1938’de çıkan Beden Terbiyesi Kanunu, sporun devlet tarafından resmî olarak düzenlenmesini sağlamış; sonraki yıllarda kalkınma planları sporun yönünü belirleyen ana politika belgeleri hâline gelmiştir. Özellikle 1963’ten itibaren tüm kalkınma planlarında spor, toplumsal kalkınma ve gençlik politikalarının bir parçası olarak tanımlanmıştır. 2000 sonrası ise spor politikaları, stratejik planlar aracılığıyla performans odaklı bir yapıya dönüştürülmüştür. 2020 sonrasında sporun Türkiye Yüzyılı vizyonu kapsamında diplomasi, şehircilik, turizm ve güvenlik politikalarıyla bütünleştiği görülmektedir (GSB Stratejik Planı, 2024). Bu nedenle Türkiye’de spor politikalarının tarihsel gelişimi, yalnızca spor alanındaki dönüşümleri değil, aynı zamanda devletin yönetim paradigmasını, kalkınma yaklaşımını ve modernleşme stratejisini de yansıtan bir bütünlük sunmaktadır.

1923–1980 Arası Türkiye’de Spor Politikaları ve Kalkınma Planlarında Sporun Yeri

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan 1980 yılına kadar olan dönem, sporun devlet eliyle örgütlendiği, beden terbiyesi anlayışının kurumsallaştırıldığı ve sporun toplumsal kalkınmanın bir bileşeni hâline geldiği bir zaman dilimi olarak öne çıkar. Bu yıllar aynı zamanda spor politikalarının yönünü belirleyen temel yasal düzenlemelerin yapıldığı, gençlik ve sporun modernleşme ideolojisinin bir uzantısı olarak ele alındığı bir dönemdir. Cumhuriyet’in ilk yarım yüzyılında spor, önce ulusal kimlik inşasının bir parçası, ardından

kalkınma planlarının sistematik bir unsuru olarak değerlendirilmiştir (Demirhan vd., 2024).

Erken Cumhuriyet Dönemi (1923–1938): Beden Terbiyesi

Cumhuriyet'in kurucu kadroları sporu, "çağdaş medeniyet seviyesine ulaşma" hedefinin önemli bir unsuru olarak görmüştür. Mustafa Kemal Atatürk'ün sporla ilgili görüşleri hem sporun toplumsal bir görev olarak benimsenmesini hem de devletin sporu desteklemesi gerektiğini vurgulamıştır. Atatürk'ün "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" ifadesi, beden terbiyesinin ulus inşa sürecindeki önemini ortaya koyar (Büyükgüllü ve Dever, 2020). Bu dönemde sporun örgütlenmesi büyük ölçüde devletin kontrolü altındaydı. 1922'de kurulan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ), sivil yapıda olmakla birlikte devletin desteğiyle faaliyet göstermiş; ancak sporun ulusal düzeyde yaygınlaştırılması için merkezi bir otorite ihtiyacı giderek belirginleşmiştir (Akıncı, 2025). Bu dönemde spor politikalarının üç temel amacı olmuştur; beden terbiyesi yoluyla sağlıklı ve disiplinli bir kuşak yetiştirmek, spor kulüplerini devletin modernleşme vizyonuna uygun şekilde yönlendirmek ve ulusal kimliği güçlendiren faaliyetleri teşvik etmek. Sporun eğitim sistemiyle bütünleştirilmesi de bu dönemin önemli adımlarındandır. İlkokul ve ortaokul müfredatlarına beden eğitimi derslerinin eklenmesi, sporu yalnızca rekabet değil, geniş halk kitlelerine ulaşan bir eğitim aracı hâline getirmiştir (Göktürk ve Dindar, 2024). Okullar, akademik başarıya vurgu yapmalarının yanı sıra öğrencilerin sağlığını ve genel iyilik hâlini destekleme açısından da önemli bir görev üstlenmektedir. Bu kapsamda öğrenciler, beden eğitimi dersleri sayesinde düzenli fiziksel aktiviteye katılma imkânı bulmaktadır (Göral, 2024).

Kurumsallaşma Dönemi (1938–1960): Beden Terbiyesi Kanunu ve Merkezi Spor Yönetimi

1938 yılında çıkarılan 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu, Türkiye'de devlet-spor ilişkisinin kırılma noktasıdır. Bu kanunla birlikte Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü kurulmuş, sporun tüm yönleriyle devletin denetimi altına alınması sağlanmıştır. Bu yapı: Spor kulüplerini tescil etme, Spor alanlarını düzenleme, Ulusal spor politikalarını belirleme, Uluslararası spor faaliyetlerini koordine etme yetkilerine sahip olmuştur (Güler ve Yaman, 2023). Bu merkezîyetçi model, Türkiye'de sporun uzun yıllar devlet tarafından planlanmasının ve yürütülmesinin temelini oluşturmuştur. Bu dönemin politik yaklaşımı, sporun gençlik politikalarıyla bütünleşmesini sağlamıştır. Halkevleri, Köy Enstitüleri ve askeri kurumlar spor kültürünün yaygınlaştırıldığı başlıca alanlardı. 1940'larda Halkevlerinin bünyesindeki spor kolları, kırsal alanlara kadar sporun yayılmasını desteklemiştir. Ayrıca bu yıllarda milli bayramlar, spor gösterileri ve ulusal müsabakalar, sporun modern ulus kimliğinin sahneleme aracı olarak kullanıldığını göstermektedir (Büyükgüllü ve Dever, 2020).

1960 Sonrası: Planlı Kalkınma Dönemi ve Sporun Resmi Kalkınma Bel-

gelerine Girişi

Türkiye’de planlı kalkınma dönemi 1963’te başlamış ve spor ilk kez kalkınma planlarının resmî bir bileşeni hâline gelmiştir. Bu dönem, sporun alt-yapısının sistematik biçimde güçlendirilmesi ve toplumsal kalkınmanın parçası olarak yeniden yorumlanması açısından kritik önem taşır. Spor ilk kez Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1963–1967) eğitim politikalarının, sağlık politikalarının ve gençlik politikalarının tamamlayıcı bir unsuru olarak tanımlanmıştır. Plan, sporun toplumda yaygınlaştırılması, okul sporunun geliştirilmesi ve tesisleşmenin artırılmasını hedeflemiştir (Yıldırım ve Kaplan, 2020). İkinci Kalkınma Planında (1968–1972) ise spor daha kapsamlı şekilde ele alınmış, özellikle: Spor tesislerinin standardizasyonu, Sporcu yetiştirme modelinin güçlendirilmesi, Kitle sporunun desteklenmesi temel hedefler arasına alınmıştır. Sporun ekonomik boyutu bu dönemde henüz belirgin olmasa da spor, toplumsal refahı artıran bir araç olarak görülmüştür (Çoruh, 2024). Üçüncü Kalkınma Planı (1973–1977) döneminde sporun yalnızca fiziksel gelişim değil, aynı zamanda sosyal bütünleşmeyi destekleyen bir etkinlik olduğu vurgulanmıştır. Özellikle gençliğin zararlı alışkanlıklardan uzak tutulması, sporun sosyal politika aracı olarak değerlendirilmesine yol açmıştır (Yıldırım ve Kaplan, 2020). Planın önemli yeniliklerinden biri, spor bilimlerinin kurumsal temellerinin atılmasıdır. Bu dönemde beden eğitimi bölümleri, öğretmen okulları ve gençlik kampları sporun kurumsallaştığı başlıca alanlardır. 1970’li yıllar, ekonomik ve siyasi dalgalanmalara rağmen sporun toplumda daha görünür olduğu bir dönemdir. Hem kulüpleşme hem de tesisleşme açısından belirgin ilerlemeler sağlanmıştır. Bu yıllarda profesyonel futbolun yaygınlaşması ve şehir takımlarının güçlenmesi, sporun sosyal ve ekonomik boyutunu çeşitlendirmiştir. Kamu kaynaklarıyla desteklenen kulüpler, yerel yönetimlerin de spor alanındaki etkisini artırmıştır. 1970’lerde spor tesislerinin sayısı hızlı biçimde artmıştır. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, illerde stadyum ve kapalı spor salonlarının yaygınlaştırılmasını öncelik hâline getirmiştir (Güler ve Yaman, 2023). Tesis yatırımları kitle sporunun gelişmesini, okul sporlarının artmasını, kulüp faaliyetlerinin yaygınlaşmasını desteklemiştir. Bu dönem, sporun fiziksel altyapısının Türkiye’nin hemen her bölgesine yayıldığı ilk dönemdir.

Sporun Eğitim Politikalarıyla Bütünleşmesi

1923–1980 arası spor politikalarının en belirgin bileşenlerinden biri sporun eğitim sistemiyle bütünleşmesidir. Erken Cumhuriyet’te zorunlu beden eğitimi dersiyle başlayan bu süreç, sonraki yıllarda öğretmen yetiştiren kurumların kurulmasıyla güçlenmiştir. 1940’larda Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde beden eğitimi bölümü kurulmuş, sonraki yıllarda İstanbul, İzmir ve diğer büyük şehirlerde benzer programlar açılmıştır (Göktürk ve Dindar, 2024). Bu süreç, Türkiye’de sporun akademik zemine oturmasını sağlamıştır. Cumhuriyet’in ilk yarım yüzyılı boyunca spor, hem iç politikada toplumsal bütünleşme

hem de dış politikada ulusal temsili güçlendiren bir araç olarak görülmüştür. Türkiye'nin uluslararası müsabakalara katılımı, Olimpiyat Komitesi faaliyetleri ve uluslararası temasları, sporun diplomatik işlevini artırmıştır (Göksu, 2019). Bu dönem boyunca sporla ilgili politikaların temel amacı bireysel ve toplumsal disiplini geliştirmek, modern bir ulus kimliği yaratmak, Türkiye'nin uluslararası görünürlüğünü artırmak, genç nüfusu devlet ideolojisine uygun biçimde yönlendirmek olmuştur. Bu nedenle spor politikaları yalnızca sosyal bir yatırım değil, aynı zamanda ideolojik bir araçtır. 1978'de Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın kurulması, bu dönemin en önemli kurumsal gelişmelerinden biridir. Her ne kadar bakanlık kısa süreli varlık göstermiş olsa da gençlik ve spor hizmetlerinin birleşik bir yapıda ele alınması açısından tarihsel bir eşiktir. Bu düzenleme, sporun toplumdaki rolünün genişlediğini ve artık yalnızca beden terbiyesi değil, kapsamlı bir gençlik politikası alanı olarak görüldüğünü göstermektedir.

1923–1980 arası dönem, Türkiye'de sporun devlet eksenli, merkeziyetçi ve modernleşmeci bir çerçevede geliştiği bir süreçtir. Bu dönemin karakteristik özellikleri şöyle özetlenebilir: Spor, ulus inşa sürecinin temel bileşenidir. Spor faaliyetleri sıkı şekilde devlet kontrolündedir. Tesisleşme, gençlik kampları ve okul sporları yaygınlaştırılmıştır. Spor kalkınma planlarında yer almakla birlikte ekonomik bir sektör olarak görülmemiştir. Kulüpleşme gelişmiş ancak profesyonelleşme sınırlı kalmıştır. Sporun diplomatik ve temsili işlevi giderek güçlenmiştir. Bu süreç, 1980 sonrasında yaşanacak olan sporun ticarileşmesi, çok aktörlü yönetim modeline geçiş ve profesyonelleşme dönemine zemin hazırlamıştır.

1980–2025 Arası Türkiye'de Spor Politikaları, Stratejik Planlar, Kurumsal Dönüşüm ve Modern Spor Yönetimi

1980 sonrası dönem, Türkiye'de spor politikalarının yapısal dönüşümlere uğradığı, sporun ekonomik, yönetsel ve toplumsal boyutlarının derinleştiği bir zaman dilimi olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemde neoliberal ekonomik politikalar, yerelleşme eğilimleri, profesyonel sporun hızla yaygınlaşması, federasyon yapılanmalarının dönüşümü ve Türkiye'nin uluslararası spor organizasyonlarında artan görünürlüğü spor politikalarının genel yönünü belirlemiştir. Ayrıca kalkınma planlarının içerdiği spor hedefleri giderek daha sistematik hâle gelmiş; spor ilk kez hem ekonomik faaliyet hem de stratejik yönetim alanı olarak ele alınmaya başlamıştır (Adatepe vd., 2020). 1980–2025 arası dönem Yasal ve kurumsal dönüşüm, Profesyonelleşme, ticarileşme ve sektörleşme, Kalkınma planları, stratejik yönetim ve hükümet politikaları olmak üzere üç temel eksen üzerinden incelenebilir.

1980–1990: Dönüşümün Başlangıcı ve Neoliberal Etkinin Spor Alanına Yansıması

1980'li yıllar Türkiye'de devlet rolünün birçok alanda yeniden tanımlan-

dığı bir dönemdir. Spor yönetimi açısından bu yıllar, merkeziyetçi devlet anlayışının daha esnek modellerle karşılaşmaya başladığı, spor kulüplerinin profesyonelleştiği ve spor medyasının etki alanının genişlediği bir süreçtir. 1980 öncesi dönemde sınırlı olan profesyonel spor, 1980 sonrasında futbol başta olmak üzere basketbol ve voleybol gibi branşlarda güçlü bir profesyonel yapı oluşturmuştur. Televizyon yayıncılığının artmasıyla spor kulüpleri gelir modeli geliştirmeye başlamış, bu da sporun ekonomik boyutunu güçlendirmiştir (Özdil ve Akıncı, 2025). Bu dönemde serbestleşme eğilimleri her ne kadar artsa da spor hâlâ büyük ölçüde devlet üzerinden yürütülmüştür. Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü (BTSGM), sporun planlanması ve yaygınlaştırılmasında temel aktör olmaya devam etmiştir.

1990–2000: Uluslararasılaşma ve Sporun Dış Politika Aracı Olarak Kul lanımı

1990’lı yıllar, Türkiye’nin spor politikalarında hem ulusal hem uluslararası ölçekte iddialı hedefler ortaya koyduğu bir dönemdir. Bu süreçte büyük çaplı spor organizasyonlarına ev sahipliği yapma çabaları, sporun ulusal imaj oluşturma ve “yumuşak güç” kapasitesinin bir parçası olarak değerlendirilmesine yol açmıştır (Nye, 2004). Bu dönemde futbol kulüplerinin şirketleşmeye yöneldiği görülmektedir. Özellikle büyük kulüplerin ekonomik yapılarının büyümesi, sporun ekonomik sektör hâline gelmesinde önemli bir rol oynamıştır (Akın, 2005). Uydu televizyon yayıncılarının çoğalması, sporun toplumsal görünürlüğünü artırmış ve profesyonel spor kültürünü güçlendirmiştir. Bu dönemde spor medyası, spor politikalarının hem tartışıldığı hem de yönlendirildiği bir alan hâline gelmiştir.

2000–2010: AB Süreci, Kurumsal Reformlar ve Performans Odaklı Spor Politikaları

2000’li yıllar Türkiye’de sporun en hızlı kurumsal değişim yaşadığı dönemlerden biridir. Avrupa Birliği uyum süreci, yönetim ve şeffaflık ilkelerinin spor alanına taşınmasına katkı sağlamıştır. Sekizinci (2001–2005) ve Dokuzuncu (2007–2013) Kalkınma Planları, sporun ekonomik, sosyal ve sağlık boyutlarını birlikte ele alan kapsamlı politikalar üretmiştir. Bu planlarda öne çıkan başlıklar: Kitle sporunun yaygınlaştırılması, Yetenekli sporcuların erken yaşta tespiti, Performans sporuna sistematik destek, Spor tesislerinin bölgesel eşitsizlikleri azaltacak biçimde planlanması ve Spor endüstrisinin geliştirilmesi şeklinde özetlenebilir (Yıldırım ve Kaplan, 2020). 2000’lerde spor federasyonları daha özerk bir yapıya kavuşturulmaya başlamış, 2004 tarihli düzenlemeyle birçok federasyon “özerk federasyon” statüsü edinmiştir. Bu değişiklik, Türkiye’de spor yönetiminin geleneksel devletçi modelden uzaklaşarak çok aktörlü yönetim modeline geçişinin başlangıcıdır (Adatepe vd., 2020).

2010–2020: Büyük Çaplı Organizasyonlar, Tesisleşme Hamlesi ve Stratejik Yönetim Yaklaşımı

2010'lu yıllar Türkiye'de sporun hem altyapı hem yönetim hem de uluslararası görünürlük bakımından en fazla yatırım aldığı dönemdir. Bu dönem "tesisleşme hamlesi" olarak anılmaktadır. Neredeyse her ilde yeni stadyumlar, olimpiik yüzme havuzları, spor kompleksleri, gençlik merkezleri inşa edilmiştir (Adatepe vd., 2020). Bu yatırımlar sporun tabana yayılmasına katkı sağlamış, aynı zamanda Türkiye'yi uluslararası organizasyonlar için daha çekici bir ülke hâline getirmiştir. Bu dönemde Türkiye Avrupa Spor Şehri organizasyonları, Universiade (2011 Erzurum), Avrupa ve dünya şampiyonaları, UEFA organizasyonları gibi etkinliklere ev sahipliği yapmış; 2020 Olimpiyat adaylığı gibi büyük hedefler ortaya koymuştur. Bu gelişmeler, sporun kamu diplomasisi aracı olarak kullanıldığını göstermektedir (Göksu, 2019).

2011 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın yeniden kurulması, spor politikalarının yönünü belirleyen en kritik adımlardan biridir. Bu reformla birlikte spor yönetimi, gençlik politikaları ile tek çatı altında birleşmiş, federasyonların görev tanımları netleşmiş, performans sporunun finansal destekleri artırılmış, devlet sporun stratejik yönlendiricisi hâline gelmiştir (Yıldız, 2018). Bu yapı, spor politikalarının planlanmasını ve izlenmesini daha kurumsal hâle getirmiştir.

Stratejik Planlar Çağı

2013 sonrası dönemde spor alanında "stratejik planlama yaklaşımı" kurumsal bir zorunluluk hâline gelmiştir. Gençlik ve Spor Bakanlığı ile spor federasyonları belirli periyotlarda stratejik planlar hazırlayarak hedeflerini, göstergelerini ve performans ölçütlerini belirlemeye başlamıştır. Türkiye'nin uluslararası başarı düzeyinin artırılması, Yetenek tarama sistemlerinin güçlendirilmesi, Sporun tabana yayılması, Kadınların ve engellilerin spora katılımının artırılması, Spor ekonomisinin büyütülmesi, Dijitalleşme ve veri temelli spor yönetimi, Gençlik merkezlerinin güçlendirilmesi öne çıkan stratejik öncelikler olarak görülmektedir. Bu süreç, spor yönetimini klasik bürokrasi anlayışından çıkararak daha ölçülebilir ve hesap verebilir bir yapıya döndürmüştür.

2010 sonrası dönemde Türkiye'de spor ekonomisinin hızlı biçimde büyüdüğü görülmektedir. Bunun üç temel nedeni yayın hakları gelirlerinin artması, sponsorluk yatırımlarının genişlemesi ve kulüplerin şirketleşme eğilimlerinin güçlenmesidir. Ticarileşme sporun ekonomik boyutunu güçlendirmiş olsa da kulüpler için yüksek borçlanma, kurumsal yönetim eksiklikleri, altyapı yatırımlarının yetersizliği ve kamu kaynaklarına bağımlılık gibi bazı yapısal sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu nedenle 2020'li yıllarda kulüplerin mali yapılarını düzenlemeye yönelik çeşitli kanuni düzenlemeler gündeme gelmiştir (Erkin, 2024).

2020 sonrası dönemde spor politikalarının önemli bileşenlerinden biri dijitalleşme olmuştur. Özellikle yetenek tarama yazılımları, veri temelli performans değerlendirme sistemleri, dijital spor tesis yönetimi ve spor katılım

istatistiklerinin dijital izlenmesi gibi uygulamalar giderek yaygınlaşmıştır (Adatepe vd., 2020). COVID-19 pandemisi, dijital spor uygulamalarının ve çevrimiçi antrenman modellerinin önemini artırmış; spor politikalarının içeriğine “esnek spor katılımı” ve “sanal spor toplulukları” gibi kavramlar dâhil olmuştur.

2018’de Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi’ne geçiş, spor yönetimini etkileyen önemli bir yapısal değişikliktir. Bu sistemle birlikte: Karar alma süreçleri hızlanmış, Spor yatırımları daha merkezi biçimde planlanmış, Mega organizasyonlar için ulusal stratejiler oluşturulmuş, Spor politikalarında bütünleşik yönetim anlayışı güçlenmiştir. Bu dönemde özellikle tesisleşme, spor diplomasisi ve uluslararası başarı odaklı politikalar ön plana çıkmıştır. 1980–2025 dönemi, Türkiye’de spor politikalarının aşağıdaki biçimlerde dönüşüm geçirdiği bir süreç olmuştur. Devlet merkezli modelden çok aktörlü ve stratejik modele geçiş, profesyonelleşme ve ticarileşme, yerelleşme ve federasyon özerkliği, tesisleşme hamlesi ve altyapı güçlenmesi, uluslararası organizasyonlarda görünürlüğü artması, spor ekonomisinin büyümesi, dijitalleşme ve veri temelli spor yönetimi, sporun eğitim, gençlik, diplomasi ve sosyal politika ile entegre hâle gelmesi. Bu dönüşüm, Türkiye’de sporun hem toplumsal hem ekonomik hem de diplomatik bir araç olarak stratejik şekilde konumlandırıldığını göstermektedir.

SONUÇ

Türkiye’de spor politikalarının 1923–2025 arasındaki gelişimi, devletin toplumsal dönüşüm stratejileri, ekonomik kapasitesi, ideolojik yönelimleri, uluslararası konjonktür ve kurumsal yapılanma ile doğrudan ilişkili olarak çok katmanlı bir seyir izlemiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında spor bir “ulus inşa aracı” olarak görülürken, 1960’lardan itibaren kalkınma planlarının bir parçası hâline gelmiş, 1980 sonrası kurumsal çeşitlilik ve profesyonelleşme artmış, 2000’lerle birlikte spor artık hem bir ekonomik sektör hem de bir diplomasi alanı olarak değerlendirilmiştir. Bu dönüşüm, sporun pasif bir toplumsal faaliyet olmaktan çıkarak, devletin gençlik, sağlık, eğitim, kültür, ekonomi ve dış politika gibi birçok farklı alanındaki hedefleriyle uyumlu stratejik bir politika aracı hâline geldiğini göstermektedir.

Cumhuriyet’in ilk döneminde devlet, sporun kurumsallaşmasında tek belirleyici aktördü. Beden Terbiyesi Kanunu, halkevleri, okullarda beden eğitimi zorunluluğu ve Himaye-i Etfal gibi kurumlar aracılığıyla spor, yurttaşlık bilincini ve ulusal dayanışmayı güçlendiren bir faaliyet olarak ele alınmıştır (Alabaş, 2014). 1960–1980 döneminde spor politikaları planlı kalkınmanın bir unsuru hâline gelmiştir. Kalkınma planlarında sporun eğitim ve sağlık boyutu üzerinde durulması, devletin sporu kalkınma hedefleriyle bütünleştirdiğini göstermiştir. 1980 sonrası dönemde, devlet-spor ilişkisi çok aktörlü bir yapıya evrilmiş olup federasyonların özerkliği, profesyonel sporun yaygınlaşması,

özel sektör sponsorluğu ve yerel yönetimlerin artan rolü sporun devlet tekeline kısmen uzaklaştığını göstermektedir. 2000’lerle birlikte spor artık yalnızca toplumsal işlevi olan bir alan değil, aynı zamanda “küresel rekabet”, “ulusal imaj yönetimi”, “ekonomik sektör” ve “mega etkinlik stratejisi” kavramlarıyla birlikte değerlendirilen çok boyutlu bir politika alanı haline gelmiştir (Grix ve Houlihan, 2014).

Kalkınma planlarının kapsamlı incelenmesi, sporun giderek artan bir stratejik önem kazandığını göstermektedir: 1. ve 2. Beş Yıllık Planlarda sporun temel hedefi kitlesel katılım ve altyapı gelişimidir. 3., 4. ve 5. Planlarda spor eğitim sistemiyle birlikte ele alınmış; devlet, genç nüfusu bedenlen ve ruhen güçlü yetiştirmeyi ulusal hedef olarak tanımlamıştır. 6., 7. ve 8. Planlarda sporun sağlık, turizm ve uluslararası rekabet boyutu vurgulanmış; sporun ekonomik etkisine yönelik ilk tartışmalar yer almıştır. 9., 10. ve 11. Planlarda sporun sektörel büyüklüğü, büyük organizasyonların ekonomik getirisi, tesisleşme hamlesi, sportif başarı hedefleri ve spor turizmi özel olarak tanımlanmıştır (Yıldız, 2018). Bu süreç, sporun yalnızca sosyal bir faaliyet alanı olmaktan çıkarak, devletin stratejik planlama döngüsünün kalıcı bir unsuru hâline geldiğini göstermektedir.

2000’lerle birlikte spor ekonomisi Türkiye’de yeni bir boyut kazanmıştır. Tesisleşme yatırımları, profesyonel liglerin ticarileşmesi, yayın gelirleri ve sponsorluklar, spor turizmi (Antalya, Erzurum, Kayseri, Muğla), büyük çaplı uluslararası organizasyonlar (EYOF 2017, Universiade 2005, UEFA 2020 maçları), spor malzemeleri ve giyim endüstrisi, Türkiye’de spor ekonomisinin büyümesini destekleyen dinamiklerdir. Spor, artık doğrudan ve dolaylı ekonomik katma değer yaratan bir sektör olarak tanımlanmaktadır (Ataçocuğu, 2023). Devletin spor politikalarının önemli bir boyutu da gençlik politikalarıyla entegrasyonudur. 2011’de Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın kurulması, gençlik merkezlerinin yaygınlaştırılması, gençlik projeleri destek sistemi (GPDS), hareketli yaşam kampanyaları, okul sporları ve üniversite sporlarının yeniden yapılandırılması, sporun gençlerin fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimini destekleyen bir kamu politikası aracı olarak görülmesini sağlamıştır. 2000 sonrası Türk spor politikalarının en belirgin özelliklerinden biri de spor diplomasisi kavramının görünürlüğüdür. Uluslararası federasyonlarda temsil, büyük organizasyon adaylıkları (Olimpiyat, Expo spor etkinlikleri), Balkan, Avrasya ve İslam Oyunları iş birlikleri, sporun dış politikada “yumuşak güç” unsuru olarak kullanılması, Türkiye’nin spor üzerinden uluslararası görünürlüğünü artırma stratejisinin bir parçası hâline gelmiştir (Ayverdi, 2024).

Sonuç olarak 1923’ten 2025’e uzanan süreç, Türkiye’de spor politikalarının toplumsal, siyasal, ekonomik ve kurumsal dönüşümle paralel bir gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde ulusal birlik, sağlık ve disiplin temelinde şekillenen spor politikaları, 1960’lardan itibaren planlı kalkınma sürecinin bir boyutu hâline gelmiş, 1980 sonrası kurumsal

çeşitlilik ve profesyonelleşme, sporun çok aktörlü bir yapıya kavuşmasını sağlamıştır. 2000'ler ise Türkiye'de sporun gerçekten stratejik bir devlet politikası alanı hâline geldiği dönemdir. Tesisleşme yatırımları, kurumsal reformlar, uluslararası organizasyon girişimleri, spor turizmi, spor ekonomisinin gelişmesi ve gençlik politikalarıyla bütünleşme, sporun hem toplumsal refah hem de ekonomik kalkınma açısından taşıdığı önemi artırmıştır. Bugün gelinen noktada Türkiye'nin spor politikaları kitlesel sporun artırılması ve aktif yaşam kültürünün yerleştirilmesi, elit sporcu yetiştirme sisteminin güçlendirilmesi, spor ekonomisinin geliştirilmesi ve sürdürülebilir finansman, spor turizminin yaygınlaştırılması, uluslararası görünürlüğün artırılması, gençlik ve spor entegrasyonunun güçlendirilmesi ve spor diplomasi kapasitesinin geliştirilmesi eksenlerinde ilerlemektedir. Tüm bu başlıklar, sporun Türkiye'de artık salt bir fiziksel aktivite alanı olmadığını; toplumsal, kültürel, ekonomik, stratejik ve diplomatik işlevleri bulunan çok yönlü bir politika alanına dönüştüğünü göstermektedir.

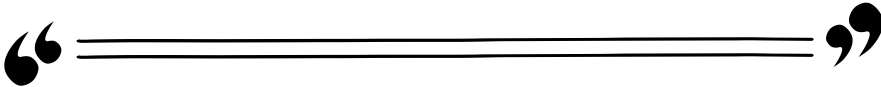
KAYNAKÇA

- Adatepe, E., Gelen, N., & Çiftçi, S. (2020). Türk Spor Yönetim Yapısının (Merkez ve Taşra) 1938'den Günümüze İncelenmesi. *FOCUSS Spor Yönetimi Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 18-45.
- Akın, Y. (2005). Ana hatları ile Cumhuriyet döneminde beden terbiyesi ve spor politikaları. *Toplum ve Bilim*, 103, 53-92.
- Akıncı, A.Y. (2019). *Beden eğitimi sosyalleşme ilişkisi*, Lap-lambert Academic Publishing, Mauritius.
- Akıncı, A.Y. (2025). *Spor Yönetimi Tarihine Genel Bakış*, içinde S. Doğan Spor Yönetimi Alanında Uluslararası Araştırmalar I, 123-130, Eğitim Yayınevi, Ankara.
- Alabaş, R. (2014). *Cumhuriyet dönemi çocuk dergilerinin eğitim ve tarih anlayışı açısından incelenmesi (1928-1950)* (Doctoral dissertation, Ankara Üniversitesi (Turkey)).
- Ataçocuğu, M. Ş. (2023). Akademik bir alan olarak spor ekonomisi: Türkiye'de spor ekonomisi tezleri ve yaygın temalar. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(3), 203-228.
- Ayverdi, B. (2024). Uluslararası İlişkiler Ekseninde Türkiye'nin Spor Politikalar, *Yeni Türkiye Dergisi*, *Beden Eğitimi ve Spor Özel Sayısı*, 170-182.
- Büyükgüllü, B., & Dever, A. (2020). *Milliyetçilik Kavramı: Cumhuriyetin İlk Dönemlerinde Yayımlanan Türk Spor Dergileri Örneği (1930-1940)* (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Canatan ve Söyler, S. (2024). *Sağlığın geliştirilmesi. İçinde: Eds: Söyler, S., Çavmak, D.) Modern Sağlık Yönetiminde Temel Konular*, 75.
- Çoruh, K. (2024). Neoliberal teori çerçevesinde spor-uluslararası ilişkiler ilişkisinin analizi= Analysis of the sports-international relations relationship within the framework of neoliberal theory (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi).
- Demirhan, A., Özel, A. & Aslankılıç, M. (2024). *Kalkınma Planları Çerçevesinde Türkiye'de Spor Politikalarının Evrimi. Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(3), 343-360.
- Erkin, E. (2024). 7405 Sayılı Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu'nun Getirdiği Sistem Hakkında Bazı Düşünceler. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(2), 241-288.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı (2024). <https://sgb.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/SGB/012014/GSB%202024-2028%20Stratejik%20Plan%C4%B1.pdf>
- Göksu, O. (2019). Türkiye'nin ülke markasının inşası sürecinde kamu diplomasisi ekseninde sporun rolü. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 403-433.
- Göktürk, E., & Dindar, M. D. (2024). Türkiye'de Sporun Yönetimi İle Açık Alan Hentbolunun Türkiye'ye Girişi Arasındaki İlişki. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 7(4), 81-99.

- Göral, A. (2025a). Spor sosyolojisine kuramsal bir yaklaşım: Yapısal işlevsel kuram ile çatışma kuramı bağlamında sporun toplumsal rolü. Y. Çakmak Yıldızhan (Ed.), Sporda Psikososyal Dinamikler-IV içinde (s. 17–25). Gazi Kitabevi.
- Göral, A. (2025b). Lider–takipçi ilişkilerinde duygusal bağ ile sporda liderlik. Ü. Saki (Ed.), Spor yönetiminde güncel eğilimler ve uygulamalar – I içinde (s. 49–60). Gazi Kitabevi.
- Göral, A. (2024). Beden eğitimi ve sağlık. (Ed. Gökmen Özen). Sporun Kavramsal Temelleri-9: Beden Eğitimi, 23-36. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Grix, J., & Houlihan, B. (2014). Sports Mega-Events as Part of a Nation's Soft Power Strategy. *International Journal of Sport Policy*, 6(3), 347–363.
- Güler, E., & Yaman, M. (2023). Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Spor Politikaları. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(28), 40-56.
- Kang, Y., & Houlihan, B. (2021). Sport as a diplomatic resource: the case of South Korea, 1970-2017. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 13(1), 45-63.
- Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs. 193.
- Özbey, Ö., & Göküş, M. (2022). Kamu hizmeti olarak Gençlik ve Spor Bakanlığı faaliyetlerinin incelenmesi: Spor hizmetleri örneği. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(1), 113-128.
- Özdil ve Akıncı, (2025). Antik Yunan’da Spor ve Medya: Beden, Temsil ve Toplumsal Hafıza, 5. International Üsküdar Scientific Research Congress 22-23 November 2025, İstanbul, 1385-1404, ISBN: ‘978-625-378-419-5
- Yıldırım, Y. ve Kaplan, G. (2020). Kalkınma Planlarında Sporun Yeri, İçinde; Sporda Yeni Akademik Çalışmalar- 6 (Eds.: Özdemir, M., İlkım, M.) 1-31.
- Yıldız, K. (2018). Yerel yönetimler ve kalkınma planları çerçevesinde spor hizmetleri. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 64-80.
- Zelyurt, M. K. (2023). Türk Spor Kurumu (1936-1938): Erken Cumhuriyet döneminde bir modernleşme projesi olarak kitle sporu, *Sosyologca*, (26), 79-94.

**AFETLERDEN ETKİLENEN BÖLGELERDEKİ
ÖĞRENCİ SPORCULARDA PSİKOLOJİK İYİ OLUŞUN
YORDAYICILARI: TRAVMA SONRASI STRES,
SOSYAL DESTEK VE AKADEMİK BAŞARI**

YELİZ ERATLI ŞİRİN¹

ÖZGE AYDIN²

TAYFUN ŞİRİN³

1 Prof. Dr. Çukurova Üniversitesi/ Spor Bilimleri Fakültesi/ Spor Yöneticiliği Bölümü/ Adana Türkiye, E- mail: yelizsirin75@gmail.com Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-6143-1133>

2 Dr. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana bilimdalı

3 2Dr. Öğr. Üyesi Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi /Spor Bilimleri Fakültesi/ Antrenörlük Bölümü, Kahramanmaraş/Türkiye, E Mail: tayfunksu@gmail.com Orcid: 0000-0001-6305-0097

GİRİŞ

Türkiye de 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli 11 ili etkileyen 7,7 ve 7,6 büyüklüğünde iki büyük deprem felaketi (AFAD, 2023) geniş kapsamlı fiziksel, psikolojik ve psiko-sosyal etkilere neden olmuştur. Bu tür yaşanan büyük bir travmanın en bilinen sonuçlarından biri Travma Sonrası Stres Bozukluğu'nun (TSSB) gelişmesidir. TSSB, doğal afetler, savaş veya taciz gibi son derece stresli bir olaya veya olaylar dizisine maruz kalmanın sonucu olarak ortaya çıkan anormal bir duruma verilen insan tepkisidir (Schiraldi, 2009).

TSSB'si olan bireyler travmatik olayla ilgili rahatsız edici anılar, geri dönüşler, kabuslar ve artan kaygı yaşayabilirler. Travma mağdurları için bir destek ağı oluşturmak esastır. Arkadaşlar, aile ve destek grupları, bireylerin deneyimlerini yargılamadan paylaşabilecekleri bir alan sağlayarak anlayış ve empati temeli sağlamaktadır (Boris 2023). Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), en yaygın psikolojik tepkilerinden biri olup, travmaya maruz kalma durumunda, özellikle de felaketlerde, muhtemelen en zayıflatıcı durumdur (Galea ve ark., 2005; Metin ve Eratlı, 2024). Olumsuz yaşam olaylarına maruz kalan bireylerin çoğu, travma sonrası doğal bir iyileşme süreci yaşar ve duygusal düzenlemeleri olay öncesi seviyeye geri döner. Bir çok çalışma depremlerin en yaygın psikolojik etkilerinden birinin TSSB olduğunu ortaya koymuştur (Fong vd., 2022 ; Wang vd., 2021).

Önceki çalışmalar, TSSB semptomlarının üniversite öğrencileri arasında yaygın olduğunu, bazı çalışmalarda %14 ile %28 arasında değişen oranlar bildirildiğini göstermiştir (Xiao ve ark. 2019; Sönmez ve ark. 2017) .

1999 Türkiye depreminden sonra yapılan araştırmalar, çocukların ve ergenlerin %60'ının PTSD ve %31'inin depresyon yaşadığını gösterdi (Bulut,2009). Üniversite öğrencileri arasında sporcu öğrenciler, spora katılımlarıyla ilişkili çok sayıda avantaj ve zorluk yaşayan (Slingerland vd., 2019) üniversite öğrencilerinin belirgin ve sıklıkla risk altında olan bir alt grubunu temsil eder (Chow vd., 2021). Sporlara katılım, yapıcı bir kimlik geliştirmeye, gelişmiş sosyal becerilere, yüksek öz saygıya, öz disiplinin geliştirilmesine ve sorumluluk duygusuna olumlu katkıda bulunabilir (Watt ve Moore, 2001)

Sporcu olmayanların aksine, öğrenci sporcular refahlarını etkileyebilecek birden fazla ek stres faktörüne maruz kalırlar. Bu baskılar, elit spor performansıyla ilgili olanları (örneğin, yaralanma, performans sorunları, aşırı antrenman) (Rice vd., 2016; Metin, ve Özoruç, 2025) ve öğrenci ve sporcu olarak iki rolü bir arada yürütmenin getirdiği talepleri içerir (Janse van Rensburg vd., 2011) .

Sosyal destek bireyin olumlu duygular ve kazanımlar elde etmesinin sosyal ve duygusal temelleridir (Duncan vd., 2005). Farklı bir tanıma göre sosyal

destek stres altındaki kişinin kendisi için önemli olan kişiler tarafından etkili ve duygusal içerikli aldığı yardım olarak tanımlanmıştır (Thoits, 1986).

Akranlar, ebeveynler ve bireye en yakın olan ve ona katkıda bulunmaya hazır kişiler sosyal destek kaynaklarını oluşturur (Deng vd., 2017). Sosyal desteğin değerlendirilmesinde bireyin desteği algılaması önemli olduğu düşünüldüğünden son dönemde çalışmalar genelde sosyal desteğin yeterli olup olmadığı konusunda, bireyin kendi değerlendirmelerine yani algılanan sosyal destek üzerine yoğunlaşmaktadır (Eker, Arkar, & Yaldız, 2001: 17-25).

SS, bireylere stres faktörleriyle başa çıkmalarına yardımcı olabilecek duygusal, bilgilendirici ve somut kaynaklar sağlayabilir ve PTSD gelişimine karşı önemli bir faktör olarak hareket edebilir. SS ölçeği, krizler sırasında sosyal ve aile ağlarının önemini araştırmak için yararlı bir araçtır ve dayanıklılığı ve başa çıkma stratejilerini desteklemedeki rollerine ilişkin içgörüler sunar (Alfuqaha, vd., 2023). sosyal desteğin önemini gösteren travma araştırmaları (Hobfoll vd., 2006 ; Ozer vd., 2003) göz önüne alındığında, gayri resmi veya resmi destek gibi bir tür sosyal desteğin travma mağdurlarının artan/azalan pozitif ve negatif psikolojik iyilik halleriyle ilişkili olup olmadığı sorusu ortaya çıkmaktadır. Sosyal destek, diğer kişiler tarafından sağlanan kaynaklar olarak tanımlanmıştır (Cohen ve Syme, 1985) . Sosyal destek, hem kişinin aile, arkadaş ve iş arkadaşları gibi gayri resmi ağlarındaki hem de sağlık profesyonelleri ve insan hizmetleri çalışanları gibi resmi yardım ağlarındaki birçok insan türü tarafından sağlanabilir (Heaney ve Israel, 2002) . Sosyal desteğin, stres zamanlarında psikolojik iyi oluşla ilişkili olduğu tutarlı bir şekilde bulunmuştur (Norris ve Kaniasty, 1996; Metin, 2025) . Araştırmalar, daha yüksek düzeydeki sosyal desteğin koruyucu bir rol oynadığını ve travmatik olaylarla ilgili olarak dayanıklılık ve iyileşme ile de bağlantılı olduğunu göstermektedir (Besser ve Priel, 2010 ; Gilbar vd., 2010) .

Travmatik olaylar, psikolojik sıkıntıların ortaya çıkma riskini arttırsa da pek çok insan travmaya maruz kalmasının ardından olumsuz sonuçlar geliştirmez. Psikolojik sağlamlık, bazı kişilerin olumsuz deneyimlere karşı olumlu duygu ve davranış geliştirmesini, yaşanan zorlu olaylara rağmen ruh sağlığını koruyabilmesini ifade eder (Chmitorz ve ark., 2018; Metin, ve Özoruç, 2024).). Sağlamlık tanımlarına bakıldığında, kişilerin olumsuz durumlar olmasına karşın yaşanan olayla baş ederek olumlu duygu durumları yaşamaları özelliği etrafında birleşir (Vella ve Pai, 2019). Yaşanan afetler sonrasında, kişilerin ruh sağlığı alanında birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalar temelde anksiyete, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu ile ilişkili olabilecek psikososyal faktörler üzerine üzerine olmuştur. Öğrenci sporcuların bu spesifik özellikleri ve ruhsal sağlık sorunlarına yatkınlığından dolayı depremzede sporcu öğrencilerin yaşadıkları afetden sonra öğrenci sporcular arasında TSSB, psikolojik iyi oluş ve sosyal destek ile bu psikososyal kaygıların akademik başarıyla ilişkisini araştırmak önemli bir konu olarak

görülmektedir.

Sporcu öğrenciler üzerinde Araştırılan bu konu Sporcuların afet sonrası ruh sağlığı durumları hakkında spor psikolojisi, ruh sağlığı ve eğitime çeşitli şekillerde fayda sağlayabilir. İlk olarak, öğrenci sporcular arasında TSSB, psikolojik iyi oluş ve sosyal destek sorunlarının yaygınlığını belirlemek, bu nüfusun karşılaştığı belirli sorunların daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir. Bu çalışma, sporda ruh sağlığının önemi konusunda farkındalığı artıracak ve tüm paydaşları (sporcular, antrenörler, yöneticiler, sağlık personeli, üniversite yönetimi ve ulusal spor organizasyonları) öğrenci sporcular arasındaki bu sorunları tanımaya ve ele almaya teşvik edecektir. Araştırma bulguları, üçüncül kurumlardaki politika değişikliklerine bilgi sağlayarak sporcular için iyileştirilmiş ruh sağlığı destek yapılarına yol açabilir. Bulgular ayrıca sporcuların ruh sağlığını ve refahını ve nihayetinde spor performanslarını iyileştirmeye yardımcı olabilecek kanıta dayalı müdahalelerin geliştirilmesi ve zamanında uygulanması konusunda da bilgi sağlayabilir. Dahası, sporcuların ruh sağlığını anlamak ve iyileştirmek, genel yaşam kalitelerini iyileştirebilir, akademik olarak performans göstermelerine ve sporcuyken atletik deneyimlerinin tadını çıkarmalarına yardımcı olabilir.

Bu bilgiler doğrultusunda bu araştırma Üniversiteli sporcu öğrenciler üzerinde afet olaylarının travmatik etkilerinin psikososyal durumlarını, depresyonun ortaya çıkardığı zorluklarla nasıl başa çıktığını ve buna nasıl yanıt verdiğini detaylı bir şekilde ele alan özgün bir çalışmadır. Literatürde afet yaşamış ve hayatta kalanlar için erken müdahalenin önemine dikkat çeken çok fazla araştırma bulunmaktadır ancak TSSB’li deprem mağdurlarında özellikle üniversiteli sporcu öğrencilerinde akademik başarılarının azalmasına neden olan potansiyel mekanizmaları inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır. Travma Sonrası Stres Bozukluğu, sosyal destek aramanın akademik başarıları üzerine etkilerinin araştırılacağı ve durumun ortaya konduğu ilk çalışmalardan biri olması araştırmanın özgün değerini ortaya koymaktadır. Ayrıca deprem gibi farklı travmalar (istismar, taciz, sel, salgın, yangın vb.) yaşamış gençler için de belirtilen psikolojik durumların (TSSB, psikolojik iyi oluş, sosyal destek) belirlenmesi ortaya çıkacak olan sonuçlara göre önlemler alınması araştırmanın önemini ifade etmektedir. Bu çalışmada travmatik yaşantıları doğrudan ya da dolaylı olarak deneyimleyen afet yaşamış sporcu öğrencilerin sosyal destek kanallarını öğrenmek ve elde edilen bulgular aracılığıyla, öğrencilerin destek mekanizmalarıyla ilgili öneriler sunmak uygun sosyal destek stratejileri geliştirmek araştırmanın diğer bir önemini vurgulamaktadır.

Bu tür travmalar ve psikolojik etkileri sporcuların sportif performanslarını da doğrudan etkilediği için araştırılması ve sonuçların ortaya çıkarılması araştırmanın diğer bir özgün değeridir. Buradan elde edilecek bulguların sporcu psikolojisi gibi önem arz eden bir konuya değinmesi ve daha sonraki çalışmalar için farklı boyutlarda ele alınabilmesine ışık tutacağı ve literatür

boşluğunu doldurulmasına yardımcı olacağı öngörülmektedir.

Yukarıda belirtilen açıklamalar doğrultusunda araştırma soruları şu şekilde planlanmıştır:

- Üniversiteli sporcu öğrencilerin demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş bulunduğu üniversite, gelir durumu, Kahramanmaraş merkezli deprem ile ilgili kişisel sorular) göre TSSB (Travma Sonrası Stres Bozukluğu), Psikolojik iyi oluş, algılanan sosyal destek ve akademik başarı algılamaları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

- Üniversiteli sporcu öğrencilerin Travma Sonrası Stres Bozukluğu), Psikolojik iyi oluş, algılanan sosyal destek ve Akademik Başarı algılamaları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır

2 MATERYAL VE METOD

2.1 Araştırma Modeli

Bu araştırma nicel bir araştırma olup yarı yapılandırılmış ankete dayalı genel tarama modeli kullanılarak tasarlanmıştır. Araştırmaya katılan tüm atılımcılardan 'Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu' ile onay alınmıştır. Etik kurul onayı Çukurova Üniversitesi Tıbbi Fakültesi Araştırma Etik Kurulu'ndan 25 Nisan 2024 tarihinde 143 karar numarası ile alınmıştır.

2.2 Evren ve Örneklem

Araştırmamızda amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Araştırma grubunu Çukurova Üniversitesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesinde Spor bilimleri Fakültelerinde Kahramanmaraş merkezli depremi yaşamış lisans aşamasındaki sporcu öğrenciler oluşturmaktadır. Yaş ortalamaları $22,00 \pm 3,2$ olan 650 lisans öğrencisine ulaşılarak araştırma verileri toplanmıştır

2.3 Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri Kişisel Bilgi Formu, Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (Kararmak, 2010), Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (Eker ve Arkar, 1995), Travma Sonrası Stres Bozukluğu Ölçeği (Şahin, Batıgün-Durak ve Yılmaz, 2001) ile toplanmıştır. Öğrencilerin akademik başarıları genel not ortalamaları alınarak değerlendirilmiştir

2.4 Connor-Davidson psikolojik sağlamlık ölçeği (CD-RISC):

Conner ve Davidson (2003) tarafından oluşturulan. Türkçe geçerlik güvenirliği Kararmak (2010) tarafından yapılan Psikolojik Sağlamlık Ölçeği 25 madde ve 3 faktörden oluşmaktadır. Ölçek verileri 5' li likert tipi derecelendirme ile puanlanmıştır. Ölçeğin Kararmak (2010) tarafından Croanbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0.92 olarak tespit edilmiştir. Ölçekten alınan yüksek puan, yüksek psikolojik sağlamlığı ve geçerli, güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu

işaret etmektedir

2.5 Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği (ÇBASDÖ)

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (Multidimensional Scale of Perceived Social Support-MSPSS) Zimet ve ark. (1988) tarafından yılında kişinin aile, arkadaş ve özel biri olarak adlandırılan 3 farklı kaynaktan algıladığı sosyal destek düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçektir. Ölçek 12 sorudan oluşmaktadır ve her bir madde 7'li Likert (1= kesinlikle hayır- 7= kesinlikle evet) şeklindedir. Ölçekten elde edilen puanın yüksek olması algılanan desteğin de yüksek olduğuna işaret etmektedir (Akt. Eker ve Arkar, 1995). Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması Eker ve Arkar (1995) tarafından yapılmış ve ölçeğin iç tutarlık katsayısının .77 ile .88 arasında değiştiği bulunmuştur.

2.6 Travma Sonrası Stres Bozukluğu Ölçeği

Travma Sonrası Stres Bozukluğu Ölçeği, bireylerin TSSB (Post-Traumatic Stress Disorder) seviyelerini ölçmeyi amaçlayan 36 maddelik bir öz-bildirim ölçüsüdür. Ölçek, Şahin, Batıgün-Durak ve Yılmaz (2001) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek üç alt kategoriden oluşur: kaçınma, tekrarlayan düşünceler ve fizyolojik uyarılma. Dınvar ve Özdoğan'ın (2011) yeniden test çalışmasında, alt ölçeklerin Cronbach alfa değerlerinin .89 ile .91 arasında olduğu bulunmuştur. Ölçek 6 puanlı Likert ölçeğinde değerlendirilmiştir.

2.7 Veri Toplama

Araştırma verileri Türkiye'de Kahramanmaraş merkezli depremden sonra afet bölgesi ilan edilen 11 ilde buluna üniversitelerin üçünden (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi) veriler araştırmacılar tarafından yüzyüze toplanmıştır.

2.8 Araştırma Veri Analizi

Araştırma sürecinde toplanan verilerin istatistiksel analizleri, SPSS 26.0 paket programı aracılığıyla gerçekleştirildi. Verilerin normallik testleri yapıldı ve çarpıklık ve basıklık değerlerine bakıldı. Yapılan test sonucunda değerlerin +1 ve -1 arasında olduğu tespit edildi ((Tablo 1) ve bu değerler arasında verilerin normal dağıldığı kabul edildi (Tabachnick ve Fidel, 2001). Normal dağılan verilerde verilerin analizi için betimsel istatistikler, ANOVA, t-test, korelasyon ve regresyon analiz yapıldı.

Değişkenler	Ort ± Sd	Çarpıklık	Basıklık	Cronbach Alpha
Yaş	2,00±3,2			
TSSB	2,77± 1,04	,607	437	0.97
Psikolojik Sağlamlık	3,31±,77	-,290	-,611	0.83
Azım Ve Kişisel Yetkinlik	3,69±,90	-,443	-,507	0.93
Negatif Olaylara Tolerans	3,42±1,00	-,149	-,668	0,81
Manevi Eğilim	3,45±,91	-,091	-,774	0.68

Sosyal Destek	4,55±1,69	-,243	-,946	0.88
Arkadaşlardan sosyal destek	4,62±1,84	-,286	-1,079	0.74
Aileden alınan sosyal destek	4,70±1,81	-,364	-1,006	0.91
Diğerlerinden sosyal destek	4,34±1,97	-,142	-1,259	0.93

3 BULGULAR

Tablo 2. Katılımcıların demografik özelliklerine göre sıklık ve yüzde dağılımları

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kadın	291	44,8
	Erkek	359	55,2
Öğrenim gördüğü Üniversite	Çukurova Ü.	219	33,7
	Hatay Mustafa Kemal	197	30,3
	Kahramanmaraş S.İ. Ü.	234	36,0
Okuduğu Bölüm	Öğretmenlik	173	26,6
	Antrenörlük	333	51,2
	Spor Yöneticiliği	144	22,2
Kahramanmaraş Depremini bizzat yaşadınız mı?	Evet	525	80,8
	Hayır	125	19,2
Depremden sonra şehir değişikliği yaptınız mı?	Evet	190	29,2
	Hayır	460	70,8
Depremde eviniz hasar aldı mı?	Evet	268	41,2
	Hayır	381	58,6
Depremde herhangi birinin yaralanmasına tanık oldunuzmu	Evet	309	47,5
	Hayır	341	52,5
Depremde ailenizden birinin kaybını yaşadınız mı?	Evet	270	41,5
	Hayır	380	58,5
Depremde herhangi birinin gömüldüğüne tanık oldunuz mu?	Evet	125	19,2
	Hayır	525	80,8
Depremde ailenizden birinin kaybını yaşadınız mı?	Evet	272	41,8
	Hayır	309	47,5

Bu çalışma, 525 öğrencinin Kahramanmaraş depremini bizzat yaşadığını 190 öğrencinin depremde sonra şehir değişikliği (%29,2) yaptığı, 268 öğrencinin evinin hasar aldığı (%41,2), 309 öğrencinin depremde birinin yaralandığına tanık olduğunu (%47,5), 270 kişinin depremde birinin gömüldüğüne tanık olduğunu (41,5), 125 öğrencinin ise depremde aile üyelerinden birini kaybettiğini (%19,2) ortaya koymuştur. Bu sonuçlar araştırma grubundaki sporcuların depremin olumsuz etki ve kayıplarını ağır bir şekilde yaşadıklarını göstermektedir.

Tablo 3 Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine göre TSSB, Psikolojik Sağlamlık, Sosyal destek ve alt boyutları Azim Ve Kişisel Yetkinlik, Negatif Olaylara Tolerans, Manevi Eğilim, algılamaları t-testi sonuçları

Değişken	Cinsiyet	N	X	ss	t	p
TSSB	Kadın	291	2,92	1,09	3,640	0,01*
	Erkek	359	2,65	,98		
Azim Ve Kişisel Yetkinlik	Kadın	291	3,52	944	4,377	0,00*
	Erkek	359	3,83	,85		
Negatif Olaylara Tolerans	Kadın	291	3,34	1,00	1,827	0,06
	Erkek	359	3,48	1,01		
Manevi Eğilim	Kadın	291	3,39	,92	1,644	0,10
	Erkek	359	3,50	,89		
Psikolojik Sağlamlık	Kadın	291	3,18	,79	3,855	0,00*
	Erkek	359	3,41	,73		
Arkadaşlardan sosyal destek	Kadın	291	4,55	1,78	-,961	0,33
	Erkek	359	4,69	1,88		
Aileden sosyal destek	Kadın	291	4,61	1,82	1,237	0,21
	Erkek	359	4,78	1,81		
Diğerlerinden sosyal destek	Kadın	291	4,28	1,94	-,632	0,52
	Erkek	359	4,38	2,00		
Sosyal destek Genel	Kadın	291	4,48	1,65	-1,041	0,298
	Erkek	359	4,62	1,71		

Araştırma sonuçlarına göre sporcu öğrencilerin cinsiyetlerine göre TSSB ($t= 3,640$) ile Azim Ve Kişisel Yetkinlik ($t= 4,377$) ve Psikolojik Sağlamlık Toplam ($t= 3,855$) algılamaları ortalama puanları arasında farklılık bulunmuş kadın öğrencilerin TSSB algılamaları erkeklere göre yüksek bulunur iken erkek öğrencilerin psikolojik sağlamlık algılamalarının kadınlara göre daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 3). Her iki cinsiyette de sosyal destek algılamalarında bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4 Katılımcıların Depremi bizzat yaşama değişkenine göre TSSB, Psikolojik Sağlamlık, ve Sosyal destek ve alt boyutları Azim Ve Kişisel Yetkinlik, Negatif Olaylara Tolerans, Manevi Eğilim, algılamaları t-testi sonuçları

Değişken	Deprem yaşama	N	X	ss	t	p
TSSB	Evet	525	2.64	0.99	7.269	0.01*
	Hayır	125	2.43	0.85		
Azim Ve Kişisel Yetkinlik	Evet	525	3.73	0.88	2.405	0.07*
	Hayır	125	3.50	0.98		
Negatif Olaylara Tolerans	Evet	525	3.46	0.96	2.215	0.04*
	Hayır	125	3.24	1.14		
Manevi Eğilim	Evet	525	3.50	0.89	2.780	0.00*
	Hayır	125	3.24	0.96		
Psikolojik Sağlamlık Toplam	Evet	525	3.35	0.74	2.676	0.00*
	Hayır	125	3.13	0.84		
Arkadaşlardan sosyal destek	Evet	525	4.70	1.75	2.010	0.04*
	Hayır	125	4.29	2.15		
Aileden sosyal destek	Evet	525	4.80	1.74	2.586	0.01*
	Hayır	125	4.29	2.03		
Diğerlerinden sosyal destek	Evet	525	4.42	1.91	2.144	0.03*
	Hayır	125	3.97	2.16		
Sosyal destek Toplam	Evet	525	4.64	1.59	2.404	0.01*
	Hayır	125	4.18	1.99		

Sonuçlara göre depremi bizzat yaşamış sporcu öğrencilerin, TSSB ($t=3,640$), Azim ve Kişisel Yetkinlik ($t=2,405$), Negatif Olaylara Tolerans ($t=2,215$), Manevi Eğilim ($t=2,780$) Psikolojik Sağlamlık Toplam ($t=2,676$), Arkadaşlardan sosyal destek ($t=2,010$), Aileden sosyal destek ($t=2,586$), diğerlerinden sosyal destek ($t=2,144$), ortalama puanları depremi bizzat bulundaki şehirde yaşamayanlara göre oldukça yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 4).

Tablo 5 Katılımcıların Okudukları Üniversite değişkenine göre TSSB, Psikolojik Sağlık, ve Sosyal destek ve alt boyutları Azim Ve Kişisel Yetkinlik, Negatif Olaylara Tolerans, Manevi Eğilim, algılamaları ANOVA analizi sonuçları

Değişkenler	Üniversite	N	$\bar{X}$	ss	df	F	p	Fark
TSSB	1.Çukurova Ü	219	2,42	,92	2	7,269	0,00*	2>1
	2.Hatay Mustafa Kemal Ü	197	2,78	1,04				
	3.Kahramanmaraş Sütçü İ.Ü	234	2,62	,92				
Azim Kişisel Yetkinlik	1.Çukurova Ü	219	3,69	,91	2	1,452	0,23	-
	2.Hatay Mustafa Kemal Ü	197	3,61	,91				
	3.Kahramanmaraş S.İ.Ü	234	3,76	,89				
Negatif Olaylara Tolerans	1.Çukurova Ü	219	3,43	1,04	2	,021	0,97	-
	2.Hatay Mustafa Kemal Ü	197	3,40	1,04				
	3.Kahramanmaraş S.İ.Ü	234	3,42	,94				
Manevi Eğilim	1.Çukurova Ü	219	3,44	,91	2	,607	0,54	-
	2.Hatay Mustafa Kemal Ü	197	3,41	,90				
	3.Kahramanmaraş S.İ.Ü	234	3,50	,91				
Psikolojik Sağlık Toplam	1.Çukurova Ü	219	3,30	,77	2	1,037	0,21	-
	2.Hatay Mustafa Kemal Ü	197	3,25	,79				
	3.Kahramanmaraş S.İ.Ü	234	3,36	,75				
Arkadaşlardan sosyal destek	1.Çukurova Ü	219	4,78	1,87	2	1,649	0,19	-
	2.Hatay Mustafa Kemal Ü	197	4,63	1,83				
	3.Kahramanmaraş S.İ.Ü	234	4,47	1,81				
Aileden sosyal destek	1.Çukurova Ü	219	4,80	1,84	2	,492	0,61	-
	2.Hatay Mustafa Kemal Ü	197	4,63	1,80				
	3.Kahramanmaraş S.İ.Ü	234	4,67	1,81				
Diğerlerinden sosyal destek	1.Çukurova Ü	219	4,38	2,037	2	,106	0,89	-
	2.Hatay Mustafa Kemal Ü	197	4,34	1,96				
	3.Kahramanmaraş S.İ.Ü	234	4,29	1,927				

Sosyal	1.Çukurova Ü	219	4,65	1,75	2	,637	0,52	-
destek	2.Hatay Mustafa	197	4,53	1,67				
Toplam	Kemal Ü							
	3.Kahramanmaraş	234	4,48	1,64				
	S.İ.Ü							

Araştırma sonuçları Hatay Mustafa Kemal Üniversitesinde bulunan öğrencilerin TSSB ($t= 7,269$) algılamaları diğer üniversitelerde okuyan öğrencilere göre yüksek olduğu sonucunu vermiştir. Katılımcıların Azim ve Kişisel Yetkinlik ($t= 1,452$), Negatif Olaylara Tolerans ($t= 0,21$), Manevi Eğilim ($t=,607$) Psikolojik Sağlamlık Toplam ($t= 1,037$), Arkadaşlardan sosyal destek ($t= 1,649$), Aileden sosyal destek ($t= ,492$), Diğerlerinden sosyal destek ($t= ,106$),sosyal destek ($t= ,637$) toplam puan algılamaları ortalama **puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulunamamıştır** ($p>0.05$) (Tablo 5).

Tablo 6 Katılımcıların Depremden sonra şehir değişikliği değişkenine göre TSSB, Psikolojik Sağlamlık, ve Sosyal destek ve alt boyutları Azim Ve Kişisel Yetkinlik, Negatif Olaylara Tolerans, Manevi Eğilim, algılamaları T testi analizi sonuçları

Değişken	Şehir Değişikliği	n	X	sd	t	p
TSSB	Evet	190	2.86	0.99	4.432	0.00*
	Hayır	460	2.49	0.94		
Azim ve Kişisel Yetkinlik	Evet	190	3.68	0.86	-0.279	0.78
	Hayır	460	3.70	0.92		
Negatif Olaylara Tolerans	Evet	190	3.33	0.98	-1.349	0.17
	Hayır	460	3.45	1.01		
Manevi Eğilim	Evet	190	3.47	0.92	0.302	0.76
	Hayır	460	3.44	0.90		
Psikolojik Sağlamlık	Evet	190	3.29	0.74	-0.528	0.58
	Hayır	460	3.32	0.78		
Arkadaşlardan sosyal destek	Evet	190	4.74	1.73	1.076	0.28
	Hayır	460	4.58	1.88		
Aileden sosyal destek	Evet	190	4.70	1.71	-0.032	0.97
	Hayır	460	4.71	1.86		
Diğerlerinden sosyal destek	Evet	190	4.48	1.87	1.210	0.22
	Hayır	460	4.28	2.01		
Sosyal destek Genel	Evet	190	4.64	1.57	0.824	0.41
	Hayır	460	4.52	1.73		

Depremden sonra şehir değişikliği yapan öğrencilerin TSSB ($t= 4,432$) algılamaları oldukça yüksek bulundu. Katılımcıların Azim ve Kişisel Yetkinlik ($t= -,279$), Negatif Olaylara Tolerans ($t= -1,349$), Manevi Eğilim ($t=,302$) Psikolojik Sağlamlık Toplam ($t= -,528$), Arkadaşlardan sosyal destek ($t= 1,076$),

Aileden sosyal destek ($t = -.032$), Diğerlerinden sosyal destek ($t = 1,210$), sosyal destek toplam puan, ($t = ,824$) algılamaları ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p > 0.05$).

Tablo 7 Katılımcıların Depremde enkaz tanıklığı değişkenine göre TSSB, Psikolojik Sağlamlık, ve Sosyal destek ve alt boyutları Azim Ve Kişisel Yetkinlik, Negatif Olaylara Tolerans, Manevi Eğilim, algılamaları T testi analizi sonuçları

Değişken	Enkaz Tanıklığı	n	X	sd	t	p
TSSB	Evet	190	2.83	1.01	5.848	0.00*
	Hayır	460	2.39	0.89		
Azim ve Kişisel Yetkinlik	Evet	190	3.76	0.87	1.952	0.05
	Hayır	460	3.62	0.94		
Negatif Olaylara Tolerans	Evet	190	3.48	0.96	1.604	0.10
	Hayır	460	3.36	1.04		
Manevi Eğilim	Evet	190	3.46	0.89	0.275	0.78
	Hayır	460	3.44	0.93		
Psikolojik Sağlamlık	Evet	190	3.36	0.74	1.528	0.12
	Hayır	460	3.27	0.79		
Arkadaşlardan sosyal destek	Evet	190	4.61	1.78	-0.135	0.89
	Hayır	460	4.63	1.90		
Aileden sosyal destek	Evet	190	4.69	1.76	-0.207	0.83
	Hayır	460	4.72	1.87		
Diğerlerinden sosyal destek	Evet	190	4.48	1.91	1.793	0.07
	Hayır	460	4.20	2.02		
Sosyal destek Genel	Evet	190	4.59	1.63	0.573	0.56
	Hayır	460	4.52	1.74		

Tablo 7'deki analiz sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin **Depremde enkaz tanıklığı** değişkenine göre öğrencilerin **TSSB** ($t = 5,848$) algılamaları ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$). Katılımcıların **Azim ve Kişisel Yetkinlik** ($t = 1,952$), **Negatif Olaylara Tolerans** ($t = -1,604$), **Manevi Eğilim** ($t = ,275$) **Psikolojik Sağlamlık Toplam** ($t = 1,528$), **Arkadaşlardan sosyal destek** ($t = -,135$), **Aileden sosyal destek** ($t = -,207$), **Diğerlerinden sosyal destek** ($t = 1,793$), sosyal destek toplam puan, ($t = ,573$) algılamaları ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p > 0.05$).

Tablo 8 Katılımcıların Depremde evlerinin hasar alması değişkenine göre TSSB, Psikolojik Sağlamlık, ve Sosyal destek ve alt boyutları Azim Ve Kişisel Yetkinlik, Negatif Olaylara Tolerans, Manevi Eğilim, algılamaları T testi analizi sonuçları

Değişken	Ev Hasarı	n	X	sd	t	p
TSSB	Evet	268	2.75	0.98	3.277	0.01*
	Hayır	381	2.49	0.95		
Azim ve Kişisel Yetkinlik	Evet	268	3.77	0.89	1.997	0.04*
	Hayır	381	3.63	0.92		
Negatif Olaylara Tolerans	Evet	268	3.46	0.95	1.031	0.30
	Hayır	381	3.38	1.04		
Manevi Eğilim	Evet	268	3.51	0.94	1.327	0.18
	Hayır	381	3.41	0.89		
Psikolojik Sağlamlık	Evet	268	3.37	0.77	1.569	0.09
	Hayır	381	3.27	0.78		
Arkadaşlardan sosyal destek	Evet	268	4.81	1.70	2.207	0.02*
	Hayır	381	4.49	1.92		
Aileden sosyal destek	Evet	268	4.86	1.73	1.926	0.05*
	Hayır	381	4.59	1.86		
Diğerlerinden sosyal destek	Evet	268	4.44	1.95	1.109	0.26
	Hayır	381	4.26	1.99		
Sosyal destek Genel	Evet	268	4.70	1.58	1.934	0.05*
	Hayır	381	4.45	1.75		

Araştırma sonucunda evleri hasar alan depremzede öğrencilerin TSSB ($t= 3,277$) yüksek bulundu. Bu sonucun yanısıra Psikolojik sağlamlık boyutlarından **Azim ve Kişisel Yetkinlik** ($t= 1,997$), **algılamaları ve Arkadaşlardan** ($t= 2,207$), **Aileden** ($t= 1,926$) ve sosyal destek toplam puan, ($t= 1,934$) ortalama puanları yüksek bulunmuştur. Katılımcıların, **Negatif Olaylara Tolerans** ($t= 1,031$), **Manevi Eğilim** ($t=,1,327$) **Psikolojik Sağlamlık Toplam** ($t= 1,569$), **Diğerlerinden sosyal destek** ($t= 1,109$), algılamaları ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p>0.05$).

Tablo 9 Katılımcıların Aile üyelerinden birini kaybetme değişkenine göre TSSB, Psikolojik Sağlamlık, ve Sosyal destek ve alt boyutları Azim Ve Kişisel Yetkinlik, Negatif Olaylara Tolerans, Manevi Eğilim, algılamaları T testi analizi sonuçları

Değişken	Aile üyelerinden birini kaybetme	n	X	sd	t	p
TSSB	Evet	483	2.71	0.98	5.165	0.01*
	Hayır	167	2.29	0.87		
Azim ve Kişisel Yetkinlik	Evet	483	3.73	0.85	1.830	0.06
	Hayır	167	3.57	1.04		
Negatif Olaylara Tolerans	Evet	483	3.39	0.97	1.055	0.29
	Hayır	167	3.49	1.11		
Manevi Eğilim	Evet	483	3.47	0.87	1.068	0.28
	Hayır	167	3.38	1.00		
Psikolojik Sağlamlık	Evet	483	3.33	0.72	1.260	0.20
	Hayır	167	3.24	0.88		
Arkadaşlardan sosyal destek	Evet	483	4.73	1.77	2.451	0.01*
	Hayır	167	4.30	2.01		
Aileden sosyal destek	Evet	483	4.84	1.73	3.008	0.00*
	Hayır	167	4.32	1.99		
Diğerlerinden sosyal destek	Evet	483	4.46	1.92	2.810	0.00*
	Hayır	167	3.97	2.06		
Sosyal destek Genel	Evet	483	4.68	1.59	2.927	0.00*
	Hayır	167	4.20	1.91		

Tablo 9'deki analiz sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin **Aile üyelerinden birini kaybetme** değişkenine göre öğrencilerin **TSSB** ($t= 5,165$), **Arkadaşlardan sosyal destek** ($t= 2,451$), **Aileden sosyal destek** ($t= 13,008$) **Diğerlerinden sosyal destek** ($t= 2,810$), ve sosyal destek toplam puan, ($t= 2,927$) algılamaları ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($p<0.05$). Katılımcıların **Azim ve Kişisel Yetkinlik** ($t= 1,830$), Katılımcıların, **Negatif Olaylara Tolerans** ($t= 1,055$), **Manevi Eğilim** ($t=,1,068$) **Psikolojik Sağlamlık Toplam** ($t= 1,260$), algılamaları ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p>0.05$).

Tablo 10. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	TSSB	PS	SS	GO
TSSB	r = 1			
	p			
Psikolojik Sağlamlık (PS))	r = -0.062	r = 1		
	p = 0.116	p		
Sosyal destek (SD)	r = -0.061	r = 0.568**	r = 1	
	p = 0.119	p = 0.000**	p	
Başarı Notu (GO)	r = -0.085*	r = -0.004	r = -0.032	r = 1
	p = 0.030*	p = 0.922	p = 0.421	p

** $p<0,01$ * $p<0,05$

Öğrencilerin akademik ortalamasının travma sonrası stres bozukluğu, psikolojik iyi oluş, sosyal destek, akademik ortalaması ilişkin korelasyon analizi sonuçlarına ilişkin Tablo 11 incelendiğinde TSSB toplam puanı ile Psikolojik Sağlamlık ölçeği toplam puanı ($r=-,062$; $p >0,005$) ve Sosyal destek ($r=-,061$; $p >0,005$) aralarında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. TSSB VE Başarı notu arasında ($r=-,085$; $p <0,05$) negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda Psikolojik sağlamlık ve sosyal destek arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r=,568$, $p <0,001$) bulunmuştur.

Tablo 11. Katılımcıların Akademik Başarılarının Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Psikolojik İyi Oluş ve Sosyal Destek Durumlarına Göre Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata B	β	t	p
Sabit	2,73	,17	-	15,89	,00
TSSB	-,07	,03	-,08	-2,21	,02
PS	,01	,05	,01	,36	,71
SD	-,02	,02	-,04	-,98	,32

$$p=,00 \quad R=,14 \quad R^2=,02$$

Tablo 11'e göre travma sonrası stres bozukluğu, psikolojik iyi oluş ve sosyal destek durumlarının akademik başarıya etkisine yönelik regresyon analiz sonuçları görülmektedir. Bu yordayıcı değişkenler akademik ortalamaya ilişkin varyansın % 2 'ini açıklamakta olup standardize edilmiş regresyon katsayılarına göre, akademik başarı üzerindeki göreceli önem sıraları; psikolojik iyi oluş ($\beta = ,01$), sosyal destek ($\beta = -,02$) ve TSSB ($\beta = -,07$) şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, tssb ($t = - 2,21$, $p < ,05$) durumunun anlamlı, psikolojik iyi oluş ($t = ,01$, $p > .05$) ve sosyal destek ($t = -,02$, $p > .05$) durumlarının ise anlamlı bir yordayıcı olmadığı görülmektedir. Travma sonrası stres bozukluğu, bireylerin yoğun kaygı, tekrar eden travmatik anılar, uyku problemleri ve duygusal tükenmişlik gibi semptomlar yaşamasına neden olabilir. Bu semptomlar, öğrencilerin derslerine odaklanmalarını zorlaştırır, ders dışı etkinliklere katılımlarını engeller ve genel olarak akademik başarılarını olumsuz yönde etkiler. Bununla beraber akademik başarının psikolojik iyi olma ve sosyal destek durumlarından etkilenmediğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda akademik başarının genellikle bireysel yetenekler, bilgi ve becerilerle doğrudan ilişkili olduğunu, psikolojik iyilik hali veya sosyal destek gibi faktörlerin ise başarıyı yalnızca dolaylı yoldan etkileyebileceği söylenebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma, afet sonrası üniversiteli sporcu öğrenciler arasında travma sonrası stres bozukluğu psikolojik iyi oluş ve sosyal destek durumlarını belirleyerek bu psikososyal kaygıların akademik başarıya etkisini araştırmayı

amaçlamıştır.

Araştırmada kullanılan değişkenlerin normal dağılımları kontrol edilmiş ve bu değişkenlerin çarpıklık veya basıklık değerlerinin $\pm 1,0$ ve $\pm 2,0$ arasında olduğu görülmüştür (Tablo 1). Yaş ortalaması $22,00 \pm 3,2$ olan grup, TSSB ($2,77 \pm 1,04$), psikolojik sağlamlık ($3,31 \pm 1,77$), için normal ortalama puan sergilerken sosyal destek için ($4,55 \pm 1,69$), orta ortalama puanları biraz daha yüksek bulundu. (Tablo 1). 1999 Marmara depreminde sonra Kocaeli 112 sağlık çalışanlarıyla yapılan çalışmada (Çakmak, ve ark., 2009) katılımcıların %10-29 arasında travma sonrası stres bozukluğu belirtileri yaşadıkları yaklaşık %9'unun tedaviye gereksinim duydukları gözlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre sporcu öğrencilerin cinsiyetlerine göre TSSB ($t = 3,640$) ile Azim Ve Kişisel Yetkinlik ($t = 4,377$) ve Psikolojik Sağlamlık Toplam ($t = 3,855$) algılamaları ortalama puanları arasında farklılık bulunmuş kadın öğrencilerin TSSB algılamaları erkeklere göre yüksek bulunur iken erkek öğrencilerin psikolojik sağlamlık algılamalarının kadınlara göre daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 3). Kadınların duygu durumlarını üst seviyede yaşadıkları düşünüldüğünde içsel travma yaşadıkları duygusal süreçlere aşırı odaklandıkları bu nedenle erkeklere göre daha yüksek stres bozuklukları yaşadıkları düşünülebilir. Ağır kayıpların olduğu Kahramanmaraş depreminde ataerkil olan türk toplumunun erkeklerinin duygularını saklama, sahip lenme, daha dışa dönük ya da sakın kalma özelliklerinden dolayı psikolojik sağlamlık düzeylerinin kadınlara göre yüksek olduğu söylenebilir. Taçyıldız, (2025) depremliler üzerine yaptığı araştırmasında kadınların TSSB algılamalarının erkeklere göre yüksek olduğu aynı zamanda erkeklerinde psikolojik sağlamlık düzeylerinin kadınlara göre daha olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. TSSB ile ilgili literatürde bulunan çalışmalar cinsiyetin travmatik deneyimler sonrasında post travmatik belirtiler göstermesi bakımından risk faktörü olabileceğini belirtirken kadınların TSSB'ye daha yatkın olduğunu göstermektedir (Sönmez vd., 2017; Çoşgun, 2022; Lassemö vd., 2016). Linley ve Joseph, (2004) ve Acar & Şener (2023) tarafından yapılan bir çalışmada, cinsiyete göre psikolojik dayanıklılığın farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Sarman ve Tuncay'ın 2023'te yapmış oldukları 6 Şubat Depremi'nden sonra ergenlerde kaygı düzeyi ve travma sonrası stres bozukluğu arasındaki ilişkiye baktıkları çalışmada; kız öğrencilerin travma sonrası stres davranışlarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur

Sonuçlara göre depremi bizzat yaşamış sporcu öğrencilerin, TSSB ve psikolojik sağlık düzeyleri ve alt boyutları ortalamaları aynı zamanda sosyal destek algılamaları depremi bizzat bulundukları şehirde yaşamayanlara göre oldukça yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 4). Araştırma sonuçları depremin meydana getirdiği en fazla yıkımın kaybın oldu Hatay Mustafa Kemal Üniversitesinde bulunan öğrencilerin algılamaları diğer üniversitelerde okuyan

öğrencilere göre yüksek olduğu sonucunu vermiştir. Bu sonucun sebebi olarak Hatayın diğer deprem bölgelerine göre çok fazla etkilenmiş olması hemen hemen şehirde ve ilçelerinde sağlam bina kalmaması, kayıp sayısının çok fazla olması sebebiyle, TSSB sonuçlarını etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. şehirdeki bina enkazlarının ve insan kaybı sayısının fazla olması aynı zamanda hasarlı bina sayısının çok olması nedeniyle sadece Hatay Mustafa Kemal Üniversitesinde eğitim 2 yıl online olarak devam etmiştir. Bu sebeplerin öğrencilerin TSSB algılamalarının yaratmasına sebep olduğu düşünülmektedir

Deprem veya benzeri olaylarda birinci dereceden yakın kaybı yaşamak, enkaz altında kalmak veya yaralanmak, travmatik bir stresör olarak kabul edilir ve bu tür deneyimlerin bireyler üzerinde derin ve uzun vadeli etkileri olabilir (Taçyıldız 2025)

Depremin kötü suçları doğrultusunda, örneklem dahilindeki öğrencilerin Depremden sonra şehir değişikliği, Depremde enkaz tanıklığı ve evlerinin hasar alma durumlarına göre TSSB düzeyleri yüksek bulunmuştur. Aniden afet travması sonucu yer değişme öğrencilerin kendilerini güvende hissetmeme

yeni bulundukları topluluk da aidiyet duygusu hissetmeme geleceğe umutsuz bakış, yeni kültüre alışamam gibi nedenlerden dolayı stres bozukluklarına neden olduğu düşünülmektedir. Evleri hasar alan şehir değişikliği yapamayan çoğu kişi konteyner kentlerde yaşamak zorunda kalmıştır. Sınırlı imkanlar birden bire insanlarla iç içe yaşamak zorunda kalmak, sınırlı imkanlar öğrencilerin stres bozukluklarına neden olduğu düşünülmektedir. Bu bulgular, Morishima vd., 2020; Zhou vd., 2020; Çoşgun2020 çalışma sonuçlarıyla da benzer sonuçlar göstermektedir. Bu bulgu, depremin bireylerin yaşam alanlarında meydana getirdiği maddi hasarın, psikolojik sağlıkları üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olabileceğini göstermektedir. Bu sonuç, evlerinde hasar gören kişilerin travmatik stres yaşama olasılığının, hasar görmeyenlere göre daha yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Araştırmada, depremde Aile üyelerinden birini kaybeden öğrencilerin TSSB düzeyleri ve sosyal destek düzeyleri yüksek olduğu görülmüştür. Sosyal destek düzeyi arttıkça kişilerin yaşadıkları olumsuz deneyimler sonucunda algıladıkları stres oranının azaldığı yapılan çalışmalarda ortaya konmuştur (Brewin, Andrews ve Valentine, 2000).Bu sonuçlara dayanarak aile üyelerinden birini kaybetmek öğrencilerde inanılmaz bir yalnızlık terk edilmişlik yaratabilir. Bu tür TSSB olan öğrencilerin okudukları üniversitede arkadaşlarından hocalarından ve etrafındaki diğer kişilerden sosyal destek almaları önemli bir bulgu olarak görülmektedir. Van depreminin ardından yapılan çalışmalarda yakın kaybı yaşayan kişilerin TSSB geliştirme düzeylerinin yüksek olduğu sunucuna ulaşılmıştır (Boztaş ve ark., 2011; Çoşgun (2020)) .

Öğrencilerin akademik ortalaması, travma sonrası stres bozukluğu,

psikolojik iyi oluş ve sosyal destek, arasındaki ilişki ye yönelik elde edilen sonuçlar, algılanan sosyal destek arttıkça öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarının olumlu yönde arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada öğrencilerin TSSB algılamaları ve okul başarı notları arasında ters yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuş yani öğrencilerin TSSB algılamaları arttıkça okul başarı notlarının da azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca dayanarak öğrencilerin TSSB düzeylerinin akademik başarılarını etkilediği söylenebilir. Literatür incelendiğinde Başoğlu, (2014)'ün Marmara depreminden sonra yaptığı, Bulut, (2010) ise Van depreminin ardından depremzedeler üzerine yaptıkları araştırma sonucunda, depremi deneyimlemiş kişilerin algıladıkları sosyal destek düzeyinin arttıkça TSSB geliştirme düzeylerinin azaldığı sonucuna ulaşmışlardır. Fitzpatrick, (2021) şiddetli bir kasırga yaşayan insanlar üzerine yaptığı araştırmasında sosyal destek algılamalarının arttıkça travma sonrası stres bozukluğu geliştirme düzeylerinin azaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Öğrencilerin akademik ortalamasının travma sonrası stres bozukluğu, psikolojik iyi oluş ve sosyal destek durumlarına göre yordanmasına ilişkin regresyon analizi sonuçları incelendiğinde ise, TSSB akademik başarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu fakat sosyal destek ve psikolojik iyi oluş halinin akademik başarıyı anlamlı bir yordayıcısı olmadığı sonucuna ulaşıldı. Travma sonrası stres bozukluğu, bireylerin yoğun kaygı, tekrar eden travmatik anılar, uyku problemleri ve duygusal tükenmişlik gibi semptomlar yaşamasına neden olabilir. Bu semptomlar, öğrencilerin derslerine odaklanmalarını zorlaştırır, ders dışı etkinliklere katılımlarını engeller ve genel olarak akademik başarılarını olumsuz yönde etkiler. Bununla beraber akademik başarının psikolojik iyi olma ve sosyal destek durumlarından etkilenmediğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda akademik başarının genellikle bireysel yetenekler, bilgi ve becerilerle doğrudan ilişkili olduğunu, psikolojik iyilik hali veya sosyal destek gibi faktörlerin ise başarıyı yalnızca dolaylı yoldan etkileyebileceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, S. (2022). Üniversite öğrencilerinde baş etme yetkinliğinin yordayıcısı olarak psikolojik esneklik. *EInternational Journal of Educational Research*, 13(3). DOI: <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1035566>
- AFAD. (2023). Kahramanmaraş'taki depremler hakkında– 36. 10 ekim 2024'te <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-36-adresinden-alindi>
- Alfuqaha, O. A., Al-masarwah, U. M., Farah, R. I., Yasin, J. A., Alkuttob, L. A., Muslieh, N. I., Hammouri, M., Jawabreh, A. E., Aladwan, D. A., Barakat, R. O., & Alshubak, N. H. (2023). The Impact of Turkey and Syria Earthquakes on University Students: Posttraumatic Stress Disorder Symptoms, Meaning in Life, and Social Support. *Behavioral Sciences*, 13(7), 587. <https://doi.org/10.3390/bs13070587>
- Başoğlu M, Şalcioğlu E, & Livanou M. (2002). Traumatic stress responses in earthquake survivors in Turkey. *J Traumatic Stress*; 15: 269-276.
- Besser A., Priel B. (2010) 'Personality Vulnerability, Low Social Support, and Maladaptive Cognitive Emotion Regulation under Ongoing Exposure to Terrorist Attacks', *Journal of Social and Clinical Psychology* 29: 166–201.
- Boris V., (2023). Analysing the Effects of Trauma on Psychological Well-Being. , *Neuropsychiatry (London)* (2023)(13)(6) 1-2 , DOI:10.37532/1758-2008.2023.13(5).695
- Boztas, MH., Aker, AT., Munir, K., Çelik, F., Aydın, A. ve Karasu, U. (2011). 2011 yılı Van-Erciş depremi sonrası yetişkinlerde travma sonrası stres bozukluğu. *Klin Psikiyatr Derg* 2019(22): 380–388.
- Brewin, C. R., Andrews, B. ve Valentine, J. D. (2000). Meta-analysis of risk factors for posttraumatic stress disorder in trauma-exposed adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68(5), 748–766.
- Bulut, S. (2009). Depremden sonra çocuklarda görülen travma sonrası stres tepkilerinin yaş ve cinsiyetler açısından karşılaştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* , 4(31), 43 - 51.
- Bulut, S. (2010). Depremi direk olarak yaşayan ve okulları yıkılan çocuklarda görülen travma sonrası stres tepkilerinin ve alt boyutlarının üç yıllık boylamsal incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 25(66), 87-98.
- Chow, G.M., Bird, M.D., Gabana, N.T., Cooper, B.T., Swanbrow Becker, M.A., 2021. A program to reduce stigma toward mental illness and promote mental health literacy and help-seeking in National Collegiate Athletic Association division I student-athletes. *J. Clin. Sport Psychol.* 15 (3), 185–205. <https://doi.org/10.1123/jcsp.2019-0104>.
- Cohen S., Syme S.L. (1985) 'Issue in the Study and Application of Social Support', in Cohen S., Syme S.L. (eds) *Social Support and Health*, pp. 3–22. Orlando, FL: Academic Press Inc.
- Coşkun, M. G. (2022). 2020 İzmir depremini yaşamış bireylerde travma sonrası stres

bozukluğu belirtileri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki (Yüksek lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Çakmak, H., Aydın Er, R., Can Öz,Y., Aker, A.T.(2009). Kocaeli İli 112 Acil Yardım Birimlerinde Çalışan Personelin Marmara Depreminden Etkilenme ve Olası Afetlere Hazırlık Durumlarının Saptanması. Akademik Acil Tıp Dergisi

Deng L, Sun X, Qiu S, Xiong Y, Li Y, Wang L, Wei Q, Wang D, Liu M. Interventions for management of post-stroke depression: A Bayesian network meta-analysis of 23 randomized controlled trials. Sci Rep. 2017 Nov 28;7(1):16466. doi: [10.1038/s41598-017-16663-0](https://doi.org/10.1038/s41598-017-16663-0). PMID: 29184194; PMCID: PMC5705605.

Duncan, S. C., Duncan, T. E., & Strycker, L. A. (2005). Sources and types of social support in youth physical activity. Health Psychology, 24(1), 3–10. <https://doi.org/10.1037/0278-6133.24.1.3>

Eker D., Arkar H., Yıldız H. (2001). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Gözden Geçirilmiş Formunun Faktör Yapısı, Geçerlik ve Güvenirliği. Türk Psikiyatri Dergisi, 12 (1), ss. 17-25.

Fitzpatrick, K. (2021). Post-traumatic stress symptomatology and displacement among Hurricane Harvey survivors. Social Science & Medicine. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.113634>

Fong, K. N., Law, Y. M., Luo, L., Zhao, Z. E., Chen, H., Ganesan, B., Lai, A. W. Y., Lee, B. H. C., Leung, A. N. T., Liu, K. Y. S., Wong, C. S. M., Li, C. W. P., Wong, M. S., & Shum, D. H. (2022). Post-traumatic stress disorder (PTSD) after an earthquake experience: A cross-sectional survey of Wenchuan earthquake victims with physical disabilities 10 years later. International Journal of Disaster Risk Reduction, 80, 103225. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2022.103225>

Galea S, Nandi A, Vlahov D. The epidemiology of post-traumatic stress disorder after disasters. Epidemiologic Reviews. 2005;27:78–91. doi: 10.1093/epirev/mxi003.

Gilbar O., Plivazky N., Gil S. (2010) 'Counterfactual Thinking, Coping Strategies and Coping Resources as Predictors of PTSD Diagnosed in Physically Injured Victims of Terror Attacks', Journal of Loss & Trauma 15(4): 304–24.

Heaney C.A., Israel B.A. (2002) 'Social Networks and Social Support', in Glanz K., Rimer B.K., Lewis F.M. (eds) Health Behavior and Health Education: Theory, Research and Practice, 3rd edn, pp. 185–209. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Hobfoll S.E. (1989) 'Conservation of Resources: A New Attempt at Conceptualizing Stress', American Psychologist 44(3): 513–24.

Janse van Rensburg, C.J.van, Surujlal, J., Dhurup, M, 2011. Exploring wellness practices and barriers: A qualitative study of university student-athletes. Afr. J. Phys. Act. Health Sci. 17 (2). <https://www.ajol.info/index.php/ajpherd/article/view/67664>.

Lassemo, E., Sandanger, I., Nygård, J. F., & Sørgaard, K. W. (2016). The epidemiology of post-traumatic stress disorder in Norway: trauma characteristics and pre-existing psychiatric disorders. Social Psychiatry and Psychiatric Epidemi-

ology, 52(1), 11-19.

Linley, P. A., & Joseph, S. (2004). Positive change following trauma and adversity: A review. *Journal of traumatic stress: official publication of the international society for traumatic stress studies*, 17(1), 11-21.

Metin, M., & Özoruç, S. (2024). Investigation of aggression and happiness level in parents of 8-11 years old children playing sports. *Sportis. Scientific Journal of School Sport, Physical Education and Psychomotricity*. <https://doi.org/10.17979/sportis.2025.11.1.11141>

1. Metin, M. & Özoruç, S. (2025). Examination of football fans' perception of reputation and happiness levels. *International Journal of Recreation and Sport Science*, 9 (1),6-15. DOI:10.46463/ijrss.1563936

Metin, M. (2025). Futbolcularda dijital bağımlılık: Nomofobi ve mutluluk ilişkisi, *Business & Management Studies: An International Journal*, 13 (3):1472-1482 doi: <https://doi.org/10.15295/bmij.v13i3.2628>

2. Metin M. ve Eratlı Şirin Y. (2024). Bölgelerinde Spor ve Rekreasyon Alanlarının Alternatif Değerlendirilmesi: Kahramanmaraş İli Örneği, Edit. Mehdi Duyan, Fatma Özoglu, *Spor Bilimlerinde Yenilikçi Çalışmalar-1*, Bölüm-8, s.s. 89-103, İzmir, Duvar Yayınları

3. Meryem T. (2025). Şubat 2023 Maraş depremini yaşamış bireylerde travma sonrası stres bozukluğu ve travma sonrası büyüme düzeylerinin psikolojik sağlık ve sosyal destek ile ilişkisi . *Antalya Bilim Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü / Psikoloji Ana Bilim Dalı / Klinik Psikoloji Bilim Dalı*.

4. Morishima, R., Usami, S., Ando, S., Kiyono, T., Morita, M., Fujikawa, S., ... & Kasai, K. (2020). Living in temporary housing and later psychological distress after the Great East Japan Earthquake of 2011: A cross-lagged panel model. *SSM-population health*, 11, 100629.

5. Norris F.H., Kaniasty K. (1996) 'Received and Perceived Social Support in Times of Stress: A Test of the Social Support Deterioration Deterrence Model', *Journal of Personality and Social Psychology* 71: 498-511.

6. Ozer E., Best S., Lipsey T., Weiss D. (2003) 'Predictors of Posttraumatic Stress Disorder and Symptoms in Adults: A Meta-Analysis', *Psychological Bulletin* 129(1): 52-73.

Rice, S.M., Purcell, R., De Silva, S., Mawren, D., McGorry, P.D., Parker, A.G., 2016. The mental health of elite athletes: A narrative systematic review. *Sports Med. (Auckl. NZ)* 46 (9), 1333-1353. <https://doi.org/10.1007/s40279-016-0492-2>

Sarman A, Tuncay S. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*. 2024;18(1):81-92.

Schiraldi, G. R. (2000). *The Post-Traumatic Stress Disorder Sourcebook*.

Sönmez Omaç M, Nazik, F. Pehlivan E (2017) Prevalence of posttraumatic stress disorder among a sample of university student in Turkey after Van earthquake. *International Journal of Psychiatry and Psychological Researches* 9: 1-20.

- Sönmez, M. O., Nazik, F., & Pehlivan, E. (2017). Van depremi sonrası üniversite öğrencilerinde travma sonrası stres bozukluğu prevalansı. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 6-11.
- Thoits Peggy A. (1986), "Social Support as Coping Assistance" *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54 (4), ss. 416-423.
- Thoits, P.A. Mechanisms linking social ties and support to physical and mental health. *J. Health Soc. Behav.* 2011, 52, 145–161
- Van Slingerland, K.J., Durand-Bush, N., Rathwell, S., 2019. Levels and prevalence of mental health functioning in Canadian university student-athletes. *Can. J. High. Educ.* 48 (2), 149–168. <https://doi.org/10.7202/1057108ar>
- Wang, S., Shi, X., Chen, X., Zhu, Y., Chen, H., & Fan, F. (2021). Earthquake exposure and PTSD symptoms among disaster-exposed adolescents: A moderated mediation model of sleep problems and resilience. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 577328. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.577328>
- Watt, S.K., Moore III, J.L., 2001. Who are student athletes? *New Dir. Stud. Serv.* 2001 (93), 7–18. <https://doi.org/10.1002/ss.1>.
- Xiao Y, Liu D, Liu K ve ark. (2019) Post-traumatic stress disorder and its risk factors in bereaved Tibetan adolescents 3 years after the 2010 Yushu earthquake, a cross-sectional study in China. *Arch Psychiatr Nurs* 33: 149–54.
- Zhou, X., Wu, X. ve Zhen, R. (2017). Understanding the relationship between social support and posttraumatic stress disorder/posttraumatic growth among adolescents after Ya'an earthquake: The role of emotion regulation. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 9(2), 214. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27736141/>

TAKIM KİMLİĞİNİN GÖLGE ALANI: TARAFTARLIKTA SADİZM, NARSİZM VE SCHADENFREUDE

“ ”

Ebru GÜZEL KUYUCU¹

¹ Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Yönetim Bilimleri ABD, eguzelkuyucu@gmail.com, Orcid: 0000-0002-8792-3072

Giriş

Spor, modern toplumlarda yalnızca fiziksel performansın sergilendiği rekabetçi bir etkinlik alanı olmanın ötesinde; bireylerin kimliklerini inşa ettikleri, sosyal aidiyetlerini pekiştirdikleri ve kolektif anlamlar ürettikleri güçlü bir toplumsal kurumdur. Geçmişten günümüze spor, bireylerin kendilerini belirli gruplarla özdeşleştirdikleri ve bu gruplar aracılığıyla benlik algılarını şekillendirdikleri önemli bir kültürel alan olarak varlığını sürdürmüştür (Gems, 2021). Özellikle futbol gibi kitlesel takip oranı yüksek spor dallarında taraftarlık, bireyin yaşam boyu sürdürebildiği en güçlü ve kalıcı sosyal kimlik biçimlerinden biri hâline gelmektedir (Murrell ve Dietz, 1992; Wann ve James, 2018). Taraftarların sahip olduğu kimlik, bireylere bir takımı destekleme imkanı sağlamakla birlikte; sosyal statü, psikolojik tatmin ve aidiyet duygusu sağlamaktadır. Bu süreçte takımın başarıları birey tarafından kişisel bir kazanım gibi algılanırken, başarısızlıklar benlik algısında tehdit yaratabilmekte ve duygusal tepkileri yoğunlaştırabilmektedir (Hickman ve Ward, 2007). Dolayısıyla taraftarlık, yalnızca olumlu duygular ve işlevsel davranışlar üretmez; rekabetin doğası, dış grup algısının güçlenmesi ve kimlik temelli tehditlerle birlikte olumsuz ve işlev dışı duyguların da ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir. Literatürde spor taraftarlığı sıklıkla coşku, sadakat ve bağlılık gibi olumlu kavramlarla ele alınsa da taraftar kimliğinin karanlık yönleri uzun süre ikincil planda kalmıştır. Oysa rakip takımın başarısızlığına yönelik duyulan sevinç, rakip grubun yaşadığı olumsuzluklardan haz alma ve bu hazzın çeşitli gerekçelerle meşrulaştırılması, taraftarlığın “gölge alanı” olarak tanımlanabilecek önemli bir psikososyal boyuta işaret etmektedir. Bu bağlamda sadizm, narsizm ve schadenfreude kavramları, taraftar davranışlarının ardındaki karanlık motivasyonları anlamada güçlü bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Bu çalışma, takım kimliğinin söz konusu gölge alanını spor taraftarlığı bağlamında çok boyutlu bir çerçevede ele almayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda sadizm, narsizm ve schadenfreude gibi psikolojik eğilimlerin taraftar kimliğiyle nasıl bütünleştiği ve bu bütünleşmenin işlev dışı taraftar davranışlarıyla nasıl ilişkilendiği tartışılacaktır.¹

Takım Kimliği ve Taraftarlık: Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesi

Takım kimliği, bireyin kendisini belirli bir spor kulübüyle özdeşleştirme ve bu özdeşleşmeyi benliğinin ayrılmaz bir parçası hâline getirmesi sürecini ifade etmektedir. Sosyal kimlik kuramına göre bireyler, ait oldukları gruplar aracılığıyla kendilerini tanımlar ve bu grupların sosyal statüsü bireysel benlik algısını doğrudan etkilemektedir (Tajfel ve Turner, 1979). Spor taraftarlığı bu bağlamda, bireyin “biz” algısını güçlendiren ve “onlar” olarak konumlandırılan rakip gruplarla sembolik sınırlar çizen güçlü bir sosyal kimlik biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Takımın başarısı, taraftar açısından yalnızca sportif bir sonuç değil; benlik değerini pekiştiren bir unsur olarak

algılanır. Buna karşılık, takımın başarısızlığı bireyde tehdit algısı oluşturabilir ve bu tehdidin telafisi için çeşitli psikolojik savunma mekanizmaları devreye girebilir (Hickman ve Ward, 2007). Bu noktada rakip takımın yaşadığı olumsuzluklar, taraftar için dengeleyici bir unsur hâline gelmekte; dış grubun yenilgisi, iç grubun psikolojik üstünlüğünü yeniden tesis eden sembolik bir kazanım olarak deneyimlenebilmektedir. Sosyal karşılaştırma kuramı da bu süreci açıklamada önemli bir rol oynamaktadır. Festinger'in (1954) ortaya koyduğu bu kurama göre bireyler, kendi yeterliliklerini ve değerlerini değerlendirebilmek için başkalarıyla kıyaslama yapma eğilimindedir. Spor taraftarlığında bu kıyaslama çoğunlukla rakip takımlar üzerinden gerçekleşmekte; rakibin başarısızlığı, bireyin kendi grubunu daha üstün algılamasına olanak tanımaktadır (van Dijk ve Ouwerkerk, 2014). Ayrıca takım kimliği, genellikle desteklenen takıma yönelik olumlu duygular üzerinden değil; rakip takımlara karşı geliştirilen olumsuz tutum ve duygular aracılığıyla şekillenmektedir (Çini ve Güzel Kuyucu, 2024).

Taraftarlıkta Sadizm ve Narsizm: Karanlık Kişilik Eğilimleri

Sadizm, tarihsel olarak başkalarına fiziksel ya da psikolojik acı vermekten haz alma eğilimi olarak tanımlanmıştır (von Krafft-Ebing, 1913). Modern psikoloji literatüründe ise sadizm, yalnızca cinsel sapkınlık bağlamında değil; gündelik yaşamda ortaya çıkan, başkasının acısından duyulan memnuniyet ve zarar verme isteğiyle ilişkili bir kişilik özelliği olarak ele alınmaktadır (Chuang, 2011). Spor taraftarlığı bağlamında sadist eğilimler; rakip takımın yenilgisi, rakip oyuncuların olumsuz deneyimleri veya rakip taraftarın hayal kırıklığı yaşaması karşısında duyulan haz ile görünür hâle gelebilmektedir. Bu tür tepkiler, bireye doğrudan zarar vermese bile başkasının zarar görmesinden memnuniyet duyması şeklinde ortaya çıkar ve sadizmin gündelik yaşamdaki dolaylı biçimlerini yansıtmaktadır (Koç, 2020). Narsizm ise bireyin kendisini diğerlerinden üstün görmesi, hayranlık ve onaylanma ihtiyacının yüksek olması ve benlik değerini dışsal başarılar üzerinden tanımlamasıyla karakterize edilir. Narsistik bireyler için ait olunan grubun başarısı, kişisel üstünlük algısını pekiştiren bir araçtır (Golec de Zavala vd., 2009).

Takım kimliği, bu bireyler açısından kolektif bir benlik uzantısı işlevi görmektedir; takımın başarısı bireyin kendi başarısı gibi algılanmaktadır. Sadizm ve narsizm arasındaki ilişki, taraftarlık bağlamında özellikle dikkat çekicidir. Narsistik eğilimleri yüksek bireylerin benlikleri tehdit altında olduğunda başkalarının acısından daha fazla haz alma eğilimi gösterebildiği; dolayısıyla sadist eğilimlerin narsistik kırılганlıkla birleşerek taraftar davranışlarında daha belirgin hâle gelebildiği vurgulanmaktadır (Leach ve Spears, 2009). Ayrıca narsistik kişilik özelliklerine sahip bireylerin benmerkezci eğilimlerinin saldırgan tutum ve davranışları tetiklediği ifade edilmektedir (Çini ve Ceylan, 2025).

Schadenfreude: Rakip Takımın Acısından Duyulan Haz

Schadenfreude, bireyin başka bir kişinin ya da grubun yaşadığı başarısızlık, talihsizlik veya acı karşısında içsel bir sevinç ve memnuniyet duyması olarak tanımlanmaktadır (Smith, 2000; van Dijk ve Ouwerkerk, 2014). Almanca kökenli olan bu kavram, birçok dilde doğrudan karşılığı bulunmayan; bu nedenle literatürde özgün adıyla kullanılan ve ahlaki açıdan tartışmalı bir duygusal deneyimi ifade eder (Atak, vd., 2025). Schadenfreude’u özgül kılan nokta, öznesinin “olumlu” bir duygu (sevinç/rahatlama) yaşaması; ancak bu olumlu duygunun kaynağının başkasının “olumsuz” deneyimi olmasıdır. Bu nedenle kavram, sosyal ilişkilerde empati, adalet ve rekabet gibi süreçlerle sıkı biçimde ilişkilenebilir; bireyin kendisiyle ve “öteki” ile kurduğu ilişkiyi açıklamada işlevsel bir analitik araç sunmaktadır (van Dijk ve Ouwerkerk, 2014).

Alman psikolog Martha Moers, *schadenfreude* kavramını 1930’lu yıllarda sosyal bilimler literatürüne kazandırarak bu duyguyu insan doğasının ahlaki açıdan tartışmalı bir boyutu olarak değerlendirmiştir (van Dijk ve Ouwerkerk, 2014). Moers’e göre *schadenfreude*, kimi durumlarda anlık ve durumsal olaylara bağlı olarak ortaya çıkabilmekte; kimi durumlarda ise kıskançlık ve rekabet gibi daha kalıcı duygusal süreçlerden beslenmektedir. Bu yaklaşım, söz konusu duygunun yalnızca bireysel bir tepki değil, sosyal bağlam içerisinde anlam kazanan bir olgu olduğuna işaret etmektedir.

Spor taraftarlığında *schadenfreude*, bireysel bir duygu olmanın ötesine geçerek kolektif bir deneyim hâline gelir. Rakip takımın mağlubiyeti ya da yaşadığı olumsuzluklar, iç grup üyeleri arasında paylaşılan bir sevinç duygusu yaratır. Bu duygu çoğu zaman adalet algısı, sosyal karşılaştırma ve grup temelli üstünlük hissiyle gerekçelendirilir (Feather, 2006; Leach ve Spears, 2008).

Taraftarlar açısından rakip takımın kaybetmesi, yalnızca puan tablosuna yansıyan bir sonuç değil; aynı zamanda iç grubun statüsünü ve sembolik üstünlüğünü pekiştiren, benlik değerini koruyan ve kimlik tehditlerini geçici olarak azaltan bir anlam üretimidir (Leach vd., 2003). Bu yönüyle *schadenfreude*, taraftarlık bağlamında benlik düzenleme ve grup temelli üstünlük süreçleri üzerinden beslenebilen bir duygu olarak görülmektedir.

Schadenfreude’un spor bağlamında ortaya çıkışını anlamada, üç tamamlayıcı mekanizma öne çıkmaktadır. İlk olarak sosyal karşılaştırma süreçleri belirleyicidir. Festinger’in (1954) sosyal karşılaştırma yaklaşımı, bireylerin kendi değerlerini değerlendirmek için başkalarıyla kıyaslama yaptığını vurgular. Taraftarlıkta bu kıyaslama çoğu zaman dış grup (rakip takım/rakip taraftar) üzerinden yürütülür; rakibin başarısızlığı, taraftarın kendi grubuna dair üstünlük algısını güçlendirerek olumlu duygu üretir (van Dijk ve Ouwerkerk, 2014). İkinci olarak benlik tehdidi ve telafi mekanizması devrededir. Kişi kendi takımı başarısız olduğunda ya da takım statüsü tehdit altındayken,

rakibin olumsuzluğu bir tür “psikolojik telafi” işlevi görebilir; bu telafi, taraftarın moral üstünlük hissini yeniden kurmasına yardımcı olur (Leach vd., 2003). Üçüncü olarak adalet ve hak ediş değerlendirmeleri schadenfreude’un şiddetini ve meşruluğunu etkiler. Rakibin “hak ettiğini bulduğu” düşüncesi (ör. kibir, haksızlık, etik dışı tutum), schadenfreude’u daha “kabul edilebilir” ve yoğun bir duyguya dönüştürebilir (Feather, 2006).

Bu mekanizmalar, taraftarlık bağlamında schadenfreude’un neden çoğu zaman gerekçeli ve normatif bir söylem eşliğinde ifade edildiğini de açıklamaktadır. Taraftarlar, rakibin başarısızlığından duydukları memnuniyeti yalnızca “sevinç” olarak sunmak yerine; sıklıkla “hak ettiler”, “adalet yerini buldu”, “bize yaptıklarının karşılığını aldılar” gibi söylemlerle rasyonalize edebilmektedir. Bu rasyonalizasyon, duygunun ahlaki açıdan sorgulanabilir boyutunu bastırarak schadenfreude’u grup içi normlarla uyumlu hâle getirir ve paylaşılabılır kılar (Feather, 2006).

Spor ortamında schadenfreude’un önemli bir özelliği, bireysel bir duygu olmaktan çıkıp kolektifleşebilmesidir. Taraftar grupları, rakip takımın yenilgisini “ortak bir sevinç” olarak deneyimleyebilir; bu sevinç tezahüratlar, semboller, ritüeller ve sosyal medya paylaşımları aracılığıyla grup içinde etkileşim sağlanır (Delia, 2017). Ayrıca Schadenfreude’un taraftarlık bağlamında davranışsal sonuçları da dikkat çekicidir. Özellikle derbi müsabakalarında schadenfreude, yalnızca maç sonucu üzerinden değil; rakip oyuncuların performans düşüşü, teknik direktörün hatası, taraftarın hayal kırıklığı ya da kulübün yapısal krizleri üzerinden de üretilen ve sürekli yeniden canlandırılan bir duygu hâline gelebilir (Doyle vd., 2017). Spor alanında rekabet, schadenfreude duygusunun en yoğun biçimde ortaya çıktığı bağlamlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Özellikle ezeli rekabetlerin söz konusu olduğu durumlarda (ör. Karşıyaka–Göztepe, Fenerbahçe–Galatasaray), bir takımın yaşadığı başarısızlık yalnızca sportif bir kayıp olarak değil, rakip grup açısından sembolik bir kazanım ve kolektif bir sevinç kaynağı olarak anlamlandırılmaktadır (Çini ve Güzel Kuyucu, 2024). Bu duygu, bazı durumlarda yalnızca “içten içe sevinme” düzeyinde kalmaz; rakibi küçümseyen, değersizleştiren ve insanî yönünü görünmez kılan dil pratikleriyle birleşebilir. Böyle durumlarda schadenfreude, empatiyi azaltan ve dış gruba yönelik etik sınırların esnemesine yol açan bir zemin oluşturabilir (Singer vd., 2006; Cikara ve Fiske, 2012). Bu nedenle, schadenfreude’un işlev dışı taraftar davranışlarına geçişte “aracı” bir rol oynayabileceğini düşündürmektedir. Zira rakibin açısından duyulan haz, özellikle “hak edilmişlik” söylemiyle meşrulaştırıldığında, alaycı tezahüratlar, dijital zorbalık, nefret söylemi ve saldırgan tutumlar gibi işlev dışı davranışların ortaya çıkma olasılığı artabilmektedir (Delia, 2017; Doyle vd., 2017).

Bu çerçevede schadenfreude, spor taraftarlığının yalnızca duygusal bir yan ürünü değil; takım kimliği, dış grup algısı ve rekabetin keskinliğiyle bir-

likte şekillenen, kimi koşullarda etik açıdan sorunlu davranışların üretimine katkı sağlayabilen kritik bir psikososyal mekanizma olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla schadenfreude'un taraftarlık bağlamında ele alınması, takım kimliğinin “gölge alanı”nın anlaşılmasında merkezi bir önem taşımaktadır.

Takım Kimliğinin Gölge Alanı: Etik ve Davranışsal Yansımalar

Sadizm, narsizm ve schadenfreude gibi eğilimlerin takım kimliğiyle bütünleşmesi, taraftar davranışlarının etik boyutunu tartışmayı zorunlu kılmaktadır. Rakibin acısından duyulan haz, zamanla alaycı söylemlerden nefret söylemine, fiziksel şiddetten sosyal medya üzerinden yürütülen saldırgan davranışlara kadar uzanan bir davranış yelpazesi üretebilmektedir (Delia, 2017; Doyle vd., 2017). Bu tür davranışlar, sporun birleştirici ve eğitici işleviyle çelişmekte ve taraftarlığı işlev dışı bir boyuta taşımaktadır. Özellikle sadist ve narsistik eğilimlerin yüksek olduğu taraftar gruplarında empati düzeyinin düştüğü ve rakibe yönelik etik sınırların daha kolay ihlal edilebildiği görülmektedir (Singer vd., 2006; Cikara ve Fiske, 2012).

İşlev Dışı Taraftar Davranışı: Takım Kimliğinin Davranışsal Yansımaları

Spor taraftarlığı ideal koşullarda bireylerin sosyal aidiyetlerini güçlendiren, kolektif coşkuyu destekleyen ve toplumsal bütünleşmeye katkı sunan bir kimlik biçimidir. Bununla birlikte takım kimliğinin aşırı güçlenmesi ve kimliğin benlik algısıyla yoğun biçimde bütünleşmesi, bazı durumlarda işlev dışı taraftar davranışlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. İşlev dışı taraftar davranışı; sporun temel değerleriyle ve etik ilkeleriyle çelişen, rakibe, hakeme, sporculara ya da diğer taraftarlara yönelik saldırgan, dışlayıcı ve zarar verici tutumları kapsamaktadır (Wann vd., 2001). Literatürde işlev dışı davranışlar; sözlü saldırganlık, tehdit, hakaret, nefret söylemi, fiziksel şiddet, vandalizm ve sosyal medya üzerinden yürütülen dijital saldırganlık biçimleriyle tanımlanmaktadır. Bu davranışlar, yalnızca müsabaka anındaki tepkilerle açıklanamayacak kadar karmaşık psikolojik ve sosyal süreçlerin ürünüdür. Takım kimliği yüksek düzeyde içselleştirildiğinde, rakip takım ve taraftarlar “öteki” olarak konumlandırılmakta ve bu gruplara yönelik empati belirgin biçimde azalmaktadır (Heere ve James, 2007). Bu noktada işlev dışı taraftar davranışları, bireysel öfke patlamalarının ötesinde; grup normları tarafından desteklenen ve belirli bağlamlarda meşrulaştırılan kolektif eylemler hâline gelebilmektedir.

Sadizm, Schadenfreude ve İşlev Dışı Davranış Arasındaki İlişki

Sadist eğilimler, işlev dışı taraftar davranışlarının psikolojik altyapısını anlamada önemli bir anahtar sunmaktadır. Sadizm başkalarının acısından haz alma eğilimi olarak ele alındığında, spor bağlamında rakip takımın yaşadığı olumsuzlukların bir “tatmin kaynağına” dönüşmesiyle ilişkilendirir-

lebilir. Rakip oyuncunun sakatlanması, takımın küme düşmesi ya da rakip taraftarın hayal kırıklığı yaşaması, bazı taraftarlar için yalnızca sportif bir sonuç değil; aynı zamanda duygusal bir tatmin alanı hâline gelebilmektedir (Koç, 2020). Schadenfreude bu süreçte, sadist eğilimlerin duygusal dışavurumu olarak işlev görebilir. Rakibin acısından duyulan sevinç, alaycı tezahüratlar ve küçümseyici söylemlerle birleştiğinde, işlev dışı davranışların ahlaki açıdan meşrulaştırılması kolaylaşmakta; rakibe yönelik saldırganlık “hak edilmiş” bir tepki olarak sunulabilmektedir (Feather, 2006). Özellikle derbi müsabakalarında schadenfreude’un kolektif bir duygu hâline gelmesi, işlev dışı davranışların yayılmasını hızlandırabilmektedir.

Narsizm, Üstünlük Algısı ve Davranışsal Meşrulaştırma

Narsistik eğilimler, işlev dışı taraftar davranışlarının bir diğer önemli belirleyicisidir. Narsistik bireyler benlik değerlerini onaylanma ve üstünlük duygusu üzerinden düzenleme eğilimi taşır. Spor taraftarlığı bu bireyler için güçlü bir “benlik sahnesi” sunmakta; takımın başarısı kişisel üstünlüğün bir kanıtı gibi algılanırken, rakip takımın başarısızlığı bu üstünlüğü pekiştiren bir unsur hâline gelmektedir (Golec de Zavala vd., 2009). Bu çerçevede narsistik eğilimleri yüksek taraftarlar, rakibe yönelik saldırgan davranışları daha kolay gerekçelendirebilmektedir. Rakibin “kibirli”, “haksız” ya da “ahlaksız” olarak etiketlenmesi, işlev dışı davranışların gerekçesi hâline gelebilmekte; schadenfreude ile birleştiğinde ise rakibin acısından duyulan haz, içsel bir duygu olmaktan çıkarak açık saldırganlığa dönüşebilmektedir (Leach ve Spears, 2009). Kolektif narsizm, takım kimliğinin aşırı kutsanması ve rakip grupların sistematik biçimde değersizleştirilmesi üzerinden bu süreci daha da güçlendirebilmektedir.

Sosyal Medya ve Dijital Alanda İşlev Dışı Taraftar Davranışı

Günümüzde işlev dışı taraftar davranışları yalnızca stadyumlarla sınırlı değildir. Sosyal medya platformları, taraftar kimliğinin sürekli sergilendiği ve yeniden üretildiği dijital alanlar hâline gelmiştir. Bu ortamlar, schadenfreude’un hızlı biçimde yayılmasına ve kolektif olarak deneyimlenmesine olanak tanımaktadır. Rakip takımın yenilgisi, kısa süre içinde alaycı paylaşımlar, aşağılayıcı görseller ve saldırgan söylemlerle dolaşıma sokulabilmektedir (Delia, 2017). Dijital ortamda anonimlik ve fiziksel mesafenin sağladığı güven hissi, sadist ve narsistik eğilimlerin daha rahat dışavurulmasına zemin hazırlayabilmektedir. Rakibin acısı soyut bir nesneye dönüşmekte; bu da empatiyi daha da azaltarak işlev dışı davranışların yoğunluğunu artırabilmektedir (Doyle vd., 2017).

İşlev Dışı Taraftar Davranışlarının Spor Kültürü Üzerindeki Etkileri

İşlev dışı taraftar davranışlarının yaygınlaşması, sporun birleştirici ve eğitici işlevini zedeleyebilmektedir. Rekabetin düşmanlığa, aidiyetin dışla-

yıcılığa ve coşkunun saldırganlığa dönüşmesi, spor kültürünün toksik bir yapıya evrilmesine neden olabilmektedir. Bu durum yalnızca rakip grupları değil; sporcuları, hakemleri ve tarafsız izleyicileri de olumsuz etkileyerek spor deneyimini bütüncül biçimde zayıflatmaktadır. Rakibin insanî yönünün göz ardı edilmesi ve empati eksikliği, sporun etik temellerini tartışmalı hâle getirmekte; uzun vadede taraftarlığın toplumsal meşruiyetini de zedeleyebilmektedir (Singer vd., 2006; Cıkara ve Fiske, 2012).

Sonuç ve Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler

Bu çalışmada, takım kimliğinin çoğu zaman romantize edilen yapısının ardında yer alan karanlık motivasyonlar; sadizm, narsizm, schadenfreude ve işlev dışı taraftar davranışı bağlamında ele alınmıştır. Taraftarlık, bireylere güçlü bir aidiyet ve benlik desteği sunarken, aynı zamanda rakip gruplara yönelik düşmanlık, empati kaybı ve etik dışı davranışların da kaynağı olabilmektedir. Bu durum, takım kimliğinin “gölge alanı”nın yalnızca bireysel bir eğilim değil, belirli sosyal bağlamlar içinde kolektif olarak da üretilebilen bir yapı olduğunu göstermektedir. Gelecek araştırmalarda işlev dışı taraftar davranışlarının farklı kültürel bağlamlarda nasıl şekillendiğinin incelenmesi; sadizm ve narsizmin bu davranışlar üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerinin (ör. aracılık rolü) yapısal modellerle test edilmesi önem taşımaktadır. Ayrıca empati temelli müdahale programları, etik taraftarlık eğitimleri ve dijital platformlarda nefret söylemini azaltmaya yönelik düzenlemeler, schadenfreude’un yıkıcı etkilerini sınırlamada etkili olabilir. Takım kimliğinin gölge alanını anlamak, yalnızca akademik bir gereklilik değil; aynı zamanda daha kapsayıcı, sağlıklı ve etik bir spor kültürü inşa etmenin temel koşullarından biridir.

KAYNAKÇA

- Atak, H., Jencius, M., Albay, A., Karatekin, S., ve Tuzcuoğlu, F. K. (2025). Schadenfreude: A Conceptual Review. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 17(3), 598-622.
- Chuang, J. Y. (2011). A possible mechanism of sadism. *Medical hypotheses*, 76(1), 32.
- Cikara, M., ve Fiske, S. T. (2012). Stereotypes and schadenfreude: Affective and physiological markers of pleasure at outgroup misfortunes. *Social Psychological and Personality Science*, 3(1), 63-71.
- Çini, N. G., ve Güzel Kuyucu, E. (2024). “Acı Geçicidir, Gurur Ebedidir”: Spor Taraftarlarının Kimlik Koruma Stratejilerinin Anlaşılması. *Gazi Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 29(4), 227-238. <https://doi.org/10.53434/gbesbd.1501777>
- Çini, N. G., ve Ceylan, M. (2025). The Dark Side of Combat Sports: Exploring Narcissism and Aggression. *Deviant Behavior*, 1-15.
- Delia, E. (2017). March sadness: Coping with fan identity threat. *Sport Management Review*, 20(4), 408-421. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2016.11.007>
- Doyle, J. P., Lock, D., Funk, D. C., Filo, K., ve McDonald, H. (2017). ‘I was there from the start’: The identity-maintenance strategies used by fans to combat the threat of losing. *Sport Management Review*, 20(2), 184-197. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2016.04.006>
- Feather, N. T. (2006). Deservingness and emotions: Applying the structural model of deservingness to the analysis of affective reactions to outcomes. *European review of social psychology*, 17(1), 38-73. <https://doi.org/10.1080/10463280600662321>
- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human relations*, 7(2), 117-140.
- Gems, G. R. (2021). *Sport history: The basics*. Routledge.
- Golec de Zavala, A., Cichocka, A., Eidelson, R., ve Jayawickreme, N. (2009). Collective Narcissism and Its Social Consequences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(6), 1074-1096. <https://doi.org/10.1037/a0016904>
- Heere, B., ve James, J. (2007). Sports teams and their communities: Examining the influence of external group identities on team identity. *Journal of Sport Management*, 21, 319-337. <https://doi.org/10.1123/jsm.21.3.319>
- Hickman, T., ve Ward, J. (2007). The dark side of brand community: Inter-group stereotyping, trash talk, and schadenfreude. *Advances in consumer research*, 34.
- Koç, A. F. (2020). Sadizm, Narsizm, Schadenfreude ve Takım Kimliği İlişkisi: Futbol Taraftarları Araştırması. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Leach, C. W., Spears, R., Branscombe, N. R., ve Doosje, B. (2003). Malicious pleasure: Schadenfreude at the suffering of another group. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(5), 932-943. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.5.932>
- Leach, C. W., ve Spears, R. (2008). “A vengefulness of the impotent”: The pain of in-group inferiority and schadenfreude toward successful out-groups. *Journal of*

Personality and Social Psychology, 95(6), 1383–1396.

<https://doi.org/10.1037/a0012629>

Leach, C. W., ve Spears, R. (2009). Dejection at in-group defeat and schadenfreude toward second- and third-party out-groups. *Emotion*, 9(5), 659–665.

<https://doi.org/10.1037/a0016815>

Murrell, A. J., ve Dietz, B. (1992). Fan support of sport teams: The effect of a common group identity. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 14(1), 28-39.

Singer, T., Seymour, B., O'Doherty, J. P., Stephan, K. E., Dolan, R. J., ve Frith, C. D. (2006). Empathic neural responses are modulated by the perceived fairness of others. *Nature*, 439(7075), 466-469. <https://doi.org/10.1038/nature04271>

Smith, R. H. (2000). Assimilative and contrastive emotional reactions to upward and downward social comparisons. In *Handbook of social comparison: Theory and research* (pp. 173-200). Boston, MA: Springer US.

Tajfel, H. ve Turner, J. (1979). The social psychology of intergroup relations. W. Austin ve S. Worchel (Ed.), *An integrative theory of intergroup conflict* içinde (33–47). Monterey: Brooks/ Cole Publishing Company.

Van Dijk, W. W., ve Ouwerkerk, J. W. (2014). *Schadenfreude: Understanding pleasure at the misfortune of others*. Cambridge University Press

von Krafft-Ebing, R. (2013). *Psychopathia sexualis: A medico-forensic study*. Butterworth-Heinemann. (Original work published 1886)

Wann, D. ve James, J. (2018). Sport fans the psychology and social impact of fandom (2nd ed.). New York, NY: Routledge. doi:10.4324/9780429456831

Wann, D. L., Carlson, J. D., ve Schrader, M. P. (2001). The impact of team identification on the hostile and instrumental verbal aggression of sport spectators. *Journal of Social Behavior and Personality*, 15(4), 279–286.

SPORCU HAYIRSEVERLİĞİ

“ ”

Uğur SÖNMEZOĞLU¹
Ercan POLAT²

1 1 Prof. Dr. Pamukkale Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, ORCID: 0000-0002-6313-1329

2 Prof. Dr. Yozgat Bozok Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, , ORCID: 0000-0002-4892-2616

GİRİŞ

Geçmişten günümüze spor ve toplum iç içe geçmiş ve birlikte var olmuştur. Toplamları millet yapan en önemli unsurlardan biri spordur. Toplamların kendi varlığını sürdürebilmesi ve kültürlerinin korunmasında sporun etkin bir rolü vardır. Spor bireyleri birbirine yaklaştırmakta ve bu sayede toplumsal bir dayanışma sağlamaktadır (Ramazanoğlu, 2005). Spor; birey, toplum ve toplumlar arası dayanışma, yardımlaşma, kaynaşma ve barışı korumada önemli rol oynamaktadır. Bireylerin hayatlarına olumlu katkıda bulunurken; toplumun da sağlıklı bir yapıya bürünmesini sağlayarak toplumun bir bütün olarak modernleşmesine, tanınmasına ve gelişmesine olanak sağlamaktadır (Yetim, 2000). Günümüzde spor, kişisel ve toplumsal sağlığın korunmasında ve gelişmesinde önemli bir hizmet sektörü olarak kabul görürken kitle iletişim araçları ve medyanın etkisiyle karlı bir reklam aracı haline gelerek bir yandan geniş kitlelerin yoğun ilgisini çeken bir eğlence ve gösteri faaliyeti olarak tüketim sektörüne, diğer yandan girişimciler için önemli ekonomik hareketliliklerin yaşandığı karlı bir finans alanına dönüşmüştür (Devecioğlu, 2005). Sporun her geçen gün büyüyen ekonomisi nedeniyle topluma karşı görev ve sorumlulukları da artmaktadır. Bu görev ve sorumluluklarını yerine getirmede hayırseverlik çalışmaları önemli bir yer tutmaktadır. Profesyonel spor takımlarının hayırseverlik faaliyetlerinde uzun bir geçmişi vardır. Bu faaliyetler, halkla ilişkiler açısından fayda sağlamaya, taraftarlarla bağ kurmaya ve takımların bulunduğu topluma olumlu sosyal etkiler yaratmasına yardımcı olmaktadır (Babiak & Wolfe, 2009). Profesyonel spor bağlamında, takımlar toplumu desteklemek ve yerel sorunları ele almak için kar amacı gütmeyen kuruluşlarla ortaklıklar kurmaktadır. Örneğin, MLB'deki Minnesota Twins takımı, toplum ihtiyaçlarını karşılamak için birden fazla kar amacı gütmeyen kuruluşla iş birliği yapmaktadır. Özellikle Twins, yoksul çocuklar, hastalıklara karşı farkındalık ve gençlik eğitimi gibi toplumun sorunlarını ele almak için kar amacı gütmeyen kuruluşlar (ALS Derneği gibi) ile ortaklıklar kurmuştur (Yang ve Babiak, 2021). Spor sektöründe yer alan ve popüleriteyle ön plana çıkan sporcuların hayırseverlik faaliyetleri toplumun daha fazla dikkatini çekmekte ve sosyal sorunlara olan farkındalığı arttırmaktadır. Babiak vd., (2012) bu noktada sporcular sosyal konulara etki etmek ve hem kendileri hem de takımları için olumlu ilişkilere sahip olmak adına kilit rol oynadığını, sporcu hayırseverliği kavramının son yıllarda Andre Agassi, Tiger Woods ve Lance Armstrong gibi her biri kendi alanında üst seviyede başarılı ve popüler olan profesyonel sporcuların kurmuş olduğu hayır kuruluşları ile dikkatleri çektiğini belirtmektedir. Zira uzun yıllar boyunca toplumdan destek alarak belirli bir popüleriteye ve başarıya ulaşan sporcuların artık saha dışında da bazı topluma geri verme sorumluluklarını yerine getirmeleri beklenmektedir. Fakat sporcuların birçoğunun bir amaca destek olmak için etkinliklere katılsalar bile hayır kurumlarına çok az para bağışladıkları da ifade

edilmektedir. (Wolverton, 2004). Bu durumun aksine bilgiler de söz konusudur. Birçok profesyonel sporcunun, kamu ve özel hayır kurumları aracılığıyla para bağışlamakta, fon toplamakta ve gönüllü çalışmakta olduğu Lee, Heinze, Babiak ve Juravich (2011) tarafından Kuzey Amerika’da profesyonel sporcularla bağlantılı 1122 hayır kurumu ve vakfın bulunduğu belirtilmesiyle kanıtlanmıştır.

Bu çalışmada sporcu hayırseverliği üzerine yapılan çalışmalar değerlendirilerek, sporcu hayırseverliğinin durumu, sporcuya ve takıma etkileri, sporcu hayırseverliğinde sosyal medyanın, kitle iletişim araçlarının, sporcu popülaritesinin rolü ve motivasyon kaynakları gibi konulara dikkat çekilecektir.

HAYIRSEVERLİK

“Hayırseverlik, kişi veya kurumların ortak yararını artırmak ve yaşam koşullarını iyileştirmek; içinde bulundukları toplumların refah düzeyini güçlendirmek için yapılan gönüllülük esasına dayalı bağış ve yardımlar” olarak tanımlanmaktadır. Hayırseverlik kavramı “filantropi” olarak da bilinmektedir. Bu kelime Yunancada “philien” (sevgi) ve “anthropos” (insan) kelimelerinin birleşiminden ortaya çıkan “insan sevgisi” anlamına gelir (Şahin Taşgün & Özel, 2011). Bu terim bireylerin ve kurumların yaşadıkları toplumun refah seviyesini yükseltmek amacıyla bağışta bulunmaları şeklinde tanımlanmaktadır (Bikmen ve Meydanoğlu, 2006,). Gönüllülük temelinde yapılan çabaların sonucu olarak ortaya çıkan hayırseverlik, bireysel ve kurumsal olarak toplumsal adaleti güçlendirmeyi ve toplumdaki eşitsizlikleri düzeltmeyi amaçlayan faaliyetlerden oluşmaktadır (Erdoğan ve Çelik, 2025).

Geçmişten günümüze hayırseverlik geleneği sadece toplumsal refahı şekillendirmenin yanı sıra derin kişisel değerleri ve motivasyonları da yansıtmaktadır. Kurumsal hayırseverlik toplumsal kalkınmada önemli bir rol oynarken, kişisel inançlar, etik değerler ve duygusal bağlar tarafından yönlendirilen bireysel hayırseverlik de toplumsal değişimin ve insani durumların teşvik edilmesinde önemli bir güç olmaya devam etmektedir (Fındık, 2025).

KURUMSAL/STRATEJİK HAYIRSEVERLİK

Kurumsal hayırseverlik, kuruluşların doğrudan maddi bir kazanç sağlamayı düşünmeden maddi veya insan kaynaklarını sosyal, çevresel ve toplumsal amaçlar için tahsis ettiği bir uygulamadır. Bu faaliyetler genellikle bağışlar, sponsorluklar, kurumsal gönüllülük veya kar amacı gütmeyen kuruluşlarla ortaklıklar yoluyla gerçekleştirilir (Fındık, 2025). Hayırseverlik, ‘kuruluşun temel yetkinliklerinin ve kaynaklarının, hem kurumsal hem de sosyal faydalar elde etmek için kilit paydaşların çıkarlarını ele almak üzere sinerjik kullanımı’ olarak tanımlanır (McAlister ve Ferrell, 2002). Amerika Birleşik Devletleri’nde kurumsal hayırseverlik (KH), uzun zamandır firma-

ların sosyal sorumluluk sahibi bir davranışı olmuştur. KH, genellikle para, aynı yardım veya zaman yoluyla bir topluluğun refahını teşvik etmek için işletmelerin gönüllü eylemi olarak tanımlanır (Madden vd., 2006). Brown vd., (2006), büyük ekonomi ve yönetim kuruluna sahip olan kurumların vakıf kurma ve bağış yapma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Günümüzde vakıflar, gönüllü kuruluşlar ve STK'ların eliyle daha kurumsal bir hüviyete dönüşen hayırseverlik çalışmaları tüm dünyada büyük bir gelişim sürecindedir. Özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde bireysel bağışlar vakıf ve gönüllü kuruluşlarca yardımlara dönüştürülerek vakıf ve gönüllü kuruluşların stratejik amaç ve hedefleri doğrultusunda değerlendirmektedirler. Bu yeni hayırseverlik, geleneksel hayırseverlikten farklı ve yeni olan kurumsal/stratejik hayırseverliktir (Eroğlu, 2020).

BİREYSEL HAYIRSEVERLİK

Bireylerin aile yakınları, komşuları ya da tanımadıkları bireylere veya kurumlara yaptıkları her türlü bağış, yardım, iyilik, destek vb. konular bireysel hayırseverlik kapsamına girmektedir (Arslan, 2015). Bireysel hayırseverlik toplumsal refahın artmasında önemli bir kavramdır. Kurumların sosyal zorlukları ele alma, ekonomik istikrarı teşvik etme ve kurumsal sosyal sorumluluğa bağlılıklarını güçlendirme konusundaki artan rolü bireysel hayırseverlikten kurumsal hayırseverliğe geçişi ifade etmektedir (Fındık, 2025). Hayırseverlik faaliyetleri içerisinde bireysel bağışlar en önemli konuyu teşkil etmektedir. 20. yüzyılın hayırseverlik faaliyetlerinin ağırlıklı olarak kurumlar aracılığıyla gerçekleştirildiği ancak 21.Yüzyıldaki teknolojik gelişmeler dolayısıyla yeni bağış kanallarının (internet, mobiltelefonlar vb.) devreye girmesi sayesinde bireysel katılımların önem kazandığı ifade edilmektedir (Siegel ve Yancey, 2003).

Bekkers ve Wiepking (2011) bireylerin hayırseverlik mekanizmalarını İhtiyaçların farkındalığı, talep, bedel ve yarar, özgecilik, itibar, psikolojik fayda, değerler ve etkililik olmak üzere 8 ana başlık altında toplamışlardır (Aktaran; Arslan, 2015).

İhtiyaçların farkındalığı; Bireylerin başkalarının desteğe veya yardıma ihtiyacı olduğunun farkında olması ile ortaya çıkan durumdur. Örneğin, bağış yapanların çevresinde belli bir hastalığa yakalanmış tanıdığı varsa, bu hastalık ile mücadele eden kuruluşlara bağış yapma düşüncesinin ortaya çıkması.

Talepkarlık; Bireylere bağış konusunda talepte bulunularak hayırsever davranışlarını harekete geçirilmesi.

Bedel ve Yarar; Bireylerden az miktarda bağış talebi, bağış yapanların sayısında artış yaratabilir. Ya da doğrudan maddi bir çıkar olmasa da bağış yapanın tanıdığı birinin veya üyesi olduğu bir grubun fayda sağlaması pozitif

yönde etkili olabilmektedir.

Özgecilik; Bireyler tarafından başkalarının yararına işler yapıldığının bilinmesinin faaliyetinde bulunan kişileri etkilediği düşünülmektedir.

İtibar; Bireyler hayırsever faaliyetlerinde bulunduklarında, çevreleri tarafından saygıyla karşılanıyor, onaylanıyor ise bunun bağış yapma etkinliğinden kaynaklanan olumlu bir durum olduğu ifade edilebilir.

Psikolojik fayda; Bireylerin hayırseverlik çalışmalarında yer almasının kişinin kendilik imajını pozitif yönde etkilediği, onarıcı etki yaptığının belirtilebilir.

Değerler; İnsancıl ve eşitlikçi değer yargıları ile hareket eden bireylerin, toplumsal düzene, uzlaşıya ve toplumsal adalete dikkat edenlerin hayırsever etkinliklerde bulunmaya daha yatkın oldukları gözlenmiş; dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek gibi bir motivasyonları olduğu saptanmıştır.

Etkililik; Bireyler yardımlarının bir fark yarattığını görmek isterler eğer bu olmazsa vermeye daha isteksiz davranırlar.

SPORCU HAYIRSEVERLİĞİ

Sporcular, taraftarların/tüketicilerin marka olarak değerlendirdiği popüler ve oldukça tanınmış kişilerdir (Carlson & Donovan, 2008, 2013). Profesyonel sporcuların son yıllarda bahis, şike vb konularla daha karmaşık hale gelen etik durumları toplum ve kamuoyu tarafından daha yakından takip edilmektedir. Çalışmalar, bir sporcunun saha dışı davranışlarıyla ilgili olumsuz bilgilerin (örneğin, bir sporcunun cezai suçlamalarla karşı karşıya kalması) tüketicilerin sporcunun kişisel markasına yönelik tutumlarını olumsuz etkileme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir (Sassenberg, 2015). Bu durum, profesyonel sporcuların daha yüksek etik standartlar sergilemesi ve sürdürülebilir bir geleceğe önemli katkılarda bulunması yönünde daha büyük beklentilere yol açmıştır. Bu nedenle, profesyonel sporcuların paydaşlarına ve içinde bulundukları topluma olumlu katkıda bulunacak şekilde hareket etme konusunda temel bir sorumluluğu olduğu savunulmaktadır. Giderek artan toplumsal sorunlar, doğal afetler, salgın ve hastalıklar, çevresel kaygılar, savaşlar, yaşlanan nüfus ve artan sosyal ve ekonomik farklılıklar gibi endişeler sporcuların içinde bulundukları topluma karşı sorumluluklarına yeniden odaklanılmasına yol açmıştır. Günümüzde bu noktada sporcu hayırseverliği kilit bir rol üstlenmektedir.

Sporcular arasında hayırseverlik ve aktivizm eğilimi, 1994 yılından beri USA En Yardımsever Sporcu Ödülü (Most Caring Athlete Award) ile ivme kazanmıştır. Bu ödülü tenisin yıldız sporcusu Andre Agassi (Andre Agassi Koleji Hazırlık Akademisi), golf efsanesi Chi Chi Rodriguez (gençlik vakfı) ve sekiz kez NBA All-Star seçilen Dikembe Mutombo (memleketi Kongo'daki

koşulları iyileştirme çabaları) almıştır. Yine hayırseverlik ve toplumsal amaçlara derinden bağlı olanlara destek sağlamak amacıyla Athletes for Hope, MVPhilanthropy, National Heritage Fund, The Sports Philanthropy Project ve Giving Back Fund gibi kuruluşlar oluşturulmuştur (Tainsky and Babiak, 2011).

Cho, Kim ve Kaplanidou (2020) sponsorun toplumsal misyonunu gerçekleştirme sürecinde sporla ilgili hayırseverlik rolünü değerlendirdiği çalışmasında, ana sponsorun hayırsever davranışlarının takım değerini taraftar kimliğine dönüştürme sürecinde kritik bir role sahip olduğunu belirtmektedir. Bir spor kulübünün toplumsal projelerinde sporcularının gönüllü olarak çalışarak topluma katkıda bulunmaları için sponsorların da planlama yapmaları gerektiğini ifade etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde profesyonel spor takımları arasında hayırseverlik faaliyetlerinin (CP) çeşitliliğine dair yapılan araştırmada ise, aynı sektörde olmalarına rağmen profesyonel spor kulüplerinin hayırseverlik faaliyetlerine farklı düzeylerde katılım sergiledikleri görülmektedir. Özellikle spor kulüplerinin vakıflarında yönetim kurulu büyüklüğünün ve profesyonel bir vakıf yöneticisinin varlığının, takım vakıflarının hayırsever bağışlarında ve faaliyetlerindeki artışla olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir. Yine bu vakıflarda yerel toplumla bağlantılı olan yönetim kurulu üyelerinin varlığının hayırseverlik uygulanmasında sinerjik bir etki yaratacağı düşünülmektedir (Yang, 2021). Yine Hamilton (2004) ABD'de profesyonel spor takımlarının hem sosyal bir soruna etki etmek hem de kendileri ve takım için toplum üzerinde olumlu çağrışımlar yaratmak için sporcuları hayırseverlik çalışmalarında aktif bir şekilde kullandığını belirtmektedir. Dolayısıyla sporcuların ister sponsorlar ister spor takımları isterse diğer toplumsal örgütlerle sahadaki oyunlarına ek olarak temsil ettikleri topluma hayırseverlik faaliyetleriyle de hizmet etmeleri gerektiği ifade edilmektedir. Çünkü, bir taraftarın/tüketicinin bir sporcuya yönelik tutumları, sporcunun hem saha içinde hem de saha dışında sahip olduğu özelliklere ilişkin değerlendirmeleriyle belirlenebilir. Wallace (2004) profesyonel spor takımlarının medyada gördüğü ilgi bakımından toplumla güçlü bağlar kurmak için sporcuları topluma dahil etmeleri ve sporcularının hayır işlerini desteklemeleri gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü sporcular profesyonel spor takımları için hem sosyal bir soruna etki etmek hem de takım için olumlu çağrışımlar yaratmak için önemli bir kaynaktır (Hamilton, 2004).

Mull vd., (2012) NBA liginde 24 profesyonel sporcunun (12'si hayır vakfı kuran, 12'si hayır vakfı kurmamış olan) belirlendiği yarı deneysel bir araştırmada katılımcılara sporcunun faaliyetlerinin uygunluğu, sporcunun samimiyeti, sevimlilik, güvenilirliği, itibarı hakkındaki algıları ve sporcunun adının yer aldığı bilet veya ürün satın alma konusundaki ilgileri sorulmuştur. Araştırmada sporcunun hayırseverlik amacına uygun davranışlarının, taraftar/tüketici algılarını (örneğin, samimiyet, güvenilirlik, sevimlilik), tutumla-

rını ve davranışsal niyetlerini (örneğin, bağış, satın alma) etkileyen en etkili faktör olduğunu ifade edilmiştir. Genel olarak, bu çalışmada taraftar/tüketici algılarının (tanındıklık, güvenilirlik ve samimiyet), vakıfları olan sporculara karşı hayırsever olmayanlara göre daha olumlu olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, taraftarların/tüketicilerin hayırsever sporculara karşı davranışsal niyetleri, sosyal sorumluluk girişimlerinde yer almayan sporculara göre daha olumludur.

Babiak, Mills, Tainsky ve Juravich (2012) Kendi vakıflarını kurarak hayırsever davranışlarda bulunan profesyonel sporcuların motivasyonlarını inceledikleri çalışmada önemli engellere ve zorluklara rağmen, hayırseverlik bilincine sahip birçok sporcunun, vakıflar kurarak hayırseverlik çabalarını resmileştirdiği ifade edilmektedir. Bu çalışmada, profesyonel sporcuların, hayır amaçlı olarak kar amacı gütmeyen kuruluşlar kurarak, parasal katkıların ötesinde hayırsever ve yardımsever faaliyetlere daha fazla odaklandıkları ortaya konulmuştur.

Babiak, Mills, Tainsky ve Juravich (2012) Sporcular, vakıf kurma konusunda özverili oldukları, vakıflarının veya ele aldıkları konuların farkındalığını artırmak, vakıfları için gelir elde etmek, gönüllü desteği çekmek, diğer paydaşlardan (stk, sponsor vb.) yararlanmak için tanınırlıklarını veya şöhretlerini stratejik olarak kullandıklarını ortaya koymuştur. Bunu, vakfın çalışmalarının daha geniş bir kitleye ulaşmasına yardımcı olmak amacıyla yapıldığı ifade edilebilir. Yine bu çalışmada liglerinde genellikle yıllardır var olan (yani hizmet yılları ve maaş açısından) sporcuların hayır vakfı sahibi olma oranının daha yüksek olduğunu göstermiş, bu da sporcunun ‘markasının’ daha fazla etki yaratmak için stratejik bir şekilde kullanılmasına işaret etmektedir.

Genel olarak, sporcular, olumlu bir imaj ve görünürlük yaratmak için sosyal medya platformlarında yer almakta, toplum ve taraftarları gibi paydaşlar ile etkileşim sağlamaktadır. Böylece milyonlarca takipçiyle, takımları ve diğer profesyonel sporcuların katılımını harekete geçirebilmektedir. Bu özellikleriyle de sporcuların hayırseverlik faaliyetlerini daha etkin hale getirdikleri ifade edilebilir. Örneğin, ABD’de NBA sporcuları, sosyal odaklı çabaları hakkında sosyal medya paylaşımı yapmaya başlayan ilk kişiler arasındadır. Kevin Love, “The Kevin Love Fund” aracılığıyla düzenli olarak ruh sağlığıyla ilgili hayırsever faaliyetlere katılan bir isim olarak, Instagram hesabından, pandemi sürecinde ve sonrasında insanların yaşayabileceği korku ve kaygıyla mücadele etmek için 100.000 dolarlık bir bağış yaptığını sosyal medyadan duyurmuştur. FIFA ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından COVID-19 krizi sırasında başlatılan önemli bir iş birliğiyle gerçekleştirilen farkındalık yaratma kampanyası, sosyal medya aracılığıyla organize edilmiştir. Dünyanın dört bir yanından ünlü futbolcular, evlerinden videolar yayınlayarak ve bunları sosyal ağlarında paylaşarak, salgının yayılmasını önlemek için tavsi-

yelerde bulunmuştur. Leonel Messi, Iker Casillas, Xavi Hernández, Gianluigi Buffon, Samuel Eto'o, Valeri Karpin, Radamel Falcao veya Carles Puyol gibi sporcular ve eski oyuncular, ellerini sık sık yıkamayı, sosyal izolasyonu ve diğer DSÖ'nün önleyici tedbirlerine tavsiye eden videolar paylaşmıştır (Penas, Babiak ve Patino, 2020). Yine Çin'in Qinghai bölgesinde, NBA yıldızı Yao Ming'in memleketinde meydana gelen depremin ardından, depremzedelere yardım etmek için bir hayır vakfı kurmuştur (Inoue & Havard, 2015). NBA ekiplerinden Cleveland Cavaliers'ta forma giyen milli oyuncu Cedi Osman 20 Ocak 2020 tarihinde sosyal medya hesabından "Bu akşam oynanacağıımız Cleveland Cavaliers – Chicago Bulls maçında atılacak her 3 sayılık basket için Elazığ'daki depremin mağdurlarına 100 Amerikan doları bağışta bulunacağım. Haydi, atabildiğimiz kadar atıyoruz!" paylaşımında bulunmuştur. Cedi Osman'ın başlattığı kampanyaya Arda Turan, Nuri Şahin ve Yusuf Yazıcı başta olmak üzere birçok sporcudan destek gelmiş, Anadolu Efes'in yıldız oyuncusu Shane Larkin de Real Madrid maçında atılan her üçlük için depremzedelere bağış yapacağını duyurmuştur. Yine Cedi Osman'ın takım arkadaşı Larry Nance Jr ile arasında geçen diyalogu açıklayan Cedi Osman Nance'in kendisine bağış miktarını üç sayı isabeti başına 200 dolar yapmayı teklif ettiğini ve kendi adına üçlük başına yapacağı bağışı 200 dolar olarak güncellediğini belirterek deprem felaketine olan desteğini göstererek aynı zamanda diğer tüm sporculara farkındalık yaratmıştır. Örneğin, FC Bayern Münih oyuncuları Joshua Kimmich ve Leon Goretzka, sosyal medya hesapları aracılığıyla yürüttükleri 'We Kick Corona' kampanyasıyla hayır projeleri için 3,5 milyon Euro'dan fazla para toplamış, Houston Texans'ın süper yıldızı J.J. Watt, Houston şehrini yerle bir eden Harvey Kasırgası'nın kurbanlarına destek olmak için sosyal medyadan bağış kampanyası başlatarak, 37 milyon ABD dolarının üzerinde para toplanmasını sağlamıştır. Aynı zamanda Watt, bağış toplama kampanyasının ilk ayında Twitter takipçi sayısını 300.000'den fazla arttırmıştır (Trackalytics, 2017, Akt; Kunkel, Doyle ve Na (2020). Genel olarak, yukarıdaki örnekler, sporcu hayırseverliği kapsamında yüksek miktarda bağış toplama ve toplumsal konulara farkındalık yaratmanın yanı sıra, kurumların sporcu hayırseverliğini tanımaya daha fazla önem vermesine yol açabilir. Özellikle sporcular ve profesyonel spor takımları doğal felaketler veya diğer krizlerde ihtiyaç anlarında, bu felaketlerden etkilenenlere destek sağlamada (finansal, mesajlaşma, farkındalık yaratma veya ağları harekete geçirme) birer lider olarak ortaya çıkmaktadır. Yine bahsi geçen örnekler, profesyonel sporcuların topluma umut ışığı olma rolünün yanı sıra, başkalarını bilgilendirme ve onlara yardım etme konusunda lider ve rol model olma rolünü de göstermekte ve ihtiyaç zamanlarında sosyal sorumluluk ve hayırseverliğin rolünü vurgulamaktadır (Penas, Babiak, Patino, 2020). Bir sporcunun yüksek profilli statüsü ile bu felaketlerin medyada gördüğü önemli ilgi arasındaki uyum, etkilenen bölgelere acil ve uzun vadeli desteğe yardımcı olabilmektedir. Bir ünlünün felaket yardımı veya genel bir amaca destek için

destekleyici olması fikri özellikle yeni olmasa da, profesyonel sporcuların kendi hayır vakıflarını kurmaları sporda yükselen bir trend olarak karşımıza çıkmaktadır (Kim ve Walker, 2013). Bu trendi motive eden ve sporcuların hayırsever çabaları destekleyen bazı ödül programları da mevcuttur. Örneği Major League Soccer (MLS), ve MLS WORKS topluluk yardım programı aracılığıyla topluluklarına hizmet eden sporculara Yılın İnsani Yardım Ödülü'nü vermektedir (Kunkel, Doyle ve Na, 2020).

Kunkel, Doyle ve Na (2020) çalışmalarında sporcunun hayırseverlik girişimlerine katılarak ve bunları tanıtarak marka imajını olumlu yönde artırdığını göstermiştir. Ayrıca sosyal medya aracılığıyla hayırseverlik girişimlerinin vurgulanmasının, sporcunun takipçi algısını olumlu yönde etkileyebileceği, kurumsal hayırseverlik üzerine yapılan araştırmaları desteklediği ve bu tür faaliyetlerin spor markaları oluşturmak için kullanılabileceği önerilerini doğruladığını da göstermektedir. Yine bu araştırmada sporcuların sosyal medya aracılığıyla yürüttükleri hayırseverlik çalışmaları ile taraftar/tüketicileri teşvik ettikleri ve onları olumlu yönde etkileyebildiklerini ortaya koymuşlardır. Bu durum sporcuların kişisel markalarıyla ilgili olumlu algıları artırabileceğini ve sosyal medya aracılığıyla tüketicilerle sahip oldukları bağları güçlendirebileceğini göstermektedir.

Günümüzde sporcuların desteklediği hayır kurumları ve vakıflar, profesyonel spor dünyasında giderek daha popüler bir hayırseverlik biçimi haline gelmiştir. Bununla birlikte, profesyonel bir sporcunun yüksek profilli statüsünün, sporcunun desteklediği hayır kurumuna üçüncü şahıs bağışlarını etkilemektedir. Sporcuya duyulan güvenin, özdeşleşme, imaj ve bağış niyetleri arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini göstermektedir. (Kim ve Walker, 2013). Özellikle sponsorlar, taraftarlar, sivil toplum kuruluşları gibi paydaşların sporcunun desteklediği hayır kurumlarına destek olabilmektedir. Bu noktada Kim ve Walker, (2013) taraftarların sporcunun imajını olumlu algıladığında, sporcuya özdeşleştiğinde, sporcuya daha fazla güven duyabildiğini, bu durumun da katılımcıların bağış niyetlerini olumlu etkilediğini ifade etmektedir.

Hayırseverlik aynı zamanda girişimcilik özelliğini de içinde bulunduran bir kavramdır. Özellikle birçok konuda çözümler üretme arayışı olarak değerlendirilen hayırseverlik, sosyal değişim yaratmak amacıyla bir girişimi organize etmek, oluşturmak ve yönetmek için girişimcilik ilkelerini kullanmaktadır. Ratten (2010) sporun, sürekli değişen toplumsal ihtiyaçlara uyum sağladığı için girişimci bir doğaya sahip olduğunu, sporcular, spor menajerleri ve spor takımı sahiplerini spr bağlamında girişimciler arasında yer aldığını ifade etmektedir. Dünya çapında sosyal ve çevresel sorunlara ilişkin artan endişeler nedeniyle, spor endüstrisindeki birçok kuruluş hayırseverlik girişimlerine olan bağlılıklarını güçlendirmek istemektedir. Hayırseverlik faaliyetleri aracılığıyla spor takımları ve sporcular toplumdaki sosyal statülerini artırma fırsatı bulabilirler (Ratten ve Babiak, 2010).

Sporcular kariyerleri bittikten sonra vakıfları veya hayırseverlik çalışmaları ile bir odak noktası fırsatı yakalayabilmektedir. Aynı zamanda daha yaşlı, daha varlıklı ve vakıflarla daha çok ilgilenen sporcuların, bu tür hayır işlerine daha fazla önem veren takımlara yönelmesi de söz konusu olabilmektedir. Yine sporcusu hayırseverlik faaliyetlerinde bulunan bir kuruluş, bunu bir varlık olarak görebilir. Sporcu ve takım vakıfları arasında olumlu bir ilişki düşünüldüğünde, bazı takımların ve sporcuların bunu istihdam kararlarında dikkate aldıkları ifade edilebilir (Tainsky and Babiak, 2011).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sporcular hayırseverlik faaliyetleri ile topluma geri verme sorumluluğunu yerine getirmektedir. Birçok yıldız sporcu etkin bir şekilde hayırseverlik çalışmalarında yer almakta ve bu çalışmalar için vakıf kurmaktadır. Spor takımlarını da temsil etme misyonu olan sporcular, hayırseverlik çalışmaları ile spor takımlarında toplumsal konulara ilişkin sinerji yaratmaktadır. Bu da sporcu ve spor takımı açısından toplum ve paydaşlar üzerinde olumlu çağrışım oluşmasına neden olabilmektedir.

Sporcuların hayırseverlik davranışlarının taraftar/tüketicilerin sporcuya olan güven, tutum ve samimiyetlerine de olumlu etkisi olduğu açıktır. Sporcu ve taraftar/tüketici arasında oluşan güçlü bağ ile sporcuların hayırseverlik davranışlarındaki motivasyonları artmakta ve birçok sporcunun daha kurumsal düşünerek vakıflar kurduğu ve hayırseverlik çabalarını resmileştirdiği görülmektedir.

Spor ve sporcu temelli müdahaleler ve projeler yoluyla hayırseverliğin sosyal politikaya dahil edilmesi ortaya çıkacak sosyal faydalar bakımından sporcu hayırseverliğinin meşru zeminde kabul edilebilirliğini ve yaygınlığını sağlayacaktır. Profesyonel sporcular, imajları ve kamuoyu algısının olumlu olmasını geçmişe göre daha fazla önemsemektedir. Bu yüzden içinde bulundukları topluma ulaşmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca spor dışı uğraşların olumlu veya olumsuz sonuçları, profesyonel sporcuların marka değerini etkilemektedir. Bu nedenle, hayırseverlik faaliyetleri gibi uğraşların günümüzde marka değeri açısından önemli bir konu teşkil ettiği ifade edilebilir. Araştırmada profesyonel sporcuların hayırseverlik çalışmalarında sosyal medyayı aktif bir şekilde kullandıkları, tanınırlıkları ve popüleriteleri ile geniş kitlelere ulaşabildikleri görülmektedir. Profesyonel sporcuların hayırseverlikte lider ve rol model olma rolünü de olduğu belirtilebilir. Bu rolün özellikle taraftar/tüketicinin bağış niyetlerini olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Bu durum sosyal sorunlara çözüm bulmada sporcuların itici bir güç olduklarını göstermektedir. Profesyonel sporcuların hayırseverlik çabalarını motive etmek için bazı sivil toplum örgütleri ve ligler tarafından ödül mekanizmasının hayata geçirildiği de ifade edilebilir.

Türkiye’de sporcuların hayırseverlik faaliyetlerinin durumu ele alınarak,

sporcuların bu konudaki eğilimlerinin belirlenmesi, hayırseverlik çalışmalarının sporcuya, varsa vakfına ve takımına ne ölçüde faydalar sağladığını değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle profesyonel sporcuların hayırseverlik çabalarını vakıflaştırarak kurumsal hale getirmeleri önerilebilir. Böylece sporcuların benzer hayırsever faaliyetlerinde bulunmalarında teşvik edici konular ortaya konulabilir. Profesyonel sporcuların kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, sponsorlar ve taraftarlar/tüketiciler ile hayırseverlik çalışmalarının sayısını ve niteliğini arttırıcı stratejiler geliştirmesi hayırseverlik davranışlarının teşvik edilmesini sağlayabilir. Kitle iletişim araçlarının daha stratejik yönetilmesi ile toplumun ihtiyaç ve beklentilerine uyumlu süreçler ve çalışmalar gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Abuín-Penas, J., Babiak, K., & Martínez-Patiño, M.J. (2020). Athlete's Philanthropy And Social Responsibility Communication On Social Media During COVID-19. *Journal of Human Sport and Exercise*, in press. doi:<https://doi.org/10.14198/jhse.2022.171.20>
- Arslan E. (2015). Bireysel Hayırseverlik: Antalya İlinde Hayırsever Kişilerin Özellikleri Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antalya.
- Babiak, K., Mills, B., Tainsky, S ve Juravich, M. (2012). An Investigation into Professional Athlete Philanthropy: Why Charity Is Part of the Game. *Journal of Sport Management*, 26(2), 159–176.
- Babiak, K., & Wolfe, R. (2009). Determinants of Corporate Social Responsibility in Professional Sport: Internal and External Factors. *Journal of Sport Management*, 23, 717–742.
- Devicioğlu, S. (2005). Türkiye'de spor sektörü stratejilerinin geliştirilmesi. *Verimlilik Dergisi*, (2).
- Bekkers R. A. ve Wiepking P. (2011). "Literature Review of Empirical Studies of Philanthropy: Eight Mechanisms that Drive Charitable Giving A Literature Review of Empirical Studies of Philanthropy: Eight Mechanisms that Drive Charitable Giving" *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 924–973.
- Bikmen F. ve Meydanoğlu Z.; "Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, Sivil Toplum ve Hayırseverlik Araştırmaları 2004-2006 Araştırma Bulguları ve Çözüm Önerileri", TÜSEV Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- Brown, W. O., Helland, E., & Smith, J. K. (2006). Corporate Philanthropic Practices. *Journal of corporate finance*, 12(5), 855-877.
- Carlson, B. D., & Donavan, D. T. (2008). Concerning the Effect of Athlete Endorsements on Brand and Team-Related Intentions. *Sport Marketing Quarterly*, 17, 154–162.
- Cho I., Kim M., Kaplanidou K. (2020). The Role of Title Sponsor's Philanthropy and Team Authenticity on Fan Identity and Citizenship Behaviors. *International Journal of Sports Marketing and Sponsorship*. Vol. 21 No. 1, pp. 148-169.
- Erdoğan M. Ve Çelik K. (2025). Eğitimde Hayırseverlik. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 26, Sayı 2,
- Eroğlu, G. (2020). Türkiye'de Hayırseverlik Kültürü: Zengin Bağışçılar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı. Elazığ.
- Fındık, Y. (2025). İş İnsanlarının Hayırseverlikten Kurumsal Sosyal Sorumluluğa Geçişinin Dindarlıkları Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İşletme Anabilim Dalı. Konya.

- Hamilton, D. (2004) 'Building A Franchise for the Long Haul – Locally and Globally', İn Falls, M. (Ed.): Inside the Minds: The Business of Sports, Aspatore, Inc., Boston, MA
- Inoue, Y. & Havard, C.T. (2015). Sport and Disaster Relief: A Content Analysis. Disaster Prevention and Management, 25(3), 355-368. <https://doi.org/10.1108/dpm-12-2014-0276>
- Kim, M. ve Walker, M. (2013) The İnfluence of Professional Athlete Philanthropy on Donation Intentions, European Sport Management Quarterly, 13:5, 579-601, DOI: 10.1080/16184742.2013.837942
- Kunkel, T., Doyle, J ve Na, S. (2020): Becoming More Than an Athlete: Developing an Athlete's Personal Brand Using Strategic Philanthropy, European Sport Management Quarterly, DOI: 10.1080/16184742.2020.1791208
- Lee, S. P., Heinze, K., Babiak, K., & Juravich, M. (2011). Athlete Philanthropy, Motives, Drivers, and İnentions. Presentation Delivered at the Annual Conference of the North American Society for Sport Management. London, ON, CA.
- Madden, K., Scaife, W., & Crissman, K. (2006). How and Why Small to Medium Size Enterprises(Smes) Engage With Their Communities: An Australian Study. International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing, 11(1), 49–60. <https://doi.org/10.1002/nvsm.40>
- McAlister, D.T. ve Ferrell, L. (2002). The Role of Strategic Philanthropy in Marketing Straegy", European Journal of Marketing. 36(5/6). (689)
- Mull C., Lee, S.P. ve Babiak, K. (2012). Philanthropy in Professional Sport: Exploring Consumer Perceptions and Behavioral Intentions of Athlete Charity. 19th Conference of the European Association for Sport Management.
- Ramazanoğlu, F., Karahüseyinoğlu, M. F., Demirel, E. T., Ramazanoğlu, M. O., & Altungül, O. (2005). Sporun Toplumsal Boyutlarının Değerlendirilmesi. Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi, 3(3), 153-157.
- Ratten, V. (2010a). The Future of Sports Manage Ment: A Social Responsibility, Philanthropy and Entrepreneurship Perspective. Journal of Management & Organization, 16(4), 488–494
- Ratten V., Babiak K., (2010). The Role of Social Responsibility, Philanthropy and Entrepreneurship in the Sport İndustry. Journal of Management & Organization (2010) 16: 482–487
- Sassenberg, A. (2015). Effects of Sport Celebrity Transgressions: An Exploratory Study. Sport Marketing Quarterly, 24(2), 78–90
- Siegel, D. ve Yancey, J. (2003). Philanthropy's Forgotten Resource? Engaging the Individual Donor. Canada: Philanthropic Research and Development Press.
- Tainsky, S. and Babiak, K. (2011) 'Professional Athletes and Charitable Foundations: An Exploratory Investigation', Int. J. Sport Management and Marketing, Vol. 9,

Nos. 3/4, pp.133–153.

Taşkın Ş., N., ve Özel, H. (2011). Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü. Sosyal Bilimler Kongresi (s. 175-190). Ankara: Toplum ve Sosyal Hizmet.

Wallace, C. (2004) ‘An Insider’s Look At – And Love For – Pro Basketball’, İn Falls, M. (Ed.): Inside the Minds: The Business of Sports, Aspatore, Inc., Boston, MA.

Wolverton, B. (2004) ‘Efforts to Persuade Athletes to Give Take Off’, Chronicle of Philanthropy, Vol. 16, No. 14

Yang D.F. (2021). Uncovering Institutional and Organizational Factors Influencing Corporate Philanthropy in Professional Sport: Why Some Teams Give More than Others. A dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy

(Sport Management). In the University of Michigan

Yang D. ve Babiak K. (2021): Exploring the Effect of Community Institutional Forces on Corporate Philanthropy in Professional Sport, European Sport Management Quarterly, DOI: 10.1080/16184742.2021.1907431

Yetim, A. (2000). Sporun Sosyal Görünümü. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 5 (1), 63-72.

MEGA SPOR ORGANİZASYONLARINDA TEKNOLOJİ KULLANIMI

“ ”

Zeynep ONAĞ¹

Hakan GÜLER²

¹ Doç. Dr. , Manisa Celal Bayar Üniversitesi, 0000-0002-4034-6773

² Dr. , Manisa Celal Bayar Üniversitesi, 0000-0002-8612-6901

Mega Spor Organizasyonu Kavramı

“Organizasyon” kavramı, yönetim biliminin temel taşlarından biri olup, insan faaliyetlerinin belirli amaçlar doğrultusunda planlanması, yapılandırılması ve koordine edilmesi sürecini ifade eder. Eren (2008), organizasyonu bir sistemin hedeflerine ulaşabilmesi için görev ve sorumlulukların uyum içinde düzenlendiği yapılar olarak tanımlarken; Robbins ve Judge (2019) organizasyonları, ortak amaçlara yönelen ve rollerin sistematik biçimde belirlendiği sosyal yapılar olarak görmektedir. Daft (2016) ise organizasyonları, amaç odaklı olmaları, açık bir sistem mantığıyla çevreleriyle sürekli etkileşim hâlinde bulunmaları ve değişen koşullara uyum sağlama kapasitesine sahip sosyal varlıklar olarak tanımlamaktadır.

Klasik yönetim anlayışında organizasyon, mekanik bir yapı olarak değerlendirilirken; modern yaklaşımlar organizasyonları, insan ilişkileri, kültür, çevre ve yenilik gibi dinamik unsurlarla etkileşim içinde yaşayan sistemler olarak ele almaktadır (Hitt, Black ve Porter, 2012). Dolayısıyla organizasyonlar, yalnızca yapısal bir bütün değil; aynı zamanda sürekli öğrenen, dönüşen ve çevresine uyum sağlayan sosyal sistemlerdir. Bu dönüşüm, spor organizasyonlarının da daha esnek, yenilikçi ve teknoloji odaklı yönetim modellerine yönelmesini zorunlu hâle getirmiştir.

Spor organizasyonu kavramı, genel organizasyon kuramının spor bağlamındaki yansımasıdır. Slack ve Parent (2006), spor organizasyonlarını “spor endüstrisiyle ilişkili belirli hedeflere ulaşmak üzere yapılandırılmış sosyal birimler” olarak tanımlar. Bu tür organizasyonlar; kulüpler, federasyonlar, spor etkinliği düzenleyen kurumlar, sponsorluk ajansları ve kamuya bağlı spor idarelerini kapsar (Chelladurai, 2014). Spor organizasyonları, hem sportif performans hem de toplumsal etki üretmeyi amaçlayan karmaşık yapılardır. Slack (1997) bu organizasyonların “bir yandan sportif başarıyı hedeflerken, diğer yandan ekonomik, sosyal ve kültürel amaçları dengelemeye çalışan” sistemler olduğunu vurgular. Ayrıca spor organizasyonları, rekabetin yoğun olduğu ve performansın görünür biçimde ölçülebildiği bir çevrede faaliyet gösterirler. Bu nedenle karar alma süreçleri, stratejik planlama, liderlik ve iletişim gibi yönetsel boyutlar hayati önem taşır (Chelladurai ve Madella, 2006). Eksteen (2024) ise spor organizasyonunu, “spora özgü hedefler etrafında şekillenen, yapılandırılmış ve koordine edilmiş insan faaliyetleri bütünü” olarak tanımlar. Bu bakımdan bir spor organizasyonu, yalnızca bir etkinlik veya kurum değil, çok boyutlu bir sosyal sistem olarak ele alınmalıdır. Başka bir açıdan spor organizasyonları; spor yarışmaları, spor amaçlı düzenlenen

etkinlikler, seminer, kongre, toplantı, panel, kamp ve kurs gibi farklı faaliyetlerin planlanması, yönetilmesi ve sonuçlandırılmasına yönelik programlı çalışmaların bütünü olarak tanımlanabilir (Sunay, 2019). Spor organizasyonlarının tarihine bakıldığında, eski Yunan’da büyük tanrılar onuruna spor,

müzik ve şiir yarışmaları düzenlediği görülmektedir. Günümüzde ise spor organizasyonları; beden eğitimi sınıflarından profesyonel spor kulüplerine, üniversite spor birimlerinden ulusal ve uluslararası federasyonlara, hatta Uluslararası Olimpiyat Komitesi gibi küresel yapılara uzanan geniş ve kurumsallaşmış bir yapı sergilemektedir (Balcı, 1999).

Spor organizasyonu kavramı, mega spor organizasyonlarının anlaşılmasında temel teorik zemini oluşturur. Bu bağlamda spor organizasyonları, mega etkinliklerin “mikro düzeydeki” yapılarını temsil ederken; mega spor organizasyonları ise bu yapının “makro düzeydeki” yansıması olarak değerlendirilmektedir. Spor organizasyonları bireysel veya kurumsal düzeyde sportif faaliyetlerin planlanması, yönetilmesi ve sürdürülmesini sağlarken; mega spor organizasyonları bu yapıların en üst düzeyde birleşerek oluşturduğu, çok paydaşlı, çok boyutlu ve küresel ölçekte etkili sistemlerdir. Başka bir ifadeyle, spor organizasyonlarının bir alt türü olan mega spor organizasyonları, ölçek, etki ve görünürlük açısından diğer spor etkinliklerinden ayrılan, küresel ölçekte yankı uyandıran devasa yapılardır. Roche’a (2000) göre mega etkinlikler, “uluslararası düzeyde geniş medya ilgisi çeken, ekonomik ve sosyal etkileri küresel ölçekte hissedilen büyük çaplı organizasyonlardır.” Bu tür etkinlikler arasında Olimpiyat Oyunları, FIFA Dünya Kupası, Avrupa Futbol Şampiyonası ve Commonwealth Games gibi küresel nitelikteki organizasyonlar yer almaktadır.

Mega spor organizasyonlarının temel özellikleri alan yazında , (Gratton ve Preuss, 2008; Müller, 2015): **Küresel Görünürlük:** Yoğun medya ilgisi ve uluslararası tanıtım etkisi, **Ekonomik Büyüklük:** Devlet destekleri, sponsorluklar ve turizm gelirleriyle yüksek ekonomik hacim, **Kapsamlı Altyapı:** Yeni tesis, ulaşım ve konaklama yatırımları, **Sosyal ve Kültürel Etki:** Ulusal kimlik inşası, toplumsal birlik duygusu, kültürel değişim, **Politik ve Stratejik Boyut:** Ülke imajı ve uluslararası güç gösterisi unsuru, **Sürdürülebilirlik Sorunu:** Organizasyon sonrasında tesislerin kullanılmaması veya ekonomik kayıplar olarak ele alınmaktadır.

Müller (2015) bir etkinliğin “mega” kabul edilmesi için dört temel boyutun birlikte değerlendirilmesini önermektedir. Bu boyutlar;

1. Ziyaretçi çekim gücü (visitor attractiveness): Etkinliğin ulusal sınırların ötesinde turist, izleyici ve katılımcı çekme kapasitesi.

2. Medyatik erişim (mediated reach): Küresel ölçekte yayın ve medya görünürlüğü düzeyi.

3. Maliyet ve yatırım büyüklüğü (cost): Organizasyonun kamu ve özel sektör açısından gerektirdiği mali yük ve altyapı yatırımı.

4. Dönüştürücü etki (transformative impact): Etkinliğin ev sahibi şehir ya da ülke üzerinde uzun vadeli sosyal, ekonomik veya kentsel dönüşüm

yaratma potansiyeli.dir.

Sonuç olarak, mega spor organizasyonları, spor endüstrisinin ekonomik boyutunun ötesinde, kentsel planlama, kültürel etkileşim ve uluslararası görünürlük gibi alanlarda stratejik etkiler yaratan kompleks bir toplumsal olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle araştırmalar, mega etkinliklerin etkilerini sadece spor yönetimi perspektifinden değil, ekonomi, sosyoloji, medya çalışmaları ve şehir planlama disiplinlerinin kesişiminde ele almayı gerektirmektedir.

Bu doğrultuda, Türkiye’de mega spor organizasyonları üzerine yapılan akademik çalışmaların, genel olarak ekonomik etkiler, sosyo-kültürel yansımalar ve teknolojik gelişmeler olmak üzere üç temel boyutta yoğunlaştığı görülmektedir. Ekonomik açıdan yapılan araştırmalarda, mega etkinliklerin altyapı gelişimi, istihdam yaratma ve yabancı sermaye çekme gibi avantajlarının bulunduğu; buna karşın yüksek maliyetler, sürdürülebilirlik sorunları ve organizasyon sonrası tesislerin atıl kalması gibi dezavantajlarının da görüldüğü vurgulanmaktadır (Akyıldız ve Arslan, 2017). Sosyo-kültürel açıdan yapılan çalışmalarda ise, mega spor organizasyonlarının sporcuların olimpiik değer algılarını güçlendirdiği, toplumsal farkındalığı artırdığı ve yerel halkta pozitif bir ekonomik ve kültürel algı yarattığı saptanmıştır (Küçük ve Kılıcıl, 2018; Yıldız, 2020). Son yıllarda ise literatürde, bu organizasyonların **teknoloji boyutuna** odaklanan çalışmalar da artmıştır. Türkiye örneğinde gerçekleştirilen araştırmalar, dijitalleşmenin ve teknolojik yeniliklerin mega spor etkinliklerinde yalnızca izleyici deneyimini değil, aynı zamanda operasyonel verimliliği, güvenlik yönetimini, veri analitiğini ve gelir modellerini de etkilediğini göstermektedir (Şimşek, 2025; Ersöz, 2023). Akıllı stadyum uygulamaları, sensör tabanlı izleme sistemleri, 5G altyapı denemeleri ve VR/AR destekli yayın teknolojileri gibi uygulamaların organizasyonlarda kullanımıyla birlikte, izleyici etkileşimi ve etkinlik yönetiminde önemli gelişmeler sağlandığı belirtilmektedir (Şentürk, 2021; Hürriyet Daily News, 2025). Bununla birlikte, dijitalleşmenin getirdiği siber güvenlik riskleri, veri gizliliği ve teknolojik altyapının sürdürülebilir kullanımı gibi konuların planlama süreçlerinde göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmaktadır (Capasa, 2022; Mavibaş, 2022). Sonuç olarak, Türkiye’deki akademik çalışmalar mega spor organizasyonlarının yalnızca sportif etkinlikler olarak değil, ekonomik büyüme, kent markalaşması, toplumsal bütünleşme ve teknolojik yeniliklerin entegrasyonu açısından çok boyutlu bir araştırma alanı olduğunu ortaya koymaktadır.

Dünya genelinde mega spor organizasyonları üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde ise, ev sahibi şehirler ve ülkeler açısından büyük ölçekli ekonomik yatırım gerektiren bu etkinliklerin altyapı gelişimi, istihdam yaratımı ve turizm gelirleri gibi avantajlarının yanı sıra yüksek maliyetler, bütçe aşımı, organizasyon sonrası tesislerin atıl kalma riski gibi dezavantajları da barın-

dırdığını göstermektedir (Flyvbjerg vd., 2020; Karakuş ve Yılmaz, 2024). Sosyo-kültürel bağlamda bu çalışmalar, organizasyonların toplumsal birleşme, şehir markalaşması, kültürel değişim ve izleyici deneyimi gibi boyutlarını vurgularken aynı zamanda insan hakları, sürdürülebilirlik ve yerel halkın etkinlik sonrası “miras” algısı gibi konuların planlama süreçlerinde kritik role sahip olduğuna dikkat çekmektedir (Sport Dev, 2021; Byers vd., 2021). Teknoloji boyutunda ise, özellikle son yıllarda dijital dönüşüm, akıllı stadyumlar, giyilebilir teknolojiler, veri analitiği, VR/AR tabanlı izleyici deneyimleri, 5 G altyapısı, blok zinciri tabanlı biletleme ve güvenlik çözümleri gibi yenilikler, mega etkinliklerin izleyici etkileşimini, operasyonel etkinliğini ve sürdürülebilir mirasını yeniden biçimlendirmektedir (Jung ve Scherer, 2022; Xu ve González, 2016). Örneğin, VR teknolojilerinin mega spor etkinliklerinde izleyici kabulünü etkileyen sosyal normların ve deneyimsel motivasyonların analiz edildiği bir çalışma, teknolojik kabulün yalnızca fonksiyonel fayda değil aynı zamanda sosyo-psikolojik bağlamla da şekillendiğini ortaya koymuştur (Jung ve Scherer, 2022). Ayrıca, altyapı ve şehir taşımacılığı yönetimi bağlamında büyük veri ve bilgi teknolojilerinin kullanımı, katılımcı ve izleyici hareketliliğinin optimize edilmesiyle birlikte, organizasyon sonrası miras ve sürdürülebilirlik açısından kentlerin hizmet kapasitesinin artmasına katkı sağlamaktadır (Xu ve González, 2016; Ahn ve Kim, 2021). Bu çerçevede, dünya ölçeğinde mega spor organizasyonları sadece sportif etkinlik değil; ekonomik, toplumsal ve teknolojik dönüşüm katalizörü olarak değerlendirilmekte, ancak planlama aşamasında teknoloji maliyetleri, siber güvenlik, veri gizliliği ve organizasyon sonrası altyapının uzun vadeli kullanımı gibi risk faktörlerinin de ele alınması gerekmektedir.

Mega Spor Organizasyonlarında Teknoloji Kullanımı

Teknolojik gelişmeler, günümüzde mega spor organizasyonlarının planlanması, yürütülmesi ve deneyimlenme biçimini kökten dönüştürmüştür. Olimpiyat Oyunları, FIFA Dünya Kupası, Avrupa Şampiyonaları ve benzeri büyük ölçekli etkinliklerde teknoloji, yalnızca bir destek unsuru değil, organizasyonun bütünsel başarısını belirleyen temel bir stratejik bileşen hâline gelmiştir. Literatür, teknolojik yeniliklerin mega etkinliklerin operasyonel verimliliğini, seyirci deneyimini, sporcu performansını ve güvenlik yönetimini çok boyutlu biçimde etkilediğini göstermektedir (Şimşek ve Devocioğlu, 2025; Müller, 2015).

Teknoloji, mega spor organizasyonlarında yalnızca bir araç değil, aynı zamanda organizasyonun kimliğini ve performansını belirleyen bir güçtür. Sporcu sağlığından taraftar deneyimine, güvenlikten veri yönetimine kadar pek çok alanda bütünselik biçimde kullanılmaktadır. Ancak literatür, teknolojik sistemlerin yüksek maliyetleri, veri gizliliği sorunları ve erişilebilirlik eşitsizlikleri gibi zorlukları da vurgulamaktadır (Şimşek ve Devocioğlu, 2025). Bu nedenle teknoloji yatırımlarının sadece inovatif değil, aynı zamanda etik,

sürdürülebilir ve kapsayıcı biçimde planlanması gerekmektedir.

Büyük spor organizasyonlarında teknolojinin yeri ve önemi her geçen gün artışı düşünülmektedir. Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC, 2022), organizatörleri Olimpiyat protokolünü eğlence, kültürel referanslar, teknolojik yenilikler ve şenlikli bir atmosfer dengesiyle birleştirmek için yaratıcı yollar bulmaya teşvik ediyor. Dijital teknoloji, taraftarların spor deneyimine, reklam ve pazarlama faaliyetlerine önemli bir etkiye sahiptir (Uğur, 2023). Dijital teknolojinin yaygınlaşması büyük spor etkinlik üzerinde değişikliklere yol açmaktadır. Bu değişiklik geleneksel televizyon ve radyonun yerini giderek artan bir şekilde sosyal medya platformlarından ve etkileşimli dijital araçlardan yararlanılmaya başlanmasıdır (Ludvigsen, ve Petersen-Wagner, 2023). Bu değişen ve gelişen teknolojiden hareketle seyircilerin deneyimini iyileştirmek, organizasyon süreçlerinde daha etkin bir yönetimin sağlanması oldukça önemlidir. Organizasyonda kullanılan teknolojiler kişilerin etkinlik öncesi, esnası ve sonrasında eğlenceli zaman geçirmelerine olumlu katkı sağlayabilir. Bu organizasyonlarda kullanılan teknolojiler; artırılmış gerçeklik ve sanal gerçeklik uygulamaları, akıllı bileklikler ve etkileşim sistemleri, dev led ekranlar, hologram gösterileri, açılış ve kapanış gösterilerinde kullanılan teknolojiler ve yapay zekâ araçlarına kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Büyük spor etkinlikleri sadece bir spor değil aynı zamanda eğlence, sanat ve kültürü de içinde barındıran önemli etkinliklerdir. İşte büyük spor organizasyonlarında eğlence odağında teknoloji kullanımına dair bazı örnekler aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

Sonuç olarak, mega spor organizasyonlarında teknoloji kullanımı, etkinliklerin operasyonel verimliliğini artıran, seyirci deneyimini geliştiren ve organizasyonun genel kalitesini yükselten kritik bir unsur hâline gelmiştir. Ancak bu teknolojik dönüşümün yüksek maliyet, veri güvenliği ve erişim eşitsizlikleri gibi zorluklar barındırdığı da unutulmamalıdır. Bu nedenle mega spor organizasyonlarında teknoloji yatırımlarının sürdürülebilir, kapsayıcı ve stratejik bir bakış açısıyla planlanması gerekmektedir.

1. Açılış ve Kapanış Gösterilerinde Kullanılan Teknolojiler

Modern açılış ve kapanış gösterileri, gelişmiş teknolojilerle sahne performanslarını ve izleyici deneyimini tamamen dönüştürmektedir; özellikle açılış ve kapanış törenlerinde dronelar, koordineli bir şekilde gerçekleştirdikleri ışık şovlarıyla izleyicilere görsel bir şölen sunmaktadır. Londra 2012 yaz oyunlarında Danny Boyle'un hazırladığı prodüksiyon, detaylı performanslar, ünlü isimleri, büyük ölçekli ve karmaşık setleri ile dikkat çekmektedir. Sosyal medya kullanımı, mobil uygulama teknoloji kullanımı açısından Londra 2012 yaz oyunların teknolojinin spor organizasyonlarına nasıl entegre edilebileceğine dair önemli bir dönüm noktası olmuştur. Büyük organizasyonların açılış törenleri farklı boyutlarda oldukça önemlidir. Bu farklı boyutlar

içerinde ülkelerin imajları, siyasi ilişkiler ve ideolojik düşüncelerine kadar kapsamlı bir süreç yer almaktadır (Wan vd., 2024).

Açılış ve kapanış törenlerinde binlerce drone senkronize edilerek ışık gösterisi 2018 PyeongChang Kış Olimpiyatları'nda güney körenin öncülüğünde projeksiyonlu video ile gerçekleştirmiştir (Whitby, 2022). Binlerce ışık taşıyan drone, bir snowboardcu figürü de dahil olmak üzere görüntüler oluşturmuştur. 9 Şubat 2018'de Güney Kore'nin Pyeongchang kentinde düzenlenen 2018 Kış Olimpiyatları'nın açılış töreninde önceden kaydedilmiş bir ışık gösterisinin görseli aşağıda sunulmuştur (ABC News, 2018).

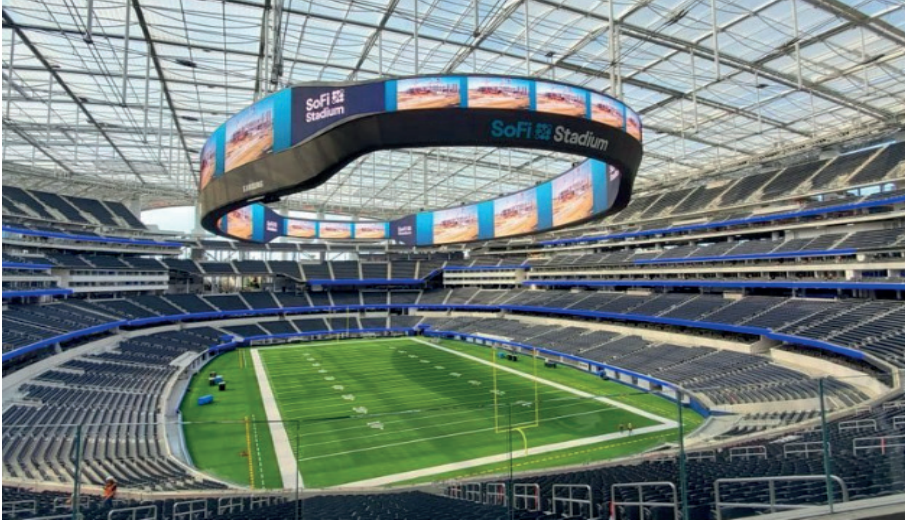
2. Artırılmış Gerçeklik (AR) ve Sanal Gerçeklik (VR) Teknolojileri

Paris 2024 Olimpiyatları'nda teknoloji, Oyunların deneyimlenme ve yönetilme biçiminde yenilikçi bir yaklaşım getirmektedir. Sürükleyici katılımcı deneyimleri etkinlikleri eğlenceli bir hale getirmektedir. Katılımcılar, VR ve AR aracılığıyla katılımcılar etkinliklerle gerçek zamanlı izleyebilmeleri ve hatta oyunları deneyimle fırsatı sunarak sürükleyici ve eğlenceli deneyimler sunmaktadır (Tru Agency, 2024). Sanal ve Artırılmış Gerçeklik Taraftarların deneyimlerini geliştirmek için kullanılır. Örneğin, 2014 FIFA Dünya Kupası'nda bazı AR uygulamalar kullanılmıştır (Uğur, 2023). Ayrıca 2016 Rio da sanal gerçeklik (VR) uygulamaları yapılmıştır (Dönmez vd., 2021). Bu bağlamda, AR ve VR teknolojileri, spor etkinliklerinde katılımcıların deneyimini zenginleştirerek hem izleyici etkileşimini artırmakta hem de etkinliklerin daha sürükleyici ve interaktif hale gelmesini sağlamaktadır.

3. LED Ekran Teknolojileri

SoFi Stadyumu, Inglewood, Kaliforniya'da yer alan "Infinity Screen" adındaki dev LED ekran, spor etkinlikleri için kullanılan en büyük ekran olarak dikkat çekiyor. Samsung tarafından tasarlanan bu devasa ekran, 70.000

metrekarelik bir alanı kaplamakta ve yaklaşık 80 milyon piksele sahip. Saha-
dan 122 feet (yaklaşık 37 metre) yükseklikte bulunan bu ekran, her koltuktan
mükemmel görüntüler sunarak, 4K çözünürlükte anlık tekrarlar, yakın çe-
kimler, oyun istatistikleri ve etkileşimli güncellemeler gibi içerikler sağlıyor.
Bu ekran, özellikle Super Bowl gibi büyük etkinliklerde taraftar deneyiminin
önemli bir parçası olarak kullanılmaktadır (Chip, 2023). Olimpiyat sürecinde
ise led ekran kullanımı 2012 Londra da ultra hd yayın ve plazma ekranlar
kullanılmıştır. 2016 Rio olimpiyatlarında 180 derece dönebilen dev ekran
kullanılmıştır (Dönmez vd., 2021). Bu örnekler, LED ekran teknolojilerinin
spor etkinliklerinde izleyici deneyimini zenginleştirmede ve etkinliklerin
görsel etkisini artırmada kritik bir rol oynadığını göstermektedir

4. Akıllı Bileklik Teknolojileri

Akıllı bileklikler, ilk çıktığı dönemde sporcuların performans takibi ve
sağlık yönetimi için kullanılan önemli bir teknoloji olarak görülüyordu fakat
ilerleyen teknolojik süreç akıllı bilekliklerin kullanıldığı alanları da genişlet-
ti. Bu teknolojiyen Rio 2016, PyeongChang 2018 Tokyo 2020 ve Paris 2024
olimpiyatlarında yararlanılmıştır. Başlangıçta sporcu performansı üzerine
odaklanan bileklik teknolojisi gelişen ve değişen koşullarda sporcularına,
antrenörlerine, ailelerine, medya mensuplarına ve hayranlara kesintisiz eri-
şim, ödeme hizmeti açılış ve kapanış törenleri sırasında senkronize olarak
aydınlatma efektleri oluşturmaktadır (Syntek, 2024). Seyircilere kolay ödeme
imkânı ve eğlence odağında özellikle 2024 Paris olimpiyatlarında katkı sağla-
mıştır. Bu bağlamda, akıllı bileklik teknolojileri, başlangıçta yalnızca sporcu
performansını takip etmek için geliştirilmiş olsa da, günümüzde hem orga-
nizasyon yönetimi hem de izleyici deneyimini zenginleştiren çok yönlü bir
araç hâline gelmiştir.

5. Yapay Zekâ ve Uygulama Teknolojileri

Teknolojinin tarihsel gelişimi olimpiyat oyunlarını sporun ötesine taşıyan bir etkinlik haline getirdiği düşünülebilir. Bu dönüşümsel yaklaşımın sporcuların performansını artırma, izleyici deneyimini iyileştirme konusunda önemli bir rol oynadığı ve sporun kalitesini artırdığı saptanmıştır (Öner vd., 2024). Bu bağlamda sporun sadece bir spor etkinliği değil aynı zamanda eğlence odağının da önemli olduğu düşünülebilir. Örneğin, 2024 Paris Olimpiyatları'nda, yapay zeka destekli performans izleme sistemleri ve 5G iletişim altyapıları ile teknolojinin sporun geleceğini şekillendirmedeki kritik rol oynamaktadır. Olimpiyatlarda kullanılan teknolojik yenilikler, sporun kalitesini ve organizasyon etkinliğini ve izleyici deneyimini iyileştirerek eğlenceli bir hal almasını önemli ölçüde artırmaktadır. Bu yenilikler, spor dünyasında sürekli olarak gelişim ve yenilik arayışının önemini ortaya koymaktadır (Öner vd., 2024). Uygulama boyutunda ise; olimpiyat oyununda farklı uygulamalar kullanılmıştır. Güncel ve yenilikçiliği ile en dikkat çeken uygulama ise “Olympic Go!” olmuştur (Beyaz Haber Ajansı, 2024). Paris 2024'te kullanılan bu uygulama yalnızca sporcular için değil, izleyicilerin ve gönüllülerin de Olimpiyat deneyimini daha eğlenceli ve etkileşimli hale getirmek için tasarlanmıştır. Bu tarz büyük etkinliklerin yönetiminde seyircilerin eğlenceli vakit geçirmesi büyük bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak, Paris 2024 Olimpiyatları'nda kullanılan yapay zekâ, 5G altyapısı ve interaktif uygulamalar gibi teknolojik yenilikler, hem sporcuların performansını desteklemek hem de izleyici ve gönüllü deneyimini artırmak suretiyle olimpiyatları sadece bir spor etkinliği olmaktan çıkarıp kapsamlı ve eğlenceli bir deneyim platformuna dönüştürmüştür.

Kaynakça

- ABC News. (2018, February 9). *Thousands of drones light up the sky in Olympics opening ceremony*. Retrieved from <https://abcnews.go.com/International/thousands-drones-light-show-olympics-opening-ceremony/story?id=52941985>
- Ahn, Y., & Kim, M. (2021). *Urban innovation through mega sport events: Evidence from the city of Seoul*. *Asian Journal of Innovation and Policy*, 10(1), 132–154.
- Akyıldız, M., & Arslan, M. (2017). *Mega spor organizasyonlarının ekonomik etkilerinin Türkiye açısından avantaj ve dezavantajları*. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(2), 45–60.
- Balci, V. (1999). *Spor organizasyonlarının tarihsel gelişimi*. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1–12.
- Beyaz Haber Ajansı. (2024, Aralık 3). *Samsung, Paris 2024 Olimpiyatlarında yarışacak sporcular Galaxy Z Flip6 Olimpiyat Özel Sürümü ile performans gösterecek*. Beyaz Haber Ajansı. <https://www.beyazhaberajansi.com/samsung-paris-2024-olimpiyatlarinda-yarisacak-sporcular-galaxy-z-flip6-olimpiyat-ozel-surumu-ile-performans-gosterecek/120335/>
- Byers, T., Hayday, E. J., Mason, F., Lunga, P., & Headley, D. (2021). Innovation for positive sustainable legacy from mega sports events: Virtual reality as a tool for social inclusion legacy for Paris 2024 Paralympic Games. *Frontiers in Sports and Active Living*, 3, 625677.
- Capasa, L. (2022). Virtual reality experience of mega sports events. *Journal of Emerging Sports Technologies*, 5(3), 112–128.
- Chelladurai, P. (2014). *Managing organizations for sport and physical activity: A systems perspective* (4th ed.). Routledge.
- Chelladurai, P., & Madella, A. (2006). *Human resource management in Olympic sport organisations*. Human Kinetics.
- Chip. (2023, March 29). *Samsung, ABD SoFi Stadyumu'nda kurduğu devasa LED ekranla büyülüyor*. Retrieved from https://www.chip.com.tr/haber/samsung-abd-so-fi-stadyumu-kurdugu-devasa-led-ekran-buyuluyor_90478.html
- Daft, R. L. (2016). *Organization theory and design* (12th ed.). Cengage Learning.
- Dönmez, E., Kaya, E., & Yıldız, K. (2021). 21. Yüzyıl Yaz Olimpiyat Oyunlarında Teknoloji Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 26–39.
- Eksteen, M. (2024). Defining sports organizations: A management perspective. *International Journal of Sport Management*, 12(2), 45–63.
- Eren, E. (2008). *Yönetim ve organizasyon*. Beta Yayınları.
- Ersöz, G. (2023). Spor yönetiminde dijital dönüşüm. *Spor Bilimleri Dergisi*, 34(1), 75–92.
- Flyvbjerg, B., Budzier, A., & Lunn, D. (2020). *Regression to the tail: Why the Olympics blow up*. Environment and Planning A: Economy and Space, published online Sep-

- tember 15, url: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0308518X20958724>
- Gratton, C., & Preuss, H. (2008). Maximizing Olympic impacts by building up legacies. *International Journal of the History of Sport*, 25(14), 1922–1938.
- Hitt, M. A., Black, J. S., & Porter, L. W. (2012). *Management*. Pearson Education.
- Hürriyet Daily News. (2025, February 22). *Türkiye trials first 5G technology during football match*. <https://www.hurriyetdailynews.com>
- International Olympic Committee (IOC). (2022). About the IOC. *Olympics.com*. <https://olympics.com/ioc>
- Jung, T., & Scherer, M. (2022). Virtual reality experience of mega sports events: A technology acceptance study. *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*, 17(2), 686–703.
- Karakuş, H., & Yılmaz, S. (2024). Mega sporting events and legacy. *The Online Journal of Recreation and Sports*, 13(2), 103–109.
- Küçük, V., & Kılıçgil, E. (2018). Mega spor organizasyonları sporcularının gözüyle olimpiik hareket ve olimpizm algıları. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(4), 15–28.
- Ludvigsen, J. A.L., & Petersen-Wagner, R. (2023). From television to YouTube: digitalised sport mega-events in the platform society. *Leisure Studies*, 42(4), 615–632. <https://doi.org/10.1080/02614367.2022.2125557>
- Mavibaş, R. (2022). Spor etkinliklerinde dijitalleşme ve sürdürülebilirlik: Türkiye örneği. *Uluslararası Spor Yönetimi ve Teknoloji Dergisi*, 2(1), 33–47.
- Müller, M. (2015). What makes an event a mega-event? Definitions and sizes. *Leisure Studies*, 34(6), 627–642.
- Öner, İ., Karadağ, T. F., Karataş, Ö., & Karataş, E. Ö. (2024). Olimpiyatlarda Kullanılan Teknolojik Yeniliklerin Rolü. *Kafkas Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 12–27.
- Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2019). *Organizational behavior* (18th ed.). Pearson.
- Roche, M. (2000). *Mega-events and modernity: Olympics and expos in the growth of global culture*. Routledge.
- Samsung Electronics America. (2023, March 29). *Samsung reveals the Infinity Screen at L.A.'s SoFi Stadium*. AVNetwork. Retrieved from <https://www.avnetwork.com>
- Slack, T. (1997). *Understanding sport organizations: The application of organization theory*. Human Kinetics.
- Slack, T., & Parent, M. M. (2006). *Understanding sport organizations: The application of organization theory* (2nd ed.). Human Kinetics.
- Sport & Dev Platform for Human Rights. (2021). *The mega-sporting event lifecycle: Embedding human rights from vision to legacy*. Institute for Human Rights and Business.
- Sunay, H. (2019). *Spor organizasyonları yönetimi*. Gazi Kitabevi.

- Syntek RFID. (2024). *Do you know the application of RFID technology?* Syntek RFID. Retrieved December 2, 2024, from <https://tr.syntekrfid.net/news/do-you-know-the-application-of-rfid-technology-79501166.html>
- Şentürk, E. (2021). Sporda teknolojik gelişmeler: Akıllı stadyumlar ve uygulamaları. *Fenerbahçe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 3(2), 64–79.
- Şimşek, A. (2025). *The future of technology at mega sports events*. Türkiye Spor Bilimleri Derneği Yayınları.
- Tru Agency. (2024, April 9). *Digital transformation at the 2024 Paris Olympics: A closer look*. Retrieved from <https://www.tru.agency/blogs/digital-transformation-at-the-2024-paris-olympics-a-closer-look>
- Uğur, Ö. (2023). *Uluslararası Spor Organizasyonlarında Dijital Teknolojinin Kullanımı ve Etkileri*. Hale KULA, içinde *Sporda İnovasyon ve Yeni Nesil Teknolojiler* (81-102), Efe Akademi.
- Wan, X., Vasconcelos, V., & Claes, S. (2024) *Co-creating the spectacle: Identifying design dimensions of opening ceremonies to embed participatory approaches*, in Gray, C., Hekkert, P., Forlano, L., Ciuccarelli, P. (eds.), DRS2024: Boston, 23–28 June, Boston, USA. <https://doi.org/10.21606/drs.2024.529>
- Whitby, R. J. (2022, July). From Pixels to Drones: Visualising The Nation in the London 2012 and PyeongChang 2018 Olympic opening ceremonies. In *Proceedings of EVA London 2022* (pp. 167-168). BCS Learning & Development.
- Xu, Y., & González, M. C. (2016). Collective benefits in traffic during mega events via the use of information technologies. *J R Soc Interface* 1 April 2017; 14 (129): 20161041.

DİJİTALLEŞEN SPOR KÜLTÜRÜ: SOSYAL MEDYA BAĞLAMINDA TARAFTAR–SPORCU İLETİŞİMİ

“ ”

Hasan OSMANOĞLU¹

¹ Dr.Öğretim Üyesi ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ ORCID:0000-0002-2421-8587

1. GİRİŞ

Dijital çağın en etkili iletişim araçlarından biri hâline gelen sosyal medya, bireylerin yalnızca iletişim biçimlerini değil; bilgiye erişim, etkileşim kurma ve kendini ifade etme pratiklerini de köklü biçimde dönüştürmüştür. Web 2.0 teknolojilerinin gelişimiyle birlikte kullanıcıların pasif alıcı konumundan çıkarak içerik üreticisi hâline gelmesi, sosyal medyayı yalnızca bir paylaşım ortamı olmaktan çıkararak küresel ölçekte sosyo-kültürel, ekonomik ve politik etkiler yaratan çok boyutlu bir iletişim alanına dönüştürmüştür. Geleneksel medyanın tek yönlü, merkezî ve hiyerarşik yapısına karşılık sosyal medya; çift yönlü, etkileşim temelli ve anlık iletişim olanakları sunarak bireyleri iletişim sürecinin aktif öznesi hâline getirmiştir.

Sosyal medyanın günümüzde ulaştığı bu yapının anlaşılabilmesi, internetin tarihsel gelişim süreciyle birlikte ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Web 1.0 olarak adlandırılan ve 1990'lı yılların ortalarına kadar uzanan dönemde internet, kullanıcıların büyük ölçüde bilgi tüketicisi konumunda bulunduğu, statik ve tek yönlü bir iletişim ortamı olarak işlev görmüştür. Bu dönemde web siteleri, sabit içerik sunan ve kullanıcı etkileşimine kapalı platformlardan oluşmaktaydı. Kullanıcılar, web sayfalarında yer alan içerikleri yalnızca okuyabilmekte; geri bildirimde bulunamamakta ya da içerik üretim sürecine dâhil olamamaktaydı. Bilginin merkezden çevreye doğru aktarıldığı bu yapı, geleneksel medya anlayışının dijital bir uzantısı olarak değerlendirilebilir.

2000'li yılların başlarında Web 2.0 teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte internetin doğası önemli ölçüde değişmiş; kullanıcılar yalnızca bilgi tüketen bireyler olmaktan çıkarak aynı zamanda bilgi üreten, paylaşan ve yorumlayan aktörler hâline gelmiştir. Bloglar, wikiler, sosyal ağ siteleri ve video paylaşım platformları gibi etkileşim temelli dijital araçlar, bireylerin içerik üretmesini ve bu içerikleri geniş kitlelerle paylaşmasını mümkün kılmıştır. Bu dönüşüm, literatürde “katılımcı kültür” olarak tanımlanan yeni bir toplumsal yapının ortaya çıkmasına zemin hazırlamış; bilgi akışı tek yönlü olmaktan çıkarak çok yönlü, ağ temelli ve dinamik bir yapıya kavuşmuştur. Özellikle Facebook, Twitter, YouTube ve Instagram gibi sosyal medya platformlarının yaygınlaşmasıyla birlikte bireyler, kurumlar ve markalar için yeni iletişim stratejileri geliştirilmiş; dijital mecralar toplumsal yaşamın hemen her alanında belirleyici bir rol üstlenmiştir.

Bu dijital dönüşüm, geniş kitleleri etkileyen ve güçlü bir toplumsal karşılığa sahip olan spor alanını da kaçınılmaz biçimde etkilemiştir. Spor kulüpleri, federasyonlar, sporcular ve taraftarlar, sosyal medyayı yalnızca bir iletişim aracı olarak değil; aynı zamanda kimlik inşası, aidiyet oluşturma, marka değeri üretme ve kamuoyu yaratma aracı olarak kullanmaya başlamıştır. Sporun sosyal medya ortamındaki temsil biçimleri, taraftar davranışları ve sporcuların dijital kimlikleri bu yeni medya düzeninde yeniden şekillenmiştir. Bu bağlamda çalışma, sosyal medyanın tarihsel gelişim sürecinden hareketle spor alanındaki etkilerini, özellikle taraftar-sporcu iletişimi ekseninde sosyolojik bir perspektifle ele almayı amaçlamaktadır.

2. SOSYAL MEDYA KAVRAMI VE GELİŞİMİ

2000’li yılların başlarında internet teknolojilerinde yaşanan yenilikler, bireylerin yalnızca bilgiye erişimini değil; aynı zamanda içerik üretmesini, paylaşmasını ve etkileşim kurmasını da mümkün hâle getirmiştir. Bu dönüşüm, 2004 yılında O’Reilly Media tarafından ortaya atılan “Web 2.0” kavramı ile tanımlanmıştır. Web 2.0, kullanıcıların pasif bilgi alıcıları olmaktan çıkarak aktif katılımcılar hâline geldiği, içerik üretimine ve karşılıklı etkileşime dayalı bir internet anlayışını ifade etmektedir. Buna karşılık, Web 1.0 olarak adlandırılan önceki dönemde internet, büyük ölçüde durağan, tek yönlü ve kullanıcı katılımına kapalı bir yapı sergilemekteydi (Akar, 2011).

Web 1.0 döneminde internet siteleri, çoğunlukla sabit içerik sunan ve kullanıcıların yalnızca okuma eylemi gerçekleştirebildiği platformlardan oluşmaktaydı. Bu dönemde kullanıcılar, içeriklere müdahale edememekte, yorum yapamamakta ya da bilgi üretim sürecine dâhil olamamaktaydı. Dolayısıyla bilgi akışı merkezî bir yapıdan çevreye doğru ilerlemekte; bu durum geleneksel kitle iletişim araçlarının işleyiş mantığıyla büyük ölçüde örtüşmekteydi. Web 2.0 teknolojilerinin ortaya çıkışıyla birlikte bu yapı köklü biçimde değişmiş; kullanıcılar internet ortamında yalnızca tüketici değil, aynı zamanda üretici ve dağıtıcı aktörler hâline gelmiştir.

Web 2.0 teknolojilerinin gelişimi; bloglar, wikiler, çevrim içi forumlar, podcastler, sosyal ağ siteleri ve video paylaşım platformları gibi etkileşim temelli dijital mecraların yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir. Bu platformlar, kullanıcıların teknik bilgiye ihtiyaç duymadan içerik üretmesine, paylaşmasına ve başkalarıyla etkileşim kurmasına olanak tanımaktadır. Günümüzde bu tür etkileşim temelli dijital ortamlar genel olarak “sosyal medya” kavramı altında değerlendirilmektedir. Sosyal medya, bireylerin metin, görsel, ses ve video gibi farklı içerik türlerini eş zamanlı olarak üretip paylaşabildiği, katılımcı ve etkileşim odaklı bir iletişim ortamı sunmaktadır (Alikılıç, 2011).

Sosyal medyanın en ayırt edici özelliklerinden biri, zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın iletişim kurma imkânı sağlamasıdır. Bu durum, bireyler arası iletişimin yanı sıra grup ve topluluklar arasında da sürekli ve çift yönlü bir etkileşim ortamının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Sosyal medya aracılığıyla bireyler, düşüncelerini, deneyimlerini ve duygularını anlık olarak paylaşabilmekte; bu paylaşımlar geniş kitlelere kısa sürede ulaşabilmektedir. Böylece sosyal medya, yalnızca bireysel ifade alanı değil, aynı zamanda toplumsal etkileşimin ve kamusal tartışmaların yürütüldüğü dijital bir kamusal alan niteliği kazanmaktadır.

Sosyal medyanın bu yapısı, bireylerin yanı sıra kurumlar ve markalar açısından da önemli fırsatlar sunmaktadır. Günümüz tüketicileri, bir ürün ya da hizmet hakkında bilgi edinirken yalnızca markaların resmî iletişim kanallarına değil, diğer kullanıcıların deneyimlerine, yorumlarına ve paylaşımlarına da büyük önem vermektedir. Bu bağlamda sosyal medya, kullanıcıların deneyimlerini paylaştığı, karşılıklı bilgi alışverişinde bulunduğu ve kanaat

oluşturduğu dinamik bir ortam hâline gelmiştir. Bu süreç, tüketici davranışlarını doğrudan etkileyerek pazarlama, halkla ilişkiler ve kurumsal iletişim stratejilerinin yeniden şekillenmesine yol açmaktadır (Tosun & Levi, 2010).

Sosyal medya, Web 2.0 teknolojileriyle birlikte ortaya çıkan ve bireyleri iletişim sürecinin merkezine yerleştiren bir yapı sunmaktadır. Bu yapı, yalnızca iletişim biçimlerini değil; toplumsal ilişkileri, kültürel üretimi ve kamusal alanın işleyişini de dönüştürmektedir. Sosyal medyanın sunduğu etkileşim olanakları, onu modern toplumlarda vazgeçilmez bir sosyo-teknolojik olgu hâline getirmiştir. Bu nedenle sosyal medya, günümüz toplumsal yapılarının ve kültürel pratiklerinin anlaşılmasında temel bir analiz alanı olarak değerlendirilmektedir.

3. SOSYAL MEDYANIN ÖZELLİKLERİ

Sosyal medya, günümüzde toplumsal yaşamın kendine özgü bir iletişim dili hâline gelmiş ve bireyler arası etkileşim biçimlerini derinden etkilemiştir. Toplamların yapısında meydana gelen dönüşümler, iletişim pratiklerine doğrudan yansımış; bu durum yeni iletişim araçlarının ve mecralarının ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Küreselleşme süreciyle birlikte iletişim yalnızca yerel sınırlarla sınırlı kalmamış, uluslararası ölçekte anlık ve sınırsız bir yapıya kavuşmuştur. Bu bağlamda sosyal medya, küreselleşmenin hem bir sonucu hem de onu destekleyen önemli bir araç olarak değerlendirilebilir. Farklı coğrafyalarda yaşayan bireyler arasında anlık etkileşimi mümkün kılan sosyal medya, duygu, düşünce ve deneyimlerin hızlı biçimde yayılmasına zemin hazırlamaktadır (Eraslan, 2016).

Sosyal medya, dijital ortamda işleyen etkileşim temelli medya türlerinden biri olarak çeşitli temel özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Literatürde bu özellikler, sosyal medyanın geleneksel medya araçlarından ayrışmasını sağlayan unsurlar olarak ele alınmaktadır (Aydın, 2015; Vural & Bat, 2010).

Katılım

Sosyal medyanın en belirgin özelliklerinden biri, kullanıcıların yalnızca içerik tüketicisi değil, aynı zamanda içerik üreticisi olmasına imkân tanımasıdır. Paylaşım yapma, yorum yazma, beğenme ve geri bildirimde bulunma gibi etkileşimler sayesinde bireyler sosyal medya ortamlarına aktif biçimde katılmaktadır. Katılım düzeyinin artması, sosyal medya platformlarının etki alanını genişletmekte ve bu mecraların toplumsal görünürlüğünü artırmaktadır (Aydın, 2015).

Açıklık

Sosyal medya platformları, kullanıcıların içeriklere kolayca erişebilmesini sağlayan sade ve kullanıcı dostu arayüzlerle tasarlanmaktadır. Bu durum, teknik bilgiye sahip olmayan bireylerin dahi içerik üretmesine ve paylaşmasına olanak tanımaktadır. Açıklık ilkesi, sosyal medyanın geniş kitlelere hitap etmesini ve yaygın biçimde kullanılmasını mümkün kılan temel unsurlardan biridir (Çemrek, Baykuş & Özyayın, 2014).

Çift Yönlü İletişim

Geleneksel medya çoğunlukla tek yönlü bir iletişim anlayışına dayanırken, sosyal medya karşılıklı ve anlık iletişimi teşvik eden bir yapıya sahiptir. Kullanıcılar, içerik üreticileriyle doğrudan etkileşime geçebilmekte; düşüncelerini paylaşarak fikir alışverişinde bulunabilmektedir. Bu özellik, sosyal medyayı katılımcı ve demokratik bir iletişim ortamı hâline getirmektedir (Kocabaş, 2016).

Toplumsal Etkileşim

Sosyal medya, bireylerin ortak ilgi alanları etrafında bir araya gelmesine imkân tanıyan bir ortam sunmaktadır. Kullanıcılar benzer düşünce, ilgi ve değerleri paylaşan bireylerle çevrim içi topluluklar oluşturarak sosyal bağlarını güçlendirebilmekte; bu durum aidiyet ve dayanışma duygularının gelişmesine katkı sağlamaktadır. Sosyal medya bu yönüyle, toplumsal ilişkilerin dijital ortamda yeniden üretilmesine aracılık etmektedir (Solmaz vd., 2013).

Bağlantılılık

Sosyal medya platformları, yalnızca kendi içlerinde değil, farklı dijital mecralarla da sürekli bağlantı kurabilen yapılara sahiptir. Link paylaşımı, referans verme ve platformlar arası entegrasyonlar sayesinde kullanıcılar çok yönlü bir bilgi ağına erişebilmektedir. Bu özellik, sosyal medyanın geleneksel medyaya kıyasla daha bütüncül ve etkileşimli bir bilgi ortamı sunmasını sağlamaktadır (Vural & Bat, 2010).

Bilgi Yoğunluğu

Sosyal medya, bilgiye hızlı erişim imkânı sunmakla birlikte bilgi fazlalığı ve bilgi kirliliği gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Paylaşılan her içeriğin güvenilir olmaması, kullanıcıların doğru bilgiye ulaşmasını zorlaştırmakta ve yanlış bilginin hızla yayılmasına neden olabilmektedir. Bu durum, sosyal medya kullanıcılarının eleştirel medya okuryazarlığı becerilerine sahip olmasını gerekli kılmaktadır (Aydın, 2015).

Sosyal medya, sahip olduğu bu özellikler aracılığıyla yalnızca bireysel iletişim biçimlerini değil, toplumsal ilişkileri, kültürel üretimi ve kamusal etkileşimi de dönüştüren bir yapı sunmaktadır. Sosyal medyanın bu çok yönlü yapısı, onu çağdaş toplumların analizinde önemli bir sosyolojik inceleme alanı hâline getirmektedir.

4. GELENEKSEL MEDYADAN SOSYAL MEDYAYA GEÇİŞ VE TEMEL FARKLILIKLAR

1990'lı yılların ortalarına kadar pazarlama iletişimi ve kitle iletişimi büyük ölçüde reklam, halkla ilişkiler, doğrudan pazarlama, satış artırma faaliyetleri ve birebir satış gibi geleneksel yöntemlere dayanmaktaydı. Bu dönemde iletişim modeli çoğunlukla tek yönlü bir yapı sergilemekte; pazarlamacıların ya da kurumların mesajlarını medya aracılığıyla hedef kitleye iletmesi esas alınmaktaydı. Entegre pazarlama iletişimi (IMC) anlayışı kapsamında yalnızca satışa yönelik çıktılar değil, aynı zamanda hedef kitlenin algı, tutum

ve duygularına yönelik etkiler de dikkate alınmaktaydı. Ancak dijitalleşme süreci ve teknoloji temelli yenedünya düzeni, pazarlamacıların hedef belirleme, strateji geliştirme, bütçe planlaması ve başarı kriterlerini yeniden gözden geçirmelerini zorunlu hâle getirmiştir.

Bu dönüşümle birlikte “hipermedya ortamı” olarak tanımlanan yeni bir iletişim ekosistemi ortaya çıkmıştır. Söz konusu yapının temelinde dijitalleşme, hız ve etkileşim yer almaktadır. Artık tüketiciler yalnızca şirketlerle değil; aynı zamanda medya kuruluşları ve diğer kullanıcılarla da sosyal ağlar aracılığıyla çift yönlü ve sürekli bir iletişim kurabilmektedir. Bu durum, sosyal medya araçlarının hızla yaygınlaşmasına neden olurken, geleneksel medyaya duyulan ilginin görece azalmasına yol açmıştır (Winer, 2008).

Sosyal medyanın günlük yaşama dâhil olmasıyla birlikte medya kullanım pratiklerinde köklü değişimler yaşanmış, iletişim ve pazarlama anlayışı yeni boyutlar kazanmıştır. İnternet, geleneksel medyanın sunmadığı hız, etkileşim ve katılım gibi yenilikçi olanakları bireylerin gündelik yaşamına dâhil etmiştir. Bununla birlikte sosyal medya, geleneksel medya ile tamamen kopuk bir yapıdan ziyade, onun üzerine yeni nitelikler ekleyerek gelişen bir iletişim alanı olarak değerlendirilmektedir. Nitekim günümüzde sosyal medya kullanıcılarının, birçok içeriği geleneksel medya kaynaklarını temel alarak üretmeleri bu durumu destekler niteliktedir. Sosyal medyanın ayırt edici yönü, bireylerin olaylara kendi yorumlarını katabilmesi ve özgün içerikler üretebilmesidir (Köksal & Özdemir, 2013).

Bireylerin geleneksel medyadan uzaklaşarak sosyal medya kullanımına yönelmelerinde etkili olan başlıca faktörler literatürde şu şekilde sıralanmaktadır (Winer, 2008):

- Yeni teknolojilerin bireylerin yaşam alanlarının hemen her noktasında yer alması,
- Şirketlerin müşterileriyle daha yakın, doğrudan ve sürekli bir iletişim kurma isteği,
- Reklamcılarının farklı yaş gruplarına ait medya tüketim alışkanlıklarını ayrıntılı biçimde analiz etme gereksinimi,
- Pazarlamacıların kullanıcı davranışlarına dayalı, kişiselleştirilmiş iletişim stratejileri geliştirme arzusu.

Zaman içerisinde geleneksel medya ile sosyal medya karşılıklı olarak birbirlerini etkileyerek dönüşüme uğramış; bu iki medya türü arasında çeşitli karşılaştırmalar yapılmıştır. Toplumsal düzeyde geleneksel medyaya duyulan güvensizlik, sosyal medyanın yaygınlaşmasını hızlandıran önemli bir unsur olmuştur. Sosyal medyanın artan popülerliği, geleneksel medya ile arasındaki yapısal ve işlevsel farkların daha açık biçimde ortaya konmasını gerekli kılmıştır. Taşdemir (2011), bu farkların belirginleştirilmesi amacıyla yapılan çalışmalarda çeşitli ölçütlerin kullanıldığını ifade etmektedir.

Bu bağlamda geleneksel medya ile sosyal medya arasındaki temel farklar

aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

Tablo 1. Geleneksel Medya ve Sosyal Medya Arasındaki Temel Farklılıklar

Geleneksel Medya	Sosyal Medya
Sabit ve değiştirilemeyen bir yapıya sahiptir.	Anlık olarak yenilenebilen, esnek ve sürekli değişen bir yapıya sahiptir.
Yorum yapma imkânı sınırlıdır ve zaman açısından gecikmelidir.	Kullanıcılara sınırsız ve anlık yorum yapma olanağı sunar.
Satış verileri belirli aralıklarla sunulur; anlık erişim zordur.	Güncel ve anlık satış bilgilerine kolayca erişilebilir.
Geçmiş içeriklere erişim kısıtlıdır.	Arşivlenen içeriklere hızlı ve kolay erişim imkânı vardır.
Farklı medya türlerinin birlikte kullanımı sınırlıdır.	Ses, görüntü, yazı ve grafik gibi medya türlerini birlikte kullanma olanağı sunar.
İçerikler genellikle profesyonel kurumlar tarafından üretilir.	Her kullanıcı içerik üretebilir ve paylaşabilir.
Yayın akışı sınırlıdır ve belirli bir noktada sona erer.	Sürekliliği olan, zamanla sınırlı olmayan bir paylaşım ortamı sunar.
İçerik paylaşımı sınırlıdır ya da desteklenmez.	Paylaşım, etkileşim ve katılım temel özelliklerdir.
İçerikler belirli otoriteler tarafından denetlenir.	Kullanıcı denetimi daha sınırlıdır; özgürlük alanı daha geniştir.

(Kaynak: Taşdemir, 2011, s. 651)

5. SOSYAL MEDYANIN YAPISAL ÖZELLİKLERİ, AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

2000’li yılların başında pazarlama ve iletişim alanında önemli bir medya çeşitliliği ortaya çıkmıştır. Bu çeşitliliğin temelinde, özellikle 1990’lı yıllarda internetin bir reklam ve iletişim mecrası olarak kullanılmaya başlanması yer almaktadır. Bu süreçte web siteleri, pazarlamacılar ve kurumlar için yeni ve etkili bir iletişim aracı hâline gelmiştir. Televizyon, radyo, gazete ve dergi gibi geleneksel iletişim kanallarına internetin de eklenmesiyle birlikte, kurumların hedef kitlelerine erişim alanı genişlemiştir. Radyo yayıncılığı, dijitalleşme ve uydu teknolojilerinin gelişmesiyle yeni bir ivme kazanırken; açık hava reklamları da dijital yenilikler sayesinde daha yaratıcı ve etkileşim odaklı bir yapıya bürünmüştür. Her ne kadar yeni medya, gazete ve dergi gibi bazı geleneksel araçların kullanımını olumsuz yönde etkilese de, bu yayın organları özellikle firmalar arası pazarlama süreçlerinde önemini sürdürmektedir (Winer, 2008, s. 3).

5.1. Sosyal Medyanın Yapısal Özellikleri ve Avantajları

Sosyal medya, farklı platformları bir araya getiren ve eş zamanlı çoklu içerik paylaşımına olanak tanıyan bütünsel bir iletişim sistemi sunmaktadır. Kullanıcılar, video, ses, görsel ve yazılı içerikleri bir arada kullanarak çok yönlü ve etkileşim temelli bir iletişim gerçekleştirebilmektedir. Bu durum,

sosyal medyanın hem bireysel hem de kurumsal iletişim açısından güçlü bir mecra hâline gelmesini sağlamaktadır (Özpınar, 2016, s. 35).

Sosyal medya, kurumlar ve firmalar açısından güven inşa edilebilecek ortamlar yaratma potansiyeline sahiptir. Halkla ilişkiler uzmanları, üst düzey yöneticiler ve firma temsilcileri, sosyal medya aracılığıyla kurumlarına ilişkin olumlu algılar oluşturabilmekte; bireysel görüş ve paylaşımlar yoluyla hedef kitleyle daha samimi ve doğrudan ilişkiler kurabilmektedir. Bu etkileşim biçimi, kurum ile tüketici arasında güvene dayalı, sürdürülebilir ve uzun vadeli ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Ying, 2012, s. 23).

Bunun yanı sıra sosyal medya, düşük maliyetle geniş kitlelere ulaşma imkânı sunması, ölçülebilir etkileşim verileri sağlaması ve hedef kitleyle doğrudan iletişim kurulmasına olanak tanınması nedeniyle geleneksel iletişim araçlarına kıyasla önemli avantajlar barındırmaktadır. Kullanıcı geri bildirimlerinin anlık olarak alınabilmesi, kurumların iletişim stratejilerini daha esnek ve dinamik biçimde yeniden yapılandırmasına imkân tanımaktadır.

5.2. Sosyal Medyanın Dezavantajları

Sosyal medyanın sunduğu çok sayıda avantaja karşın, çeşitli yapısal ve toplumsal sorunları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu olumsuzlukların başında, doğruluğu teyit edilmemiş bilgilerin çok hızlı bir biçimde yayılması gelmektedir. Sosyal medya ortamında dolaşıma giren her bilginin gerçeği yansıtmaması, kullanıcılar arasında bilgi kirliliğine ve yanlış yönlendirmelere neden olabilmektedir. Bu durum, internet üzerinden elde edilen bilgilerin güvenilirliğinin sorgulanmasını günümüzde zorunlu hâle getirmiştir (Özpınar, 2016, s. 37).

Bireylerin hem bilgi üreticisi hem de tüketicisi konumunda bulunması, paylaşım yoğunluğunu artırmış; bu da doğru ve yanlış bilgilerin ayırt edilmesini güçleştirmiştir. Artan bilgi akışı sonucunda ortaya çıkan bilgi kirliliği, kullanıcıların güven duygusunu zedeleyebilmekte ve bireylerin sosyal ve psikolojik açıdan olumsuz etkilenmesine yol açabilmektedir (Babacan vd., 2011, s. 73).

Sosyal medyanın bir diğer önemli dezavantajı, mahremiyetin zedelenmesi ve etik sorunların ortaya çıkmasıdır. Kullanıcıların kişisel içeriklerinin izinsiz olarak paylaşılması, çoğaltılması ya da kötüye kullanılması; sahte hesapların artmasına ve kimlik bilgilerinin istismar edilmesine neden olabilmektedir. Bu durum, dijital ortamda güvenlik ve etik sorunlarını daha görünür hâle getirmektedir (Ying, 2012, s. 25).

Son olarak, sosyal medyanın yüz yüze iletişimin yerini kısmen alması, bireyler arası ilişkilerde zayıflamalara yol açabilmektedir. Sanal ortamda sürdürülen ilişkiler, bazı bireylerde yalnızlık hissini artırabilmekte ve iletişim becerilerinin zayıflamasına neden olabilmektedir. İletişim biçimlerindeki bu dönüşüm, uzun vadede toplumsal yapıyı da etkileyerek bireyler üzerinde çeşitli sosyal ve psikolojik dezavantajlar yaratabilmektedir (Çalışır, 2015, s. 134).

6. SPOR VE SOSYAL MEDYA

Günümüzde sosyal medya, spor alanında yalnızca tamamlayıcı bir iletişim aracı olmaktan çıkarak stratejik bir unsur hâline gelmiştir. Sporun geniş kitlelere hitap eden yapısı, sosyal medyanın sunduğu hız, etkileşim ve görünürlük olanaklarıyla birleştiğinde, spor alanındaki aktörler arasındaki ilişkilerin yeniden şekillenmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda sosyal medya, spor kulüpleri, sporcular, taraftarlar ve diğer paydaşlar arasındaki iletişimin kurulmasında ve sürdürülmesinde merkezi bir rol üstlenmektedir (Williams & Chinn, 2010).

Spor, doğası gereği çok sayıda aktörü bünyesinde barındıran karmaşık bir toplumsal alandır. Sporcular, kulüpler, federasyonlar, taraftarlar, sponsorlar ve medya kuruluşları bu alanın temel bileşenlerini oluşturmaktadır. Sosyal medya, bu aktörler arasındaki ilişkilerin daha görünür, hızlı ve karşılıklı hâle gelmesini sağlayarak spor alanındaki güç dengelerini ve iletişim biçimlerini dönüştürmektedir. Özellikle spor endüstrisinde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar, sosyal medyayı hem iş modellerine hem de iletişim stratejilerine entegre etmeye başlamışlardır (Lamirán-Palomares, Baviera & Baviera-Puig, 2019).

Birçok spor kuruluşu, sosyal medya platformlarını aktif bir pazarlama aracı olarak kullanmakta; bu mecralar aracılığıyla marka bilinirliğini artırmakta ve yeni iş fırsatları yaratmaktadır. Sosyal medya, spor kulüplerine yalnızca taraftarlarla doğrudan iletişim kurma imkânı sunmakla kalmamakta, aynı zamanda sponsorluk faaliyetlerinin etkinliğini ölçme ve değerlendirme açısından da önemli veriler sağlamaktadır. Sponsorluk anlaşmalarının sosyal medya etkileşimleri üzerinden analiz edilmesi, spor pazarlamasında yeni değerlendirme ölçütlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Delia & Armstrong, 2015; Paniagua & Sapena, 2014).

Profesyonel spor kulüpleri, dijital ortamda güçlü ve sürdürülebilir bir varlık oluşturma amacıyla sosyal medya platformlarına özel stratejiler geliştirmektedir. Taraftar katılımını artırmaya yönelik kampanyalar, etkileşim temelli içerikler ve dijital topluluk yönetimi uygulamaları, kulüplerin sosyal medya faaliyetlerinin temel unsurları arasında yer almaktadır. Bu süreç, spor kulüplerinin taraftarlarla kurduğu ilişkinin daha süreklilik arz eden ve çok boyutlu bir yapıya kavuşmasına katkı sağlamaktadır (Anagnostopoulos, 2018; Naraine, Wear & Whitburn, 2019).

Sporcular açısından değerlendirildiğinde ise sosyal medya, bireysel marka inşasının önemli bir parçası hâline gelmiştir. Özellikle tanınmış ve yüksek görünürlüğe sahip sporcular, sosyal medya aracılığıyla takipçileriyle doğrudan iletişim kurmakta; antrenman süreçlerini, müsabaka deneyimlerini ve kişisel yaşamlarına dair kesitleri paylaşarak daha samimi bir bağ oluşturmaktadır. Bu dijital görünürlük, sporcuların piyasa değerlerini artırabilmekte; sponsorluk anlaşmaları ve ticari iş birlikleri açısından önemli fırsatlar sunmaktadır (Korzynski & Paniagua, 2016).

Bununla birlikte sosyal medya, benzer sportif performansla sahip spor-

cular arasında dijital görünürlük temelinde bir ayrışma da yaratabilmektedir. Sosyal medyayı etkin ve stratejik biçimde kullanan sporcular, bu alanda daha pasif kalan sporculara kıyasla ekonomik ve sembolik sermaye açısından avantaj elde edebilmektedirler. Bu durum, spor alanında dijital mecraların yeni bir rekabet alanı oluşturduğunu göstermektedir (Green, 2016).

Taraftarlar ve spor tüketicileri açısından sosyal medya, bilgiye erişimi kolaylaştıran, katılımcı ve görece demokratik bir ortam sunmaktadır. Taraftarlar, takımların, sporcuların ve liglerin resmî sosyal medya hesaplarını takip ederek güncel bilgilere doğrudan ulaşabilmekte; aynı zamanda yorum yapma, paylaşımda bulunma ve içerik üretme yoluyla iletişim sürecine aktif olarak dâhil olabilmektedirler. Bu etkileşim biçimi, taraftarlık kültürünün dijital ortamda yeniden üretilmesine ve kolektif kimliklerin güçlenmesine katkı sağlamaktadır (Armstrong, 2016; Watanabe, Yan & Soebbing, 2016).

Sonuç olarak sosyal medya, spor alanında yalnızca iletişim pratiklerini değil; güç ilişkilerini, ekonomik yapıları ve kültürel anlam üretim süreçlerini de dönüştüren çok boyutlu bir etkiye sahiptir. Bu dönüşüm, spor yöneticileri, sporcular ve spor endüstrisinin diğer paydaşları açısından sosyal medyanın bilinçli, stratejik ve etik ilkeler doğrultusunda kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Geleceğin spor yöneticilerinin, dijital iletişim ve sosyal medya yönetimi konusunda donanımlı bireyler olarak yetiştirilmesi, spor alanındaki bu dönüşümün sağlıklı biçimde yönetilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

7.SPOR VE SOSYAL MEDYANIN KESİŞİMİ

Günümüzde spor, dünya genelinde milyarlarca insanı etkileyen ve geniş kitleler tarafından tutkuyla takip edilen küresel bir olgu hâline gelmiştir. Kulüp düzeyinde ya da millî takımlar arasında gerçekleştirilen her müsabaka, yalnızca sportif bir etkinlik olmanın ötesinde; toplumsal, kültürel ve ekonomik boyutları olan çok yönlü bir sosyal olay niteliği taşımaktadır. Özellikle millî takım karşılaşmaları, farklı kulüpleri destekleyen bireyleri ortak bir amaç etrafında birleştirerek toplumda güçlü bir dayanışma ve birliktelik duygusu yaratabilmektedir. Bu durum, sporun toplumsal bütünleşmeyi sağlayan ve ortak kimlik inşasında etkili olan yapısını açık biçimde ortaya koymaktadır.

Spor, etnik köken, dil, din ya da kültürel farklılık gözetmeksizin bireyleri ortak bir paydada buluşturabilen evrensel bir iletişim aracı olarak değerlendirilmektedir. Dünya genelinde bu denli geniş bir ilgi alanına ve etkileşim kapasitesine sahip başka toplumsal alanların sınırlı olması, sporun sosyal gücünü daha da görünür kılmaktadır. Sevinç, hüznün, coşku ve hayal kırıklığı gibi yoğun duyguların aynı anda ve kolektif biçimde yaşanmasına imkân tanıyan spor, Türkiye’de de toplumsal yaşamda önemli bir yere sahiptir. Özellikle Beşiktaş, Fenerbahçe ve Galatasaray gibi köklü kulüplerin farklı branşlarda yürüttükleri faaliyetler ve ulusal–uluslararası başarıları, bu kulüplerin kitlesel etki alanlarını her geçen gün genişletmektedir.

Teknolojik gelişmelerle birlikte bireyler arası iletişim biçimleri de önem-

li bir dönüşüm sürecine girmiştir. İnternetin yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan sosyal ağ platformları, bireylerin yalnızca bilgi tüketicisi değil; aynı zamanda içerik üreticisi ve dağıtıcısı olarak aktif rol üstlendiği yeni bir iletişim ortamı yaratmıştır. Web 1.0 döneminin pasif kullanıcı profilinden, etkileşime dayalı Web 2.0 anlayışına geçişle birlikte sosyal medya kullanıcıları, dijital ortamda yalnızca izleyici konumunda kalmamış; katılımcı, yorumlayıcı ve yönlendirici aktörler hâline gelmiştir.

Bu dijital dönüşüm süreci, yalnızca bireyleri değil; küresel şirketleri, medya kuruluşlarını ve spor kulüplerini de doğrudan etkilemiştir. Sosyal medya, spor kulüpleri açısından taraftarlarla doğrudan iletişim kurulabilen, kurumsal kimliğin ve marka değerinin yeniden üretilebildiği stratejik bir alan hâline gelmiştir. Spor kulüpleri ve sporcular, sosyal medya platformları aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşabilmekte; taraftarlarla etkileşimlerini artırarak sadakat ve aidiyet duygularını güçlendirebilmektedir.

İletişim araçlarının tarihsel süreç içerisinde toplumsal yapıları dönüştürmedeki rolü dikkate alındığında, sosyal medyanın spor dünyasında yarattığı etkinin daha anlaşılır hâle geldiği söylenebilir. Spor ve sosyal medya arasındaki bu kesişim alanı, yalnızca iletişim biçimlerini değil; sporun üretim, tüketim ve temsil süreçlerini de dönüştürmektedir. Bu bağlamda sosyal medya, sporun toplumsal görünürlüğünü artıran, anlam üretimini hızlandıran ve spor kültürünün dijital ortamda yeniden inşa edilmesine olanak tanıyan temel bir mecra olarak değerlendirilmektedir.

8. SPORUN TOPLUMA YAYGINLAŞTIRILMASINDA MEDYANIN ROLÜ VE ÖNEMİ

Küreselleşme süreciyle birlikte yaşam standartlarının değişmesi ve bireylerin bilinç düzeyinin artması, iş ve zorunlu faaliyetler dışında kalan serbest zamanın genişlemesine yol açmıştır. Serbest zaman, bireylerin özgür iradeleriyle değerlendirebildikleri ve kişisel gelişimlerine katkı sağlayan etkinliklere yöneldikleri bir zaman dilimini ifade etmektedir. Bu sürecin doğal bir sonucu olarak, dünya genelinde sportif etkinliklere yönelik ilgi de giderek artmaktadır. Sportif etkinliklere katılım, bireylerin yalnızca fiziksel sağlıklarını değil, aynı zamanda ruhsal iyi oluşlarını da olumlu yönde etkilemekte; iş verimliliği ve motivasyon düzeylerinin yükselmesine katkı sağlamaktadır (Yıldız, 2016, s. 5).

Boş zamanların spor ve fiziksel etkinliklerle değerlendirilmesi, özellikle genç bireyler açısından olumsuz alışkanlık ve davranışlara yönelme riskini azaltmakta; bireylerin yaşam kalitesini artırmaktadır. Sporun bireysel ve toplumsal düzeyde sağladığı bu çok yönlü katkılar, onu yalnızca fiziksel bir faaliyet alanı olmaktan çıkarak önemli bir sosyal olgu hâline getirmektedir. Bu yönüyle spor, beden ve ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkilerinin yanı sıra haz alma, eğlenme ve sosyalleşme işlevleri sayesinde toplumun geniş kesimlerinin ilgisini çekmektedir. Toplumun spora yönelik artan ilgisi, medya kuruluşlarının da bu alana yoğunlaşmasına neden olmaktadır.

Günümüzde kitle iletişim araçlarının en yaygın ve kapsayıcı kullanım

alanı “medya” kavramı altında değerlendirilmektedir. Medya, toplumun spora yönelik artan ilgisine kayıtsız kalmamakta; spor içeriklerine giderek daha fazla yer vermektedir. Geçmişte kadınların sportif yarışmalara katılımının hatta izleyici olarak dahi kabul edilmediği dönemler yaşanmışken, günümüzde bu anlayış büyük ölçüde değişmiştir. Spor gazeteleri, dergileri, televizyon programları ve sportif etkinliklerin canlı yayınları, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin geniş kitlelere ulaşmaktadır. Bununla birlikte, bu alanda yapılan araştırmalar ve değerlendirmeler, spor medyasında kadın temsiline hâlen yeterli düzeyde yer verilmediğini ortaya koymaktadır.

Medya, sporun topluma yaygınlaştırılmasında ve spor kültürünün inşa edilmesinde belirleyici bir role sahiptir. Spor müsabakalarının televizyon, internet ve sosyal medya aracılığıyla geniş kitlelere ulaştırılması, sporun görünürlüğünü artırmakta ve bireylerin spora yönelimini teşvik etmektedir. Aynı zamanda medya, sporun ekonomik boyutunu da güçlendirerek sponsorluk, reklam ve yayın hakları gibi alanlarda önemli bir etki alanı yaratmaktadır. Bu süreçte spor, medya aracılığıyla yalnızca izlenen bir etkinlik olmaktan çıkarak tüketilen ve yeniden üretilen bir kültürel pratik hâline gelmektedir.

Sonuç olarak medya, sporun toplumsal yaygınlığının artmasında, spor bilincinin gelişmesinde ve sporun kültürel bir değer olarak benimsenmesinde temel bir araç işlevi görmektedir. Geleneksel medya ile birlikte dijital ve sosyal medya mecralarının yaygınlaşması, sporun daha kapsayıcı ve erişilebilir bir alan hâline gelmesine katkı sağlamaktadır. Ancak bu süreçte medyanın temsil biçimleri, içerik seçimleri ve etik sorumlulukları da dikkatle ele alınması gereken önemli konular arasında yer almaktadır.

9. SONUÇ

Bu çalışma, sosyal medyanın spor ekosistemi içerisinde yarattığı çok katmanlı dönüşümü; taraftar-sporcu iletişimi, taraftarlık kültürü ve toplumsal yansımalar ekseninde ele almıştır. Dijital platformların yaygınlaşmasıyla birlikte spor, yalnızca fiziksel mekânlarla sınırlı bir etkinlik alanı olmaktan çıkarak çevrim içi ortamlarda sürekli yeniden üretilen bir kültürel pratik hâline gelmiştir. Twitter, Instagram ve TikTok gibi sosyal medya platformları, sporculara kişisel markalarını inşa etme, taraftarlarla doğrudan etkileşim kurma ve toplumsal meseleler hakkında görüşlerini paylaşma imkânı sunmaktadır. Bu durum, sporcuların yalnızca sportif performanslarıyla değil; dijital kimlikleriyle de görünürlük kazandıkları yeni bir dönemin ortaya çıktığını göstermektedir.

Taraftarlar açısından sosyal medya, bilgiye anlık erişim sağlanan, duyuların ve kolektif deneyimlerin paylaşılabilirdiği dijital topluluklar aracılığıyla aidiyet duygusunu güçlendiren bir alan sunmaktadır. Spor karşılaşmaları etrafında oluşan çevrim içi etkileşimler, taraftarlık deneyimini stadyum sınırlarının ötesine taşıyarak süreklilik kazandırmaktadır. Bu çift yönlü etkileşim süreci, spor kültürünü zenginleştirmenin yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliği, ırkçılık karşıtlığı ve sosyal sorumluluk gibi konuların spor alanında daha görünür hâle gelmesine de katkı sağlamaktadır.

Bununla birlikte sosyal medyanın sunduğu bu açık ve dinamik yapı, çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. Bilgi kirliliği, mahremiyet ihlalleri, dijital şiddet, nefret söylemi ve çevrim içi linç gibi olumsuzluklar, sporcular ve taraftarlar açısından önemli sorun alanları oluşturmaktadır. Bu nedenle spor kulüplerinin ve spor yöneticilerinin kapsamlı dijital iletişim stratejileri geliştirmesi; sporcuları medya okuryazarlığı, çevrim içi itibar yönetimi ve kriz iletişimi konularında bilinçlendirmesi büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda kulüplerin, çevrim içi etkileşimleri analiz ederek pozitif taraftarlık kültürünü teşvik eden içerikler üretmesi ve ayrımcı söylemlere karşı net tutumlar sergilemesi gerekmektedir.

Sporcuların sosyal medya kullanımında etik ilkelere bağlı kalmaları, nefret söylemi ve ayrımcı ifadelerle karşı duyarlılık göstermeleri ve sosyal sorumluluk projelerini dijital kimliklerinin bir parçası hâline getirmeleri, hem bireysel marka değerlerini hem de toplumsal etki güçlerini artıracaktır. Bu noktada sosyal medya, sporcular için yalnızca bir görünürlük aracı değil; aynı zamanda toplumsal farkındalık yaratma potansiyeline sahip bir kamusal alan niteliği taşımaktadır.

Akademi, medya ve spor endüstrisi paydaşlarının ortaklaşa yürüteceği disiplinlerarası çalışmalar, sosyal medyanın spor alanında yarattığı etkileşim biçimlerinin daha derinlikli biçimde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Farklı yaş grupları, spor branşları ve kültürel bağlamlar üzerinden gerçekleştirilecek nitel ve nicel araştırmalar, sporun dijitalleşme sürecinde ortaya çıkan fırsatların ve tehditlerin dengeli biçimde yönetilmesine yönelik bilimsel rehberler sunacaktır. Sonuç olarak sosyal medya, sporun yalnızca rekabet ve gösteri boyutunu değil; iletişim, kimlik ve toplumsal bilinç boyutlarını da kapsayan bütüncül bir alan hâline gelmiştir. Bu alanın sorumlu, kapsayıcı ve sürdürülebilir biçimde yapılandırılması, sporcuların, taraftarların ve karar alıcı kurumların ortak sorumluluğu olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akar, E. (2011). *Sosyal medya pazarlaması: Sosyal Web'te pazarlama stratejileri* (2. bs.). Ankara: Efil Yayınevi.
- Alikılıç, Ö. A. (2011). *Halkla ilişkiler 2.0: Sosyal medyada yeni paydaşlar, yeni teknikler*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Ami, A. S. (2016). Brand commitment to football teams: A multidimensional scale. *Advances in Economics and Business*, 4(5), 250–260.
- Anagnostopoulos, C. (2018). From branding to governance: The role of social media in professional sport. *Sport, Business and Management*, 8(3), 278–293.
- Armstrong, C. G. (2016). Social media and sport fandom. In A. Billings & M. Hardin (Eds.), *Routledge handbook of sport and media* (pp. 389–402). London: Routledge.
- Armstrong, C. G., Delia, E. B., & Giardina, M. D. (2016). Embracing the social in social media: An analysis of the social media marketing strategies of the Los Angeles Kings. *Communication & Sport*, 4(2), 145–165.
- Aydın, A. F. (2015). Kurumsal itibar açısından sosyal medyaya ilişkin bir değerlendirme. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 1(9), 1–15.
- Babacan, M. E., Haşlak, İ., & Hira, İ. (2011). Sosyal medya ve Arap Baharı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2), 63–82.
- Çalışır, G. (2015). Kişilerarası iletişimde kullanılan bir araç olarak sosyal medya: Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencilerine yönelik bir araştırma. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 10(3), 115–144.
- Çemrek, F., Baykuş, H., & Özyayın, Ö. (2014). Sosyal medya kullanım ve davranışlarının kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı bağlamında incelenmesi: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi örneği. *Alphanumeric Journal*, 2(2), 61–79.
- Delia, E. B., & Armstrong, C. G. (2015). #Sponsoring the #FrenchOpen: An examination of social media buzz and sentiment. *Journal of Sport Management*, 29(2), 184–199.
- Eraslan, L. (2016). Sosyal medya ve toplumsal dönüşüm. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 1–20.
- Geurin, A. N., & Burch, L. M. (2017). User-generated branding via social media: An examination of six running brands. *Sport Management Review*, 20(3), 273–284.
- Green, B. C. (2016). Leveraging digital media for athlete branding. *Sport Marketing Quarterly*, 25(3), 153–165.
- Hamamcı, E. (2015). *Televizyon ve sosyal medya ilişkisi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kocabaş, F. (2016). Yeni medya ve etkileşim. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 42, 45–62.
- Korzynski, P., & Paniagua, J. (2016). Score a tweet: Social media use and sport performance. *Journal of Organizational Behavior*, 37(2), 273–290.

- Köksal, Y., & Özdemir, Ş. (2013). Bir iletişim aracı olarak sosyal medyanın tutundurma karması içerisindeki yeri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 18(1), 323–337.
- Lamirán-Palomares, J. M., Baviera, T., & Baviera-Puig, A. (2019). Identifying opinion leaders on Twitter during sporting events. *Social Sciences*, 8(5), 141.
- Naraine, M. L., Wear, H. T., & Whitburn, D. J. (2019). User engagement within the Twitter community of professional sport organizations. *Managing Sport and Leisure*, 24(5), 275–293.
- Özpınar, B. (2016). *Geleneksel medyanın gündem belirlemede sosyal medyanın etkisi: Soma örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Paniagua, J., & Sapena, J. (2014). Business performance and social media: Love or hate? *Business Horizons*, 57(6), 719–728.
- Solmaz, B., Tekin, G., Herzem, Z., & Demir, M. (2013). İnternet ve sosyal medya kullanımı üzerine bir uygulama. *Selçuk İletişim Dergisi*, 7(4), 23–32.
- Taşdemir, E. (2011). Bütünleşik pazarlama iletişimi temelinde sosyal medya. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 6(3), 650–666.
- Tosun, N. B., & Levi, E. (2010). Marka topluluğu yaklaşımında sosyal medyanın kullanımı. In F. Aydoğan & A. Akyüz (Eds.), *İkinci medya çağında internet* (ss. 93–120). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Vural, B. A., & Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya. *Journal of Yasar University*, 5(20), 3348–3382.
- Watanabe, N. M., Yan, G., & Soebbing, B. P. (2016). Consumer interest in Major League Baseball. *Journal of Sport Management*, 30(2), 207–220.
- Williams, J., & Chinn, S. J. (2010). Meeting relationship-marketing goals through social media. *International Journal of Sport Communication*, 3(4), 422–437.
- Winer, R. S. (2008). *New communications approaches in marketing*. New York: Marketing Science Institute.
- Yıldız, S. M. (2016). *Spor ve fiziksel etkinlik hizmetleri pazarlaması*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ying, M. (2012). *Sosyal medya platformları üzerinden pazarlama ve bu mecraayı etkin kullanan sektörler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.

OYUNUN KURALLARINI KİM KOYUYOR? SPORDA KÜLTÜREL EMPERYALİZM VE HEGEMONYA TARTIŞMALARI

“
İbrahim Ümran AKDAĞCIK¹”

¹ Doç.Dr.,Niğde Ömer Halisdemir Üni., Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Bölümü
Orcid: 0000-0002-2052-1394

Giriş

Bir an için gözlerinizi kapatıp küresel bir panorama hayal edin: Nepal'in ücra bir dağ köyünde, tozlu bir arazide, üzerinde Michael Jordan'ın 23 numaralı forması olan bir çocuk derme çatma bir potaya basket atmaya çalışıyor. Tokyo'nun neon ışıkları altındaki bir barda, bir grup genç, geleneksel bir Japon festivali yerine Amerikan Futbol Ligi finali olan Super Bowl'u nefesini tutarak izliyor. Senegal'in bir sahil kasabasında, kumların üzerinde yalınayak koşturan gençler, kendilerini Sadio Mané veya Lionel Messi gibi hayal ederek bir topun peşinden gidiyor. Bu sahneler, ilk bakışta sporun sınırları, dilleri ve kültürleri aşan evrensel birleştirici gücünün masum ve romantik birer kanıtı olarak okunabilir. Bu popüler anlatıya göre spor, farklılıkları ortadan kaldıran, ortak bir tutku ve anlayış zemini yaratan modern bir Esperanto, yani evrensel bir dildir.

Ancak bu parlak madalyonun bir de görünmeyen, daha karanlık ve karmaşık bir yüzü vardır. O Messi formasının, yerel bir giysinin yerini alması; Super Bowl'un, geleneksel bir ritüelden daha fazla ilgi görmesi; NBA yıldızı olma hayalinin, yerel bir güreş türünde ustalaşma hedefinin önüne geçmesi ne anlama gelmektedir? Giydikleri formalar, hayalini kurdukları yıldızlar ve hatta oyunun kendisi nereden gelmekte ve hangi değerleri taşımaktadır? Bu sorular bizi, küreselleşme ve spor ilişkisinin kalbindeki en kritik tartışmalardan birine götürür: kültürel emperyalizm ve hegemonya (Maguire, 1999: 2).

Bu perspektife göre, sporun küreselleşmesi masum bir yayılma değil, belirlirli (çoğunlukla Batılı) kültürlerin, değerlerin, estetik anlayışların ve yaşam tarzlarının dünyanın geri kalanına dayatıldığı karmaşık bir güç ilişkisidir. Spor, bu süreçte, tıpkı Hollywood filmleri, popüler müzik veya fast-food zincirleri gibi, kültürel bir Truva Atı işlevi görmektedir. Oyunun kurallarını, nasıl oynanacağını, kimin "iyi" sporcu sayılacağını ve hatta hangi oyunların "gerçek" spor olarak kabul edileceğini belirleyenler, genellikle küresel Kuzey'in güçlü ekonomik ve kültürel merkezleridir (Tomlinson, 2001: 145).

Bu tartışmada iki anahtar kavram öne çıkar. **Kültürel emperyalizm**, en genel tanımıyla, güçlü ve merkezde yer alan toplumların (genellikle Batı'nın, özelde ise ABD'nin) kendi kültürel ürünlerini, değerlerini, normlarını ve yaşam tarzlarını daha az güçlü olan çevre toplumlarına, medya, ticaret ve eğitim gibi araçlar yoluyla yayarak onlar üzerinde bir tahakküm kurması sürecidir. Bu, sporun bir "Amerikanlaşması" veya "Batılaşması" olarak görülebilir. **Hegemonya** ise Antonio Gramsci'nin geliştirdiği daha incelikli bir kavramdır. Hegemonya, tahakkümün sadece askeri veya siyasi bir zorlamayla değil, aynı zamanda "rıza" ile kurulduğunu öne sürer. Egemen sınıfın veya kültürün dünya görüşü, o kadar doğal, evrensel ve "sağduyu" ürünü olarak sunulur ki, tahakküm altındaki gruplar bu durumu sorgulamadan kabul eder ve hatta kendi çıkarlarına aykırı olan bu sistemi kendi rızalarıyla yeniden üre-

tirler (Gramsci, 1971: 12). Sporda hegemonya, Brezilya'nın Dünya Kupası'nı kazanmak için her şeyini vermesi veya Çin'in Olimpiyatlarda madalya sıralamasında ABD'yi geçmek için devasa yatırımlar yapması gibi durumlarda görülebilir. Bu ülkeler, Batı'nın icat ettiği ve kurallarını koyduğu bir oyunda, Batı'yı yenerek küresel prestij kazanmaya çalışmakta, bu sırada da o oyunun meşruiyetini ve üstünlüğünü pekiştirmektedirler.

Bu bölüm, sporun bu karmaşık kültürel politika alanını çok katmanlı bir perspektifle analiz etmeyi amaçlamaktadır. İlk olarak, modern sporun Batı'daki kökenleri ve sömürgecilik yoluyla dünyaya nasıl yayıldığı incelenerek, mevcut hegemonyanın tarihsel temelleri ortaya konacaktır. İkinci olarak, küresel medya, spor endüstrisi ve beden politikaları gibi mekanizmalar aracılığıyla kültürel emperyalizmin günümüzde nasıl işlediği somut örneklerle tartışılacaktır. Üçüncü ve en önemli bölümde ise, bu süreçte karşı gelişen direnç, melezleşme (hybridization) ve küyerelleşme (glocalization) pratikleri ele alınarak, yerel kültürlerin pasif alıcılar olmadığı, aksine küresel spor akımlarını dönüştüren aktif failer olduğu gösterilecektir. Böylece, "oyunun kurallarını kimin koyduğu" sorusuna, bu kuralların nasıl yeniden yazılabileceği veya farklı oyunların nasıl sahneye konabileceği soruları da eklenerek çok yönlü bir bakış açısı sunulması hedeflenmektedir (Rowe, 2004: 88).

1. Oyunun Tarihsel DNA'sı: Modern Spor, Sömürgecilik ve Batı Hegemonyası'nın Kökenleri

Bugün küresel ölçekte en popüler olan sporların (futbol, basketbol, tenis, atletizm vb.) neredeyse tamamının kökeni, 19. yüzyıl İngiltere'sine ve daha geniş anlamda Batı Avrupa ile Kuzey Amerika'ya dayanır. Bu bir tesadüf değildir. Bu sporlar, Sanayi Devrimi, kentleşme ve modern ulus-devletin yükselişiyle birlikte ortaya çıkan yeni toplumsal düzenin bir ürünü ve yansımasıdır. Spor tarihçisi Allen Guttmann'ın (1978: 16) modern sporun yedi temel özelliği olarak sıraladığı laiklik, eşitlik, rasyonalizasyon (kuralların standartlaşması), bürokratik örgütlenme, uzmanlaşma, nicelleştirme ve rekor saplanması, aslında modern Batı toplumunun temel değerleridir.

Bu yeni "rasyonel" spor anlayışı, geleneksel oyun ve festivallerden köklü bir kopuşu temsil ediyordu. Geleneksel oyunlar genellikle yereldi, kuralları esnekti, ritüelistik bir doğası vardı ve genellikle şiddete daha açıktı. Oysa modern spor, bedeni terbiye etmeyi, karakteri güçlendirmeyi ve bireyleri endüstriyel toplumun disiplinine hazırlamayı amaçlayan pedagojik bir araç olarak tasarlandı. Özellikle İngiliz özel okullarında (public schools) geliştirilen "muscular Christianity" (kaslı Hristiyanlık) ideolojisi, sportif başarının ahlaki ve ruhsal erdemle eşdeğer olduğu fikrini yaydı. Bu ideolojiye göre spor, genç erkekleri hem bedensel hem de ahlaki olarak güçlendirerek onları imparatorluğun gelecekteki liderleri yapacaktı. Spor, "fair play" (adil oyun), takım

ruhu ve centilmenlik gibi değerlerin öğrenildiği bir ahlak okulu olarak görülmüyordu (Mangan, 1986: 45).

Bu spor kültürü, Britanya İmparatorluğu'nun genişlemesiyle birlikte tüm dünyaya yayıldı. Sömürge yöneticileri, askerler, misyonerler ve tüccarlar, gittikleri her yere futbol, kriket ve rugby gibi oyunları da götürdüler. Bu süreç, masum bir kültürel alışveriş değildi; aksine, sömürgeci “uygarlaştırma misyonu”nun bir parçasıydı. Batılılar, kendi sporlarını yerel halklara öğretirken onlara “disiplin”, “rasyonalite” ve “modern” yaşam tarzını aşıladıklarına inanıyorlardı. Spor, sömürgeci güç ile sömürgeleştirilen halk arasında hem bir ayırım (beyazların ayrıcalıklı olduğu özel kulüpler) hem de bir kontrol (yerlileri modern toplumun kurallarına göre “terbiye etme”) aracı olarak işlev gördü (Holt, 1989: 112).

Benzer bir şekilde, Baron Pierre de Coubertin tarafından 1896'da yeniden canlandırılan modern Olimpiyat Oyunları da evrensel bir barış projesi gibi sunulsa da temelinde belirli bir Batılı, erkek egemen ve amatör spor idealini barındırıyordu. Olimpiyat Şartı, oyunların seremonileri ve seçilen spor dalları, Batı merkezli bir “uluslararasılık” anlayışını yansıtıyor ve hangi sporların “Olimpik” sayılacağını belirleyerek küresel bir spor hiyerarşisi yaratıyordu. Bu süreçte, genellikle Batı kökenli, televizyona uygun ve ticari potansiyeli yüksek sporlar avantajlı konuma gelirken, yerel ve geleneksel sporlar marjinalleşme tehlikesiyle karşı karşıya kaldı (MacAloon, 1981: 265). Bu tarihsel miras, günümüz küresel spor arenasındaki güç dengesizliklerinin ve kültürel hiyerarşilerin temelini oluşturur. Oyunun kuralları, daha en başından itibaren, belirli bir kültürel ve ideolojik çerçeve içinde yazılmıştır.

2. Hegemonyanın Modern Mekanizmaları: Küresel Sporun Görünmez Yazılımı

Batı kökenli sporların küresel hakimiyeti, sadece tarihsel bir mirasın devamı değildir. Günümüzde bu hegemonya, birbiriyle iç içe geçmiş üç güçlü mekanizma aracılığıyla sürekli olarak yeniden üretilmektedir: Küresel medya, spor endüstrisi ve bedeninin standartlaştırılması. Bu mekanizmalar, belirli sporları ve sporcuları görünür kılarken, diğerlerini marjinalleştiren ve tüm dünyaya tek tip bir spor anlayışını “doğal” ve “arzu edilir” olarak sunan görünmez bir yazılım gibi çalışır (Andrews & Carrington, 2013: 8).

2.1. Ekrandaki Gösteri: Küresel Medya ve Hegemonik Pratikler

Günümüzde spor, büyük ölçüde bir medya olayıdır. Sporu küresel bir fenomene dönüştüren asıl güç, stadyumlardaki seyircilerden çok, ekranları başındaki milyarlarca izleyicidir. ESPN, Sky Sports, beIN Sports gibi ulusötesi medya devleri, küresel spor pazarını domine etmektedir. Bu şirketler, yayın hakları için ödedikleri milyarlarca dolarla, hangi sporların, hangi liglerin ve hangi sporcuların küresel birer “gösteri”ye dönüşeceğini belirlerler. Bu medya

akışı, tek yönlü bir kültürel bombardıman yaratarak kültürel emperyalizmin en görünür pratiklerini, yani “Amerikanlaşma” ve “Avrupalılaşma”yı besler.

Amerikanlaşma ve NBA’in Küresel Hâkimiyeti: Basketbolun küresel bir fenomene dönüşmesi, büyük ölçüde Ulusal Basketbol Birliği’nin (NBA) bilinçli pazarlama stratejilerinin bir sonucudur. Bu sürecin sembolik başlangıç noktası, 1992 Barselona Olimpiyatları’na katılan ve Michael Jordan, Magic Johnson, Larry Bird gibi efsanelerden oluşan ABD Milli Takımı, yani “Rüya Takım”dır (Dream Team). Rüya Takım, sadece altın madalyayı kazanmakla kalmamış, aynı zamanda Amerikan basketbolunun estetik, atletik ve ticari üstünlüğünü tüm dünyaya sergileyen bir gösteri sunmuştur. Bu olay, NBA’in küresel bir marka olarak konumlandırılmasının ve Amerikan popüler kültürünün bir parçası olarak pazarlanmasının miladı kabul edilir (LaFeber, 2002: 145).

NBA, David Stern’in komisyonerliği döneminde, yıldız oyuncularını (özellikle Michael Jordan’ı) küresel ikonlara dönüştürerek, ligu bir spor organizasyonundan çok bir eğlence markası haline getirmiştir. Maçların dramatik bir şekilde sunulması, oyuncuların kişisel hikayelerinin ön plana çıkarılması, hip-hop kültürüyle kurulan bağ ve Nike gibi şirketlerle yapılan devasa sponsorluk anlaşmaları, NBA’i sadece bir basketbol ligu değil, aynı zamanda arzu edilen bir yaşam tarzının sembolü yapmıştır. Bu “Amerikanlaşma” süreci, Guy Debord’un (1994) “gösteri toplumu” kavramıyla mükemmel bir şekilde açıklanabilir. Spor, katılıma dayalı bir etkinlikten çok, pasif bir şekilde tüketilen bir “gösteri”ye dönüşmüştür ve bu gösteri, Amerikan rüyasını basketbol sahasında yeniden yaşama arzusunu körüklemiştir (Andrews, 1997: 78).

Avrupalılaşma ve Premier Lig Modeli: Futbolun küresel yayılımı, Britanya İmparatorluğu’nun mirasıyla daha erken bir dönemde başlamış olsa da, modern çağdaki kültürel emperyalizm tartışması daha çok oyunun ticari modelinin yayılmasıyla ilgilidir. Bu noktada, 1992’de kurulan İngiltere Premier Ligi, bir “Avrupalılaşma” modelinin öncüsü olarak öne çıkar. Premier Lig, Rupert Murdoch’ın Sky televizyonuyla yaptığı yayın anlaşmasıyla birlikte, futbolu yerel bir hafta sonu eğlencesi olmaktan çıkarıp küresel bir medya gösterisine dönüştürmüştür. Yüksek tempolu, rekabetçi ve yıldızlarla dolu yapısı, onu dünyanın en çok izlenen ulusal ligu haline getirmiştir (King, 2003: 134).

Premier Lig modeli, futbolun nasıl organize edilmesi, pazarlanması ve tüketilmesine dair yeni bir standart belirlemiştir. Bu model, zengin iş insanların kulüpleri satın alması, stadyumların modernleştirilip bilet fiyatlarının artırılması, yayın haklarının devasa meblağlara satılması ve kulüplerin Asya ve Kuzey Amerika pazarlarında küresel markalar olarak konumlandırılması gibi unsurları içerir. Bu model, İspanya, İtalya ve Almanya gibi diğer Avrupa ligleri tarafından taklit edilmiş ve zamanla dünyanın diğer bölge-

lerindeki ligler için de bir referans noktası haline gelmiştir. Türkiye Süper Lig'inin "marka değeri" tartışmaları veya yayın ihalesi süreçleri, bu Avrupalılaştırma etkisinin yerel yansımalarıdır (Giulianotti & Robertson, 2009: 88). Bu süreç, taraftarın yerini giderek "müşteri"nin aldığı, yerel aidiyetlerin küresel marka sadakatiyle yer değiştirdiği ve oyunun kendisinin bir TV ürününe indirgenildiği bir yapı ortaya çıkarmıştır.

2.2. "Just Do It": Spor Endüstrisi, Tüketim Kültürü ve Değerler Sistemi

Sporun küresel hegemonyası, onun devasa bir endüstriye dönüşmesiyle yakından ilişkilidir. Nike, Adidas, Puma gibi küresel spor giyim markaları, sadece ayakkabı veya forma satmazlar; aynı zamanda bir kimlik, bir yaşam tarzı ve bir statü sembolü pazarlarlar. Nike'in "Just Do It" sloganı, sadece bir pazarlama mottosu değil, aynı zamanda neoliberal bireyciliğin, sınır tanımayan hırsın ve kişisel gelişimin küresel bir manifestosudur. Bu markalar, sponsor oldukları sporcular ve takımlar aracılığıyla kendi kültürel değerlerini tüm dünyaya ihraç ederler. Bir Afrikalı çocuğun ayağındaki Nike ayakkabı, sadece bir spor malzemesi değil, aynı zamanda küresel kapitalist sisteme ve onun değerler dünyasına entegre olma arzusunun bir simgesidir (Goldman & Papson, 1998: 77).

Bu süreç, George Ritzer'in (2013) "McDonalddlaşma" kavramıyla da açıklanabilir. Ritzer'a göre modern toplum, fast-food restoranlarının temel ilkeleri olan verimlilik, hesaplanabilirlik, öngörülebilirlik ve teknoloji yoluyla kontrol gibi özellikler tarafından domine edilmektedir. Spor endüstrisi de bu ilkeleri benimsemiştir. Spor ürünleri küresel ölçekte standartlaştırılır, sporcuların performansları istatistiklere indirgenir (hesaplanabilirlik), spor etkinlikleri her yerde aynı formatta, öngörülebilir bir şekilde sunulur ve sporcuların performansını artırmak için ileri teknolojiler kullanılır (kontrol). Bu "McDonalddlaşmış" spor anlayışı, yerel, özgün ve standart dışı olan her şeyi marjinalleştirir ve tek tip bir küresel spor kültürünü dayatır.

Dahası, bu endüstri sadece ürünleri değil, aynı zamanda belirli bir değerler sistemini de ihraç eder. Modern sporun temelinde "Citius, Altius, Fortius" (Daha Hızlı, Daha Yüksek, Daha Güçlü) mottosuyla özetlenen, ölçülebilir performansa ve rekor kırmaya dayalı bir başarı anlayışı yatar. Bu, kazanmanın her şeyden önemli olduğu (winning-is-everything) bir ethos yaratır. Bu değerler, küresel medya aracılığıyla sürekli olarak yüceltilirken, oyunun estetik, eğlence veya topluluk oluşturma gibi diğer boyutları geri planda kalır. Bu durum, sporun amacını, kapitalist üretkenlik mantığına benzer şekilde, sürekli bir verimlilik ve sonuç odaklılık arayışına indirger. Bu değerler sistemi, Batı-dışı toplumlardaki daha ritüelistik, işbirlikçi veya oynusu (playful) spor gelenekleriyle çatışabilir ve onları aşındırma potansiyeli taşır (Hargreaves, 2002: 112).

2.3. Bedenin Sömürgeleştirilmesi: Biyopolitika, Atletik Estetik ve Yetenek Göçü

Kültürel hegemonyanın belki de en derine işleyen ve en az fark edilen boyutu, beden üzerinde kurduğu tahakkümdür. Popüler küresel sporlar, belirli bir “ideal atletik beden” tanımını da beraberinde getirir. Basketbol için uzun ve atletik, jimnastik için kısa ve esnek, maraton için zayıf ve dayanıklı bedenler idealize edilir. Bu idealize edilmiş beden imajları, medya ve reklamcılık yoluyla sürekli olarak dolaşıma sokulur. Bu durum, bu standartlara uymayan bedenleri “yetersiz” veya “spora uygun değil” olarak damgalama riski taşır. Farklı kültürlerin geleneksel olarak değer verdiği beden tipleri (örneğin, geleneksel güreşteki daha yapılı bedenler) bu küresel estetik karşısında değer kaybedebilir (Bale, 2004: 61).

Bu süreç, Michel Foucault’nun (1978: 140) “biyopolitika” kavramıyla ilişkilendirilebilir. Modern iktidar, bedenleri doğrudan baskı altına almaktan çok, onları “yöneterek”, “eğiterek” ve “normalleştirerek” kontrol eder. Küresel spor, bedenleri ölçen, tartan, performanslarını kaydeden ve onları belirli normlara uymaya teşvik eden devasa bir biyopolitik aygıttır. Doping testleri, antrenman rejimleri, diyet programları ve performans ölçüm teknolojileri, sporcunun bedenini sürekli bir gözetim ve disiplin altında tutar. Bu “ideal atlet” imajı, genellikle Batılı (ve sıklıkla beyaz) beden normlarına dayanır ve bu normları küresel bir standart olarak dayatır.

Bu bedensel hegemonyanın en acımasız sonucu ise “yetenek göçü” (talent drain/body drain) olarak bilinen neo-kolonyal mekanizmadır. Özellikle Afrika ve Latin Amerika ülkeleri, Avrupa futbol kulüpleri ve Amerikan beyzbol ligleri için adeta birer “yetenek tarlası” olarak görülmektedir. Binlerce genç, çok küçük yaşlardan itibaren Batılı kulüplerin gözlemcileri tarafından taranır ve en yetenekli olanlar, genellikle oldukça dezavantajlı sözleşmelerle anavatanlarından kopararak Avrupa veya Amerika’ya getirilir. Bu süreçte başarılı olan birkaç yıldızın hikayesi parlatılırken, denemelerde başarısız olan, sakatlanan veya uyum sağlayamayan binlerce gencin yaşadığı dram göz ardı edilir (Poli, 2006: 28). Bu sistem, çevrenin en değerli beşeri sermayesi olan genç ve yetenekli bedenlerin, merkezin spor endüstrisini zenginleştirmek için kullanıldığı bir sömürü ilişkisidir. Afrikalı bir oyuncu, bir Fransız kulübünde yıldızlaşarak o kulübe milyonlarca avro kazandırırken, oyuncunun yetiştiği yerel kulüp veya ülke bu zenginlikten neredeyse hiç pay alamaz. Bu durum, bir bağımlılık döngüsü yaratarak yerel spor kültürlerinin gelişimini engeller (Darby, 2002: 154).

3. Oyunu Yeniden Yazmak: Direnç, Müzakere ve Küyerelleşme Pratikleri

Eğer hikaye burada bitseydi, dünya Batı kültürünün pasif bir alıcısı konumunda olurdu. Ancak kültürel emperyalizm ve hegemonya teorilerinin en

büyük eleştirisi, yerel kültürlerin direncini, yaratıcılığını ve dönüştürücü gücünü hafife almalarıdır. Küresel spor akımları, yerel zeminlere düştüğünde hiçbir zaman saf bir şekilde kopyalanmaz; aksine, yerel kültürler tarafından müzakere edilir, yeniden yorumlanır ve dönüştürülür. Bu süreç, hegemonyaya karşı verilen sembolik bir mücadeledir ve küresel olanın yerel koşullar tarafından nasıl şekillendirildiğini gösterir (Appadurai, 1996: 32).

3.1. Küyerelleşme: Küresel Olanı Yerel Ruhla Dönüştürmek

Roland Robertson'ın (1995: 40) “küyerelleşme” (glocalization) kavramı, bu karmaşık süreci anlamak için anahtar bir rol oynar. Küyerelleşme, küresel bir ürünün veya fikrin, yerel bir kimlik ve anlam kazanarak dönüştürülmesidir. Bu dinamiğin en klasik örneği, Brezilya'nın futbolla olan ilişkisidir. Futbol, İngiliz denizciler tarafından Brezilya'ya getirilen bir sömürge sporu olmasına rağmen, zamanla Brezilya'nın ulusal kimliğinin en önemli ifadesi haline gelmiştir. Brezilyalılar, Avrupa'nın mekanik, disiplinli ve “rasyonel” futbol anlayışına karşı, “ginga” adı verilen, kıvrak, ritmik, dansa benzer ve bireysel yaratıcılığa dayalı bir oyun stili geliştirdiler. Bu stilin kökenlerinin, Afrika kökenli kölelerin kendilerini savunmak için geliştirdikleri dövüş sanatı olan capoeira'ya dayandığı düşünülmektedir. Dolayısıyla Brezilya futbolu (jogo bonito - güzel oyun), sömürgeci bir sporu alıp ona kendi kültürel ve tarihsel deneyimlerini katarak tamamen özgün bir şeye dönüştürmenin mükemmel bir örneğidir (Lever, 1983: 71).

Benzer şekilde, taraftar kültürleri de küresel spor endüstrisinin homojenleştirici etkilerine karşı önemli bir direniş alanı olabilir. Avrupa'daki “ultra” grupları, takımlarını desteklerken aynı zamanda yerel kimliklerini, politik duruşlarını ve küresel futbol endüstrisine yönelik eleştirilerini de ifade ederler. Yaptıkları koreografiler, açtıkları pankartlar ve söyledikleri tezahüratlar, stadyumu bir tüketim alanından politik bir foruma dönüştürebilir. Bu pratikler, taraftarın pasif bir müşteri olmadığını, aksine sporun anlamı üzerinde pazarlık yapan aktif bir aktör olduğunu gösterir (Kozanoğlu, 2001: 95).

3.2. Post-Kolonyal Direnç: Efendinin Oyununu Kazanmak

Hegemonyaya karşı direncin en güçlü örneklerinden biri, post-kolonyal (sömürgecilik sonrası) toplumlarda görülür. Bu topluluklar, sömürgecinin onlara dayattığı sporu alıp, onu sömürgeciye karşı bir zafer ve onur aracına dönüştürürler. C.L.R. James'in başyapıtı *Sınırların Ötesinde* (Beyond a Boundary), bu dinamiği en iyi anlatan eserdir. James, Karayipler'deki Batı Hint Adaları'nda kriketin nasıl sadece bir oyun olmadığını, aynı zamanda ırksal ve sınıfsal mücadelenin, ulusal kimlik arayışının ve sömürgeciliğe karşı direnişin bir sahnesi olduğunu anlatır. 1970'ler ve 80'lerde Batı Hint Adaları kriket takımının, eski sömürgeci efendileri olan İngiltere'yi sahalarında ezici bir üstünlükle yenmesi, sadece sportif bir zafer değil, aynı zamanda sembolik bir siyasi devrimdi. “Efendinin silahlarını” (bu durumda kriketi) alıp, onu

efendiye karşı kullanarak kendi güçlerini ve kimliklerini kanıtlamışlardı (James, 1963: 225).

Benzer şekilde, Yeni Zelanda rugby takımının (All Blacks) her maçtan önce sergilediği “Haka” dansı da bir başka güçlü örnektir. Haka, yerli Maori halkının geleneksel bir savaş dansıdır. Küresel bir spor olan rugby’nin içine bu yerel ve otantik ritüelin yerleştirilmesi, hem küresel gösteriye yerel bir renk katmakta hem de Maori kültürünün ve kimliğinin küresel sahnede tanınmasını ve saygı görmesini sağlamaktadır. Bu, küresel sporun homojenleştirici etkisine karşı kültürel bir iddiadır ve yerel kültürün küresel olanı nasıl kendi amaçları için kullanabileceğinin bir kanıtıdır (Jackson & Hokowhitu, 2002: 130).

3.3. Karşı-Hegemonya ve Alternatif Sahneler Yaratmak

Direnç, sadece küresel olanı dönüştürmekle kalmaz, aynı zamanda ona karşı alternatifler yaratarak da kendini gösterir. Bu, “karşı-hegemonya” olarak adlandırılabilir bir süreçtir. Küresel spor akışları her zaman merkezden çevreye doğru tek yönlü değildir. Örneğin, Doğu Asya kökenli dövüş sanatları (judo, tekvando, karate) küreselleşerek Olimpik sporlar haline gelmiş ve Batı’da milyonlarca takipçi bulmuştur. Bu, çevrenin kendi kültürel ürünlerini merkeze ihraç edebildiğinin bir göstergesidir (Brownell, 1995: 288). Benzer şekilde, Jamaika’nın atletizmdeki (özellikle kısa mesafe koşularındaki) ezici üstünlüğü ve bu başarının Reggae müziği ve Rastafaryanizm gibi kültürel unsurlarla birleşerek küresel bir sempati yaratması, küçük bir çevre ülkesinin küresel spor kültürünü nasıl etkileyebileceğini gösteren bir karşı-hegemonya örneğidir.

Bir başka direniş biçimi de Batı merkezli spor modelinin tamamen dışında kalan veya ona alternatif oluşturan alanlar yaratmaktır. Hindistan’da geleneksel bir oyun olan Kabaddi’nin, modern bir lig formatında (Pro Kabaddi League) yeniden yapılandırılarak devasa bir izleyici kitlesine ulaşması, Batı sporlarının hakimiyetine karşı başarılı bir yerel alternatifin mümkün olduğunu göstermektedir. Bu tür girişimler, ulusal hükümetler ve yerel medya tarafından desteklendiğinde, kültürel emperyalizmin etkisini dengeleyebilecek önemli bir potansiyele sahiptir (Bhattacharya, 2017: 215).

Ayrıca, kaykay, parkur (parkour) veya sörf gibi daha yeni, “yaşam tarzı” sporları da geleneksel, bürokratik ve rekabetçi spor modeline bir alternatif sunar. Bu sporlar genellikle kurumsallaşmaya, katı kurallara ve milliyetçiliğe karşı daha mesafeli dururlar. Kendi medya kanallarını (YouTube, Instagram), kendi jargonlarını ve kendi estetik anlayışlarını yaratarak, küresel spor endüstrisinin ana akım hegemonyasına karşı özerk bir alt kültür alanı oluştururlar. Bu, oyunun kurallarını yeniden yazmaktan çok, tamamen farklı bir oyun oynamayı teklif etmektir (Wheaton, 2004: 12).

Sonuç

“Oyunun kurallarını kim koyuyor?” sorusuna verilecek yanıt, basit ve tek yönlü değildir. Tarihsel olarak bakıldığında, modern sporun kurallarının büyük ölçüde 19. yüzyıl Batı dünyasında, belirli bir ideolojik ve kültürel bağlam içinde konulduğu ve sömürgecilik yoluyla dünyaya yayıldığı açıktır. Günümüzde ise bu kurallar, küresel medya ağları, devasa spor endüstrisi ve standartlaştırılmış beden politikaları aracılığıyla pekiştirilmekte ve Batı merkezli bir spor anlayışının hegemonyası devam ettirilmektedir. Bu süreç, “Amerikanlaşma” ve “Avrupalılaşma” pratikleri üzerinden işlerken, “yetenek göçü” gibi mekanizmalarla çevrenin beşeri sermayesini sömüren neo-kolonyal bir boyut da taşımaktadır. Bu perspektiften bakıldığında spor, kültürel emperyalizmin en etkili araçlarından biridir (Miller vd., 2001: 123).

Ancak bu, resmin sadece bir yarısıdır. Hegemonya, doğası gereği, asla tam ve mutlak değildir; her zaman bir mücadele, müzakere ve direnç alanı içerir. Dünyanın dört bir yanındaki yerel kültürler, küresel spor akımlarının pasif kurbanları değildir. Onlar, bu küresel oyunu kendi kültürel kodlarıyla yeniden yorumlayan (“küyerelleşme”), sömürgecinin oyununu ona karşı bir silaha dönüştüren (“post-kolonyal direnç”) ve kendi otantik oyunlarını küresel sahneye taşıyan (“karşı-hegemonya”) aktif faillerdir. Brezilya’nın “ginga”sı, Batı Hint Adaları’nın kriket zaferleri ve All Blacks’in “Haka”sı, hegemonyanın kırılabilceğini ve kültürel anlamların yeniden kazanılabileceğini gösteren güçlü kanıtlardır (Carrington, 2010: 158).

Sonuç olarak, küresel spor alanı, bir yanda homojenleşme ve kültürel tahakküm güçlerinin, diğer yanda ise farklılaşma, melezleşme ve direnç pratiklerinin çarpıştığı dinamik bir sembolik savaş alanıdır. Oyunun kuralları hala büyük ölçüde küresel Kuzey tarafından belirleniyor olabilir, ancak dünyanın geri kalanı bu kuralları sürekli olarak esnetiyor, bozuyor ve hatta zaman zaman kendi kurallarını dayatıyor. Belki de asıl önemli olan, kuralları kimin koyduğundan çok, oyunun kendisinin farklı şekillerde oynanabileceğini ve her kültürün bu oyuna kendi özgün ritmini katabileceğini kabul etmektir. Sporun gerçek evrenselliği, tek tip bir kural kitabında değil, bu sonsuz çeşitlikte ve yaratıcılıkta yatmaktadır (Giulianotti & Robertson, 2009: 201).

Kaynakça

- Allison, L. (Ed.). (2001). *The global politics of sport: The role of global institutions in sport*. Routledge.
- Andrews, D. L. (1997). The (trans)national basketball association: American commodity-sign culture and global-local conjuncturalism. *International Review for the Sociology of Sport*, 32(1), 71-93.
- Andrews, D. L., & Carrington, B. (Eds.). (2013). *A companion to sport*. Wiley-Blackwell.
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. University of Minnesota Press.
- Bairner, A. (2001). *Sport, nationalism, and globalization: European and North American perspectives*. SUNY Press.
- Bale, J. (2004). *The bionic-elk: The culture of scientific sport*. Routledge.
- Bhattacharya, R. (2017). The Pro Kabaddi League and the reinvention of a traditional Indian sport. *Sport in Society*, 20(2), 210-228.
- Brownell, S. (1995). *Training the body for China: Sports in the moral order of the People's Republic*. University of Chicago Press.
- Carrington, B. (2010). *Race, sport and politics: The sporting black diaspora*. Sage.
- Darby, P. (2002). *Africa, football, and the FIFA: Politics, colonialism, and resistance*. Frank Cass.
- Debord, G. (1994). *The society of the spectacle* (D. Nicholson-Smith, Trans.). Zone Books. (Original work published 1967)
- Eichberg, H. (1998). *Body cultures: Essays on sport, space and identity*. Routledge.
- Foucault, M. (1978). *The history of sexuality, vol. 1: An introduction* (R. Hurley, Trans.). Pantheon Books.
- Giulianotti, R., & Robertson, R. (2009). *Globalization and football*. Sage. (Not: Metinde hem "Blackwell" hem "Sage" olarak geçen bu kaynak, genellikle Sage tarafından yayımlanmıştır.)
- Goldman, R., & Papson, S. (1998). *Nike culture: The sign of the swoosh*. Sage.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the prison notebooks* (Q. Hoare & G. Nowell Smith, Eds. & Trans.). Lawrence & Wishart.
- Gruneau, R., & Whitson, D. (2001). Up-market continentalism: The National Hockey League and the globalization of the American sport-media-entertainment complex. In J. Sugden & A. Tomlinson (Eds.), *Power games: A critical sociology of sport* (pp. 59-75). Routledge.
- Guttmann, A. (1978). *From ritual to record: The nature of modern sports*. Columbia University Press.
- Guttmann, A. (1994). *Games and empires: Modern sports and cultural imperialism*. Columbia University Press.

- Hargreaves, J. (2002). Globalisation and the sporting body. In J. Maguire & K. Young (Eds.), *Theory, sport & society* (pp. 107-124). JAI Press. (Not: Metinde farklı bir Hargreaves referansı da bulunmaktadır, bu iki referans birleştirilebilir veya farklı çalışmalarına atıf olarak kalabilir).
- Holt, R. (1989). *Sport and the British: A modern history*. Oxford University Press.
- Jackson, S. J. (1994). Gretzky, crisis, and Canadian identity in 1988: Rearticulating the Americanization of culture debate. *Sociology of Sport Journal*, 11(2), 209-231.
- Jackson, S. J., & Hokowhitu, B. (2002). Sport, tribes, and technology: The New Zealand All Blacks Haka and the politics of identity. *Journal of Sport & Social Issues*, 26(2), 125-139.
- James, C. L. R. (1963). *Beyond a boundary*. Hutchinson.
- King, A. (2003). *The European ritual: Football in the new Europe*. Ashgate.
- Kozanoğlu, C. (2001). *Bu maçı alıcaz! Türkiye'de futbol ve gündelik hayat*. İletişim Yayınları.
- LaFeber, W. (2002). *Michael Jordan and the new global capitalism*. W. W. Norton & Company.
- Lever, J. (1983). *Soccer madness*. Waveland Press.
- MacAloon, J. J. (1981). *This great symbol: Pierre de Coubertin and the origins of the modern Olympic Games*. University of Chicago Press.
- Maguire, J. (1999). *Global sport: Identities, societies, civilizations*. Polity Press.
- Maguire, J., & Falcous, M. (Eds.). (2011). *Sport and migration: Borders, boundaries and crossings*. Routledge.
- Mangan, J. A. (1986). *The games ethic and imperialism: Aspects of the diffusion of an ideal*. Frank Cass.
- Miller, T., Lawrence, G., McKay, J., & Rowe, D. (2001). *Globalization and sport: Playing the world*. Sage.
- Poli, R. (2006). The migratory flows of footballers in Europe. *Revue Européenne des Migrations Internationales*, 22(3), 21-44.
- Ritzer, G. (2013). *The McDonaldization of society: 20th anniversary edition*. Sage.
- Robertson, R. (1995). Glocalization: Time-space and homogeneity-heterogeneity. In M. Featherstone, S. Lash, & R. Robertson (Eds.), *Global modernities* (pp. 25-44). Sage.
- Rowe, D. (2004). *Sport, culture and the media: The unruly trinity*. Open University Press.
- Schiller, H. I. (1976). *Communication and cultural domination*. International Arts and Sciences Press.
- Sugden, J., & Tomlinson, A. (1999). Digging the dirt and staying clean: Retrieving the investigative tradition for a critical sociology of sport. *International Review for*

the Sociology of Sport, 34(2), 209-219.

Tomlinson, A. (1991). *Consumption, identity and style: Marketing, meanings, and the packaging of pleasure*. Routledge.

Tomlinson, A. (2001). Sport and cultural imperialism. In E. Dunning & D. M. Smith (Eds.), *Sport: Critical concepts in sociology* (Vol. 4, pp. 144-162). Routledge.

Walsh, A. J., & Giulianotti, R. (2001). This sporting mammon: A normative critique of the commodification of sport. *Journal of the Philosophy of Sport*, 28(1), 53-77.

Whannel, G. (2002). *Media sport stars: Masculinities and moralities*. Routledge.

Wheaton, B. (Ed.). (2004). *Understanding lifestyle sports: Consumption, identity and difference*. Routledge.

KADIN SPORCULARIN SOSYAL BİLİŞSEL KARİYER TEORİSİ MODELLİ KARİYER İNŞASI

“
Özge AYDIN¹”

1 Dr. Özge Aydın, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı/ Adana, Türkiye, Email: denizguzelyurur@hotmail.com / Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-1817-343>

*Bu makale yazarın “Kadın Sporcuların Antrenörlük Kariyerine İlgisinin Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi Temelli İncelenmesi doktora çalışmasından üretilmiştir.

GİRİŞ

Son yıllarda araştırmacılar birçok etkileşimli faktörün, çevresel durumların ve koşulların kariyer kararı verme sürecinde önemli bir yeri olduğunu vurgulamaktadır. Bu gelişmelere paralel olarak, Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi bireyin kariyer seçimi ve gelişimini etkileyebilecek kişisel, ailesel, kültürel ve çevresel faktörleri geniş bir çerçevede ele alınmasını ve değerlendirilmesini sağlayan kapsamlı bir yapıya sahip olan ve son yıllarda akademik ve kariyer gelişimini açıklamaya yönelik çağdaş yaklaşımlardan biri olarak sıklıkla kullanılmaya başlamıştır (Lent, 2005). SBKT' ne göre, bir bireyin kişisel girdileri (cinsiyet, etnik köken ve cinsel yönelim) ve arka plandaki bağlamsal olanaklar (duygusal ve finansal destek, kültürel ve toplumsal cinsiyet rolü sosyalleşmesi ve görev fırsatları) bireyin öğrenme deneyimlerini etkileyebilir (Lent, 1994). Lent ve arkadaşları (1994) tarafından Bandura'nın (1986) genel sosyal bilişsel teorisi temel alınarak geliştirilmiş olan sosyal bilişsel kariyer teorisi modern bir kariyer teorisidir ve insanların kendi kariyer davranışlarını yönlendirebilme kapasitelerine vurgu yapmaktadır. Ayrıca SBKT, birbiriyle bağlantılı üç süreci açıklar: (a) kariyer ilgi alanlarının nasıl oluşturulduğu, (b) kariyer hedeflerinin nasıl geliştiği ve (c) birinin bir kariyerde ısrar edip başaramadığı. SBKT, kariyer ilgi alanlarının öz-yeterlik inançlarının ve sonuç beklentilerinin bir işlevi olduğunu, böylece bireylerin kendilerini o alanda yetkin olarak gördüklerinde ve seçilen kariyerde olumlu sonuçlar beklediklerinde belirli bir kariyeri değerlendirme olasılığının daha yüksek olduğunu öne sürmektedir (Lent, 1994). Bu teorinin temel varsayımı, kişisel, bilişsel ve çevresel parametreler arasındaki bağlantıya dayanmaktadır. Lent ve meslektaşları, rol modelleri ve algılanan engeller gibi çevresel değişkenlerin, kişinin öğrenme deneyimlerini şekillendirerek veya kariyer ilgi alanları ile seçim arasındaki ilişkiyi yumuşatarak kariyer seçimlerini de etkilediğini varsaymaktadır. (Cunningham et all. 2005; Diegelman & Subich 2001) Ayrıca, SBKT'ye uygun olarak, öz-yeterlik inancı ve sonuç beklentisinin ilgiye doğrudan bir etkisi vardır, bu nedenle öz-yeterlik inancı ve sonuç beklentisinin etkileri nedeniyle ilgi değişebilir (Lent, 1994). Dolayısıyla, kariyer kararı alma niyetini araştırmak için SBKT'nın seçilmesi, konuyu incelemek için mantıklı bir çerçeve oluşturur.

Sporun içinde; taraftar, çalışan, sporcu ya da antrenör olarak yer alan kadınların maruz kaldığı ayrımcılıklar sıkça gündeme gelmektedir. Kadınlar genelde ayrımcılığa, tacize ve dolayısıyla cinsiyetçi söylem ve davranışlara maruz bırakılmaktadır. Kadınların özellikle futboldaki cinsiyetçi söylem ve davranışlarla karşılaşması, psikolojilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Kadınlar, karşılaştığı tutumlar sonrasında sosyal kaygı ile karşılaşabilmektedir (Everhart & Chelladurai 1998). Sosyal kaygı, diğer insanlar tarafından olumsuz olarak değerlendirilmekten korkma, yetersizlik, aşağılık, utanç, aşağılanma ve depresyon hissi gibi durumlara yol açan bir psikolojik problemidir. Sporda, kadına karşı gösterilen tutum ve söylemler, kadınların spordan uzaklaşmasına,

kendilerini yetersiz ve değersiz hissetmelerine, sindirilmesine neden olmakta ve öz yeterliliklerini zayıflatılabilmektedir (Bandura, 1977). Birçok liderlik pozisyonunda olduğu gibi, kadınlar sporda çok az antrenörlük pozisyonuna sahip durumdadırlar. Kadın sporcuların antrenörlükte yetersiz temsil edilme nedenlerini ve cinsiyetin antrenör olma niyetleri üzerindeki etkisi; kadın sporcuların antrenörlüğe ilgisinin gelişimini ve özellikle bağlamsal faktörlerin (kadın antrenör rol modelleri, çalışma saatleri ve algılanan ayrımcılık) antrenörlük öz-yeterliği üzerindeki etkisi Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi (SBKT) teorik bir çerçeve olarak benimsendi. Bahsedilen konuyu daha yakından değerlendirmenin önemi ve gerekliliği, kariyer kararı alma sürecinin, karşılaştıkları engellerin, rol model eksikliğinin kadın sporcular tarafından karşılaşılan en önemli zorluklardan biri olması gerçeğinden gelmektedir.

Bu çalışmanın kilometre taşı, Makine Öğrenmesi Algoritmalarından Yayıp Sinir Ağları (YSA) kullanılarak veri analizi yöntemi açısından yenilikçi olmasıdır. SBKT kullanılarak kariyer davranışlarıyla ilgili yapılan çalışmaların sayısının çok olmasına rağmen, bu çalışmaların çoğu mühendislik öğrencileriyle ilgiliydi (Lent et al., 2005), sanat ve sosyal bilimler (Yang et al., 2019) gibi konuları içeriyordu ve temel bilimler, teknoloji ve matematik gibi konuları ele alıyordu (Lent et al., 2003). Bu nedenle bu çalışma Türkiye'de kadın futbolcular arasında SBKT kullanılarak kariyer karar verme niyetini araştıran ilk çalışmadır. Ayrıca ülkemizde uluslararası literatürün aksine sporun sosyal bilişsel kariyer teorisi temelli incelenmesiyle ilgili çok az çalışmaya ulaşılmıştır. Bu bakımdan, bu çalışmanın sosyal bilişsel kariyer teorisinin temel kavramları olan yetkinlik beklentisi (özyeterlik), sonuç beklentisi, seçim hedefleri kavramlarıyla ilgili bulguları alan yazına katkı sağlayacaktır.

Literatür

Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi, modern bir kariyer teorisidir ve insanların kendi kariyer davranışlarını yönlendirebilme kapasitelerine vurgu yapmaktadır. Diğer sosyal yapısal kariyer teorileri gibi kişinin kendi kariyer gelişimindeki etkisine vurgu yaparken, aynı zamanda kişinin her zaman kontrolü altında olamayabilecek sosyal ve ekonomik koşullar gibi engellere de vurgu yapmaktadır. Sosyal bilişsel kariyer teorisi, "(a) kariyer ve akademik ilgi alanlarının geliştiği, (b) kariyerle ilgili seçimlerin şekillendirildiği ve hayata geçirildiği ve (c) performans sonuçlarının elde edildiği dinamik süreçleri ve mekanizmaları anlamının bir yolunu sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Büyük ölçüde sosyal bilişsel teoriye dayanan, SBKT, bir dizi bilişsel-kişî faktörü (örn., öz yeterlilik, sonuç beklentileri ve seçim hedefleri) ile kişisel/çevresel faktörler (örn., etnik köken, sosyal destekler ve engeller) kariyer gelişim sürecini şekillendirmeye yardımcı olur (Bandura, 1977).

Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisinin odağında, akademik ve kariyer seçim davranışlarını tahmin etmek için üç bilişsel kişî değişkeninin- öz-yeterlik,

sonuç beklentileri ve seçim hedefleri ve bu yapıların, insanların akademik ve mesleki seçimleriyle ilgili yaptıkları seçimleri tahmin etmek için çevresel faktörlerle nasıl etkileşime girdiği fikri yatar. Bu tanımlamaya göre; *Özyeterlik*, kişinin bireysel yeterliklerine ve potansiyeline olan inancı olarak tanımlanmıştır (Bandura, 1977). Başka bir deyişle özyeterlik, göreve özgü bir özgüven biçimidir. İnsanlar, onları etkili bir şekilde yerine getirme yeteneğinden yoksun olduklarına inanırlarsa, belirli görevlerle ilgilenme olasılıkları daha düşüktür. Benzer şekilde, belirli görevleri yerine getirme yeteneklerine daha fazla güvenen kişilerin bu görevleri yerine getirme olasılıkları daha yüksektir (Cox, 2007). *Sonuç Beklentileri*; bireyin bir meslekte karşılaşacağı, algılanan olası sonuçlardır. Kariyer perspektifinden bakıldığında, bireyler belirli kariyer seçimlerinden kaynaklanan olumlu sonuçları öngördüklerinde belirli kariyer yollarıyla daha fazla ilgilenenlerdir. Araştırmalar, yüksek düzeyde öz yeterliliğe sahip olan ve bir kariyere yönelik olumlu sonuç beklentilerine sahip bireylerin, düşük öz yeterlik düzeyine ve sınırlı olumlu sonuç beklentilerine sahip bir bireye kıyasla bu mesleği sürdürme olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Moran-Miller & Flores, 2011; Bandura, 1977). *Seçim Hedefleri (Kişisel Hedefler)*; nihai bilişsel-kışı değişkenini temsil eder ve “belirli bir eyleme veya bir dizi eyleme katılma niyetini” içerir (Lent et al., 2000). Dolayısıyla, mevcut çalışma bağlamında, eğer kadın futbolcular, baş antrenör olarak başarılı olabileceklerine inanıyorlarsa ve aynı zamanda baş antrenörlükle ilgili olumlu sonuçlar bekliyorlarsa, o zaman bu kariyer seçimine ilgi duymaları muhtemeldir. (Cunningham et al. 2005; Lent et al. 2003).

Spor organizasyonları içindeki çeşitlilik hem akademisyenler hem de yöneticiler için en önemli konulardan biridir. Çeşitlilik yelpazesi içinde, yönetim ve liderlik pozisyonlarında kadınların yetersiz temsil edilmesi büyük sorun olarak görülmektedir. Türkiye’deki verilere baktığımızda da sporda ve özellikle baş antrenörlükte kadınların yetersiz temsil edildiğini ve antrenörlük mesleğinin bir erkek mesleği olarak kabul edildiği görülmektedir (Kasfad, 2018a). Kariyer ilgilerinin nasıl geliştiğini, kariyerle ilgili seçimlerin nasıl şekillendiğini ve performans sonuçlarının nasıl elde edildiğini anlama yöntemi amacıyla geliştirilmiş olan SBKT’nin sporda, özellikle kadın futbolcuların antrenörlükte yetersiz temsil edilmesinin nedenlerini anlamada yardımcı olacağı düşünüldü.

SBKT içinde, arka plan bağlamsal olanaklar, göreve maruz kalma, rol modeline maruz kalma, duygusal/ebeveyn desteği, finansal destek, eğitim geçmişi ve kültürel ve toplumsal cinsiyet rolü sosyalleşmesi için fırsatları içerebilir. Feltz ve ark. na göre, yılların, antrenörlük deneyimini ve bir antrenörün antrenörlük öz-yeterlik düzeyini etkileyebileceğini göstermektedir (Feltz et al. 2009). Antrenörler bir sporcu için kariyer rol modeli olarak hizmet edebilir. Araştırmalar, bir kadın sporcunun başarılı bir kadın antrenörü varsa, antrenör olmayı isteme ihtimalinin, hiçbir kadın antrenörü olmamasına göre daha muhtemel olduğunu göstermektedir (Everhart & Chelladurai, 1998; LaVoi &

Dutove, 2012; Moran-Miller & Flores, 2011). Antrenörlük (özellikle üniversite ve profesyonel düzeyde) erkeksi bir meslek olarak kabul edilir ve araştırmalar erkeklerin kadınlardan daha iyi bir antrenör olarak algılandığını göstermektedir; bu kısmen etkili bir antrenörün özellikleriyle uyumlu erkeklik özelliklerinden kaynaklanmaktadır (Kamphoff & Gill, 2008; Metín, & Özoruc 2024). Bir bireyin antrenörlük öz-yeterlik düzeyini etkileyen faktörler (antrenörlük deneyimi, sosyal destekler, rol modelleri ve çalışma saatleri), SBKT' nin bireyin öz-yeterlik düzeyini etkilediğini öne sürdüğü değişkenlerle (öğrenme deneyimi, destekler ve engeller) uyumludur. Antrenörlük araştırmaları, antrenör öz yeterliliğinin bireyin sonuç beklentilerini, ilgisini ve antrenörlüğü bir kariyer olarak sürdürme niyetini etkileyebileceğini ileri sürmüştür (Cunningham et al. 2003; Everhart & Chelladurai, 1998; Moran-Miller & Flores, 2011). SBKT' ne göre, kişisel girdiler, (cinsiyet, engeller, ayrımcılık) bireyin bağlamsal etkilerini etkileyen tek değişkendir (Lent et al. 1994). Uluslararası alan yazında yapılan antrenörlük araştırmaları; meslekte ayrımcı işe alım uygulamaları, network eksikliği, iş ve aile yaşamını dengeleme, ücret eksikliği, destek eksikliği, çalışma saatleri, cinsiyetçilik, ırkçılık ve homofobi gibi çeşitli potansiyel engelleri belgelemiştir. (Cunningham & Singer, 2010; Kamphoff & Gill, 2008; LaVoi & Dutove, 2012; Walker & Bopp, 2011). Kadın antrenörlerin bu engellere ilişkin algıları, bir kariyer olarak antrenörlüğe devam etme kararlarını etkileyebilmektedir (Imeson, 2017). Araştırmalar ayrıca, antrenörün cinsiyetinin, işe alınan yardımcı antrenörün cinsiyetinde de rol oynadığını ortaya koymuştur (LaVoi & Dutove, 2012; Sagas et al. 2006). Ücret eksikliğinin de kadın sporcular için antrenörlükte başka bir engel olduğu ileri sürülmektedir (Abney & Richey, 2013; LaVoi & Dutove, 2012). Antrenörlük araştırmaları, sporcuların bağlamsal etkilere ilişkin algılarının, antrenörlük öz-yeterlik düzeylerini ve tam zamanlı bir kariyer olarak antrenörlüğe yönelik niyetlerini etkilediğini ileri sürmüştür (Cunningham & Singer, 2010; Moran-Miller & Flores, 2011; Metín, & Özoruc 2025). SBKT' ne göre, bağlamsal etkiler bireyin öz yeterliliğini, niyetini ve seçim eylemlerini etkileyebilir (Imeson, 2017; Lent et al., 2003).

2 MATERYAL VE METOD

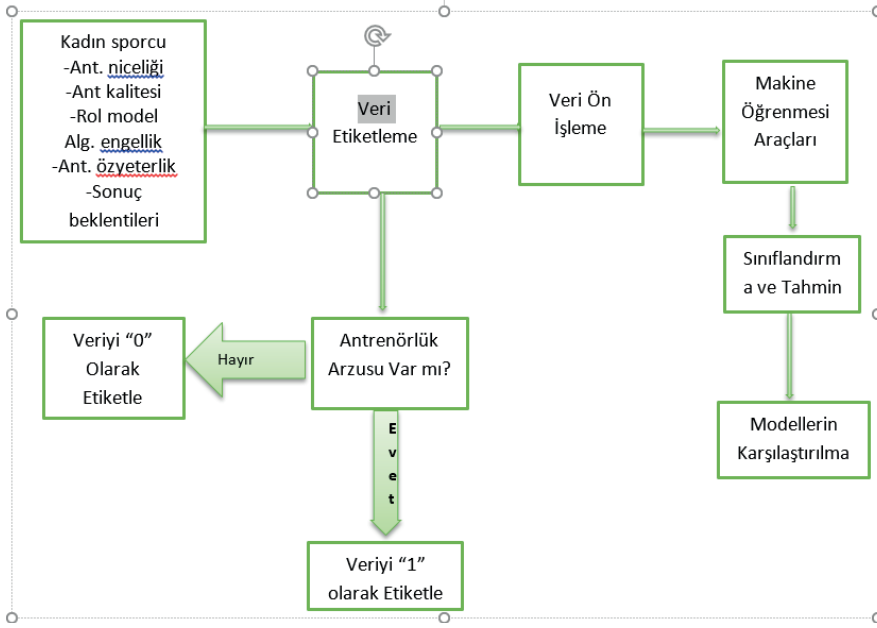
2.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmanın, bağımsız değişkenleri; baş antrenörün cinsiyeti, yaş, spora başlama yaşı, aylık gelir düzeyi, eğitim düzeyi, antrenörlük meslek olarak tanınıyor mu, öz-yeterlik, antrenör rol modeli, algılanan engellilik (çalışma saatleri ve algılanan ayrımcılık) ve antrenörlük değeri olarak belirlendi. Araştırmanın bağımlı değişkeni, kadın sporcuların Antrenörlüğe ilgisi olarak belirlendi. Araştırmanın kavramsal modeli Şekil 1'te gösterilmiştir.

Bu amaçla aşağıdaki soru ve hipotezlere cevap aranmıştır;

-Kadın sporcuların antrenörlük arzularını etkileyen önemli faktörlerin testinde Makine Öğrenmesi modellerinden hangisi ne kadar başarılı olmuştur?

-H1: Kadın sporcuların antrenörlük arzusu; bağlamsal faktörlerin (kadın antrenör rol modelleri, çalışma saatleri ve algılanan ayrımcılık), antrenörlük özyeterliliği ve sonuç beklentileri (mesleki değerlik ve antrenör değerlik) ile kişisel faktörleri (yaş, gelir durumu, eğitim düzeyi, medeni durum, aylık gelir, takım adı, antrenörün cinsiyeti) arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Şekil 1. Araştırmanın Kavramsal Modeli

2.2 Evren ve Örneklem

Bu niceliksel çalışmanın temel amacı, kadın futbolcuların Öz-yeterlilik algıları, Mesleki değerlilik, Algılanan engellik, Rol model ve Antrenörlük ilgilerinin, antrenörlük kariyer tercihlerinde ne şekilde etkili olduğunu YSA kullanılarak SBKT'ne dayalı olarak belirlemektir. Araştırmaya 2021-2022 sezonu Turkcell Kadın Futbol Süper Ligi B Grubu içerisinde yer alan toplam 9 takımdan 125 kadın sporcu (M yaş: 20.88 ±,452) katılmıştır. Bu araştırma için Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Çalışmalar Etik Kurulu'ndan onay almıştır.

2.2 Veri Toplama Araçları

Araştırmada; Feltz, Chase, Moritz ve Sullivan (1999) tarafından geliştirilen, Myers ve diğ. (2008) tarafından güncellenen, *Antrenör Özyeterliliği ölçeği* (33, 78, 97); Everhart ve Chelladurai (1998) tarafından geliştirilen Mesleki Değerlilik ölçeğinin alt boyutu olan *Antrenörlük Değerlilik ölçeği*; Everhart ve

Chelladurai (1998) tarafından geliştirilen *Algılanan Engellilik ve Antrenörlük Arzusu ölçeği*; Nauta, Kokaly (2001) tarafından geliştirilen *Rol Model Etkisi Ölçeği*nin alt boyutu olan *Rol Model Alma ölçeği* kullanılmıştır. Araştırma verileri analizinde MATLAB programı ile makine öğrenmesi yöntemlerinden denetimli öğrenmenin sınıflandırma algoritmaları kullanıldı. Veri seti 125 kayıt ve 76 öznitelik (parametre) içermektedir.(Tablo 1).Parametre seçiminin amacı daha az parametre ile tahminleme başarısını düşürmeden değerlendirmelerde bulunmaktır. Ayrıca veri seti üzerindeki nitelik sayısını azalttığından dolayı işlem yükünü hafifletecek bir etkiye de sahiptir. Burada future selection işlemi için tüm veri seti içindeki bağımsız değişkenlerin standart sapma değeri alındı. Standart sapma değeri az olan değişkenler veri seti içerisinde çok çeşitlilik göstermeyeceği düşünüldüğünden standart sapma değeri 1'in altındaki parametreler çıkarılarak kalan parametreler ile denenecek kümeleme algoritmalarına giriş parametreleri olarak kullanıldı. Bu nedenle antrenörlük özyeterlik ölçeği parametreleri Yapay Sinir Ağı algoritmasının verdiği yüksek tahmin sonucuna göre standart sapma değeri 1'in altında kaldığı için uygulama dışı bırakıldı.

Kullanılan veri seti ile MATLAB programında k-en yakın komşu, lojistik regresyon, karar ağacı, destek vektör makineleri, naive bayes, yapay sinir ağıları kümeleme algoritmaları kullanılarak modeller oluşturulup daha sonra test veri seti kullanılarak algoritmaların doğruluk oranları bulundu. (bkz. Tablo 2) Son olarak farklı demografik özelliklere sahip sporcuların antrenörlük ilgilerinin farklılığı t- testi ve ANOVA analizi ile test edildi

Tablo 1. Parametreler, açıklamalar ve değerleri

No	Parametre Adı	Açıklaması	Kategorik Etiketler ve Değerleri									
1	Yaş		Sayı									
2	Medeni Durum		Bekar (1)	Evli (2)								
3	Öğrenim Durumu		İlkokul (1)	Ortaokul (2)	Lise (3)	Lisans (4)	Lisansüstü (5)					
4	Aylık Gelir		1500 TL ve altı (1)	1501-2500 TL (2)	2501-3500 TL (3)	3501 TL ve üzeri (4)						
5	Takım Adı		fenərbahçe (1)	denirspor (2)	Fomget (4)	Galatasaray (4)	Birtexen Antalya (5)	Trabzon (6)	Kireçburnu (7)	Amet Spor (8)	Konak Belediye (9)	
6	Takımda oynamayılı		Sayı									
7	Pozisyon		Kaleci (1)	Forved oyuncusu (2)	Savunma oyuncusu (3)	Orta saha oyuncusu (4)						
8	Spora Başlama Yaşı		Sayı									
9	Baş Antrenör Cinsiyet		Kadın (0)	Erkek (1)								
10	Antrenörlük_Arzusun1		Kadınlar futbol Ligi 1. Lig (1)	Kadınlar futbol Ligi 2. Lig (2)	Kadınlar futbol Ligi 3. Lig (3)	Kadınlar futbol Alt yapılar (4)						
11	Antrenörlük_Arzusun2		Evet (0)	Hayır (1)								
12	cevap_evet		Evet (0)	Hayır (1)								
13	cevap_hayır		Evet (0)	Hayır (1)								
14	ÖZ1		Az (1)	orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)						
15	ÖZ2		Az (1)	orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)						
16	ÖZ3		Az (1)	orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)						
17	ÖZ4		Az (1)	orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)						
18	ÖZ5		Az (1)	orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)						
19	ÖZ6		Az (1)	orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)						

20	ÖZ7		Az (1)		orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)	
21	ÖZ8		Az (1)		orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)	
22	ÖZ9		Az (1)		orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)	
23	ÖZ10		Az (1)		orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)	
24	ÖZ11		Az (1)		orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)	
25	ÖZ12		Az (1)		orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)	
26	ÖZ13		Az (1)		orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)	
27	ÖZ14		Az (1)		orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)	
28	ÖZ15		Az (1)		orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)	
29	ÖZ16		Az (1)		orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)	
30	ÖZ17		Az (1)		orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)	
31	ÖZ18		Az (1)		orta (2)	Yüksek (3)	Tam (4)	
32	AD1		Kesinlikle Uygunsuz (1)		Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafızım (4)	Biraz Uygun (5)
33	AD2		Kesinlikle Uygunsuz (1)		Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafızım (4)	Biraz Uygun (5)
34	AD3		Kesinlikle Uygunsuz (1)		Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafızım (4)	Biraz Uygun (5)
35	AD4		Kesinlikle Uygunsuz (1)		Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafızım (4)	Biraz Uygun (5)
36	AD5		Kesinlikle Uygunsuz (1)		Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafızım (4)	Biraz Uygun (5)
37	AD6		Kesinlikle Uygunsuz (1)		Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafızım (4)	Biraz Uygun (5)

Tamamen Uygun (7)

Tamamen Uygun (7)

Tamamen Uygun (7)

Tamamen Uygun (7)

Tamamen Uygun (7)

Tamamen Uygun (7)

38	AD7		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
39	AD8		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
40	AD9		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
41	AD10		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
42	AD11		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
43	AD12		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
44	AD13		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
45	AD14		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
46	AD15		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
47	AD16		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
48	AD17		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
49	AD18		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
50	AD19		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)

51	AD20		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
52	AE1		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
53	AE2		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
54	AE3		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
55	AE4		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
56	AE5		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
57	AE6		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
58	AE7		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
59	AE8		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
60	AE9		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
61	AE10		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
62	AE11		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
63	AE12		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)

64	AE13		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
65	AE14		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
66	AE15		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
67	AE16		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
68	AE17		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
69	AE18		Kesinlikle Uygunsuz (1)	Uygunsuz (2)	Biraz uygunsuz (3)	Tarafsız (4)	Biraz Uygun (5)	Uygun (6)	Tamamen Uygun (7)
70	RM1		Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsız (3)	Katılmıyorum (4)	Kesinlikle Katılmıyorum (5)		
71	RM2		Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsız (3)	Katılmıyorum (4)	Kesinlikle Katılmıyorum (5)		
72	RM3		Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsız (3)	Katılmıyorum (4)	Kesinlikle Katılmıyorum (5)		
73	RM4		Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsız (3)	Katılmıyorum (4)	Kesinlikle Katılmıyorum (5)		
74	RM5		Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsız (3)	Katılmıyorum (4)	Kesinlikle Katılmıyorum (5)		
75	RM6		Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsız (3)	Katılmıyorum (4)	Kesinlikle Katılmıyorum (5)		
76	RM7		Kesinlikle Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsız (3)	Katılmıyorum (4)	Kesinlikle Katılmıyorum (5)		

ÖZ: Özyeterlik, AD: Antrenörlük Değer, AE: Algılanan Engellik, RM: Rol Model Tahmini Değişken: 0: Antrenörlük arzusu değişkeni için cevap evet ise: Antrenörlük arzusu değişkeni için cevap hayır ise “1” değeri atanmıştır.

3 BULGULAR

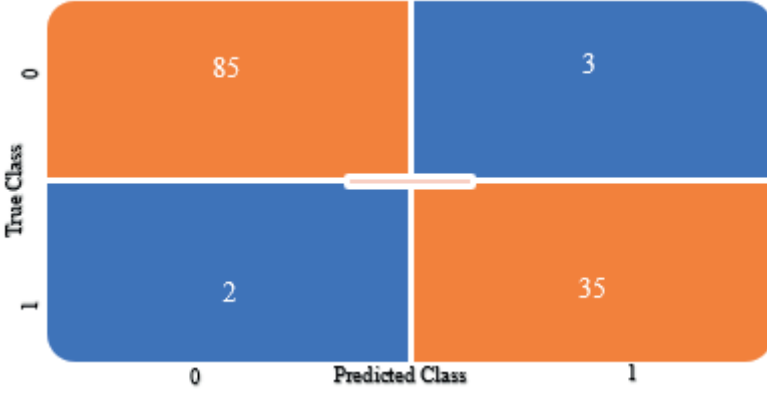
Tablo 2. Modellerin Sınıflama Başarısına Göre Kıyaslanması

Algoritma	Sınıflama Başarısı	Doğruluk	Kesinlik	Duyarlılık	F1 Skor
Navie Bayes Algoritması	%79,2	%79,2	%78,9	%40,5	%53,5
Lojistik Regresyon Analizi Algoritması	%80,8	%81,9	%72,4	%56,7	%63,6
Destek Vektör Makineleri (DVM) Algoritması	%77,6	%77,6	%90,9	%27,0	%41,6
kNN sınıflandırma algoritması	%75,2	%75,2	%100	%16,2	%27,9
Karar ağacı C4.5 algoritması	%77,6	%77,6	%100	%24,3	%39,1
Yapay Sinir Ağı (YSA) Algoritması	%96	%96	%92,1	%94,5	%93,3

Tablo 2'ye göre Yapay Sinir Ağı (YSA) Algoritması modeli en iyi performansı vermiştir. Bu sonucu sırasıyla; Lojistik Regresyon Analizi, Navie Bayes Algoritması, Destek Vektör Makineleri (SVM) Algoritması, Karar Ağacı Algoritması ve kNN Sınıflandırma Algoritması izlemektedir.

Tablo 3. Yapay Sinir Ağları Sınıflandırma Algoritması Hiperparametreleri

Optimizasyon Edilebilir Sinir Ağı (Neural Network)	Değerler
İlk Katman Boyutu	87
İterasyon Sınırı	1000
Optimizasyon Edilmiş Hiperparametreler	
Tam Bağlantılı Katman Sayısı	1
Aktivasyon Fonksiyonu	Sigmoid
İterasyon Sınırı	1000
Düzenleştirme Kuvveti (Lambda)	1.0097e-07
Veri Standartizasyonu	Evet
Hiperparametre Arama Aralığı	
Tam Bağlantılı Katman Sayısı	1-3
Aktivasyon Fonksiyonu	ReLU, Tanh, Sigmoid, Yok
Veri Standartizasyonu	Evet, Hayır
Düzenleştirme Kuvveti (Lambda)	8e-08-800
İlk Katman Boyutu	1-300
İkinci Katman Boyutu	1-300
Üçüncü Katman Boyutu	1-300

Şekil 2. YSA Algoritması Test Veri Seti Hata Matrisi

Şekil 2'ye göre Yapay Sinir Ağları algoritması seçilerek oluşturulan model ile seçilen 32 parametre ile yapılan Yapay Sinir Ağları algoritması kümeleme sonuçlarında %96 doğru tahmin ile elde edilen sonuçlara göre; Algoritma 85 kişinin antrenörlük arzusunun var olmadığını doğru olarak bulmuş fakat 3 kişinin antrenörlük arzusunun gerçekte var olmamasına rağmen antrenörlük arzusunun olduğuna karar vererek yanlış bulmuştur. Algoritma 2 kişinin antrenörlük arzusunun var olduğuna karar vererek doğru olarak bulmuş fakat 35 kişinin antrenörlük arzusunun gerçekte olmasına rağmen olmadığına karar vererek yanlış bulmuştur.

Yapay Sinir Ağları Algoritması Sınıflama Başarısı

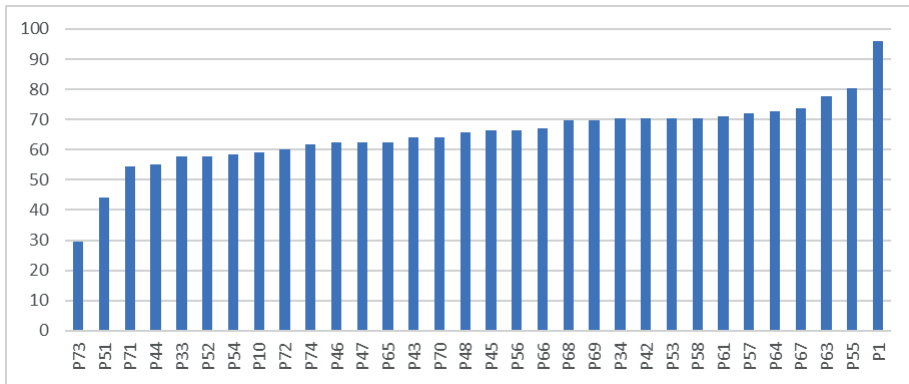
Bu sonuçlarla yapay sinir ağları karmaşık nonlineer ilişkileri bulmada başarılı olduğundan bu karmaşık veri setinde en başarılı kümeleme başarısını göstermiştir.

Tablo 4. Yapay Sinir Ağları Algoritması Sınıflama Başarısı

Parametre No	Parametre	YSA Algoritmasının Sınıflama Başarısı
P73	Kadın antrenör olarak kariyer yolunda örnek aldığım kimse yok	29,6
P51	Antrenörlüğü meslek olarak tercih edersem; dürüst olmayı tercih ederim	44
P71	Kariyer yolunda kadın antrenör olarak özellikle takip ettiğim bana ilham veren kimse yok	54,4
P44	Antrenörlüğü meslek olarak tercih edersem; İş güvenliğini garantiye alırım	55,2
P33	Antrenörlüğü meslek olarak tercih edersem; Başkalarından saygı görürüm.	57,6
P52	Antrenörlük kariyerini tercih edersem çok fazla zamanımı alır	57,6
P54	Antrenörlük kariyerini tercih edersem akşamları ve hafta sonları çalışmak zorunda kalırım	58,4
P10	Bir futbol takımındaki antrenörlük arzusu	59,2
P72	Kadın antrenör olarak kariyer yolunda örnek aldığım biri var	60
P74	Kadın antrenör olarak kariyer yolunda bir mentorum var	61,6
P46	Antrenörlüğü meslek olarak tercih edersem; İyi bir örgütlenme yapısı oluşturabilirim.	62,4
P47	Antrenörlüğü meslek olarak tercih edersem; yalnız çalışabilirim	62,4
P65	Kıdemli erkek antrenörlerin ön yargıları	62,4
P43	Antrenörlüğü meslek olarak tercih edersem; emsallerim arasında prestij sağlayabilirim	64
P70	Rol model aldığım biri var	64
P48	Antrenörlüğü meslek olarak tercih edersem; düşünce ve eylemlerimi uygularken bağımsız olabilirim	65,6
P45	Antrenörlüğü meslek olarak tercih edersem; yan menfaatlerden faydalanmak isterim (şirket aracı, şirket telefonu, özel sağlık sigortası vb)	66,4
P56	Antrenörlük kariyerini tercih edersem çalışma saatlerim belirsizleşir	66,4
P66	Erkek antrenörlerin kadın antrenörleri kabul etmemesi	67,2
P68	Kadın antrenörler arasında rol model eksikliğinin olması	69,6
P69	Kadın antrenörlere karşı eşit davranılmaması	69,6
P34	Antrenörlüğü meslek olarak tercih edersem; kendim için birtakım hedefler belirleyebilirim	70,4
P42	Antrenörlüğü meslek olarak tercih edersem; meslekte tanınırlığım artar	70,4
P53	Antrenörlük kariyerini tercih edersem çok seyahat etmek zorunda kalırım	70,4

P58	Kadın antrenörler cinsiyet ayrımcılığına uğruyor	70,4
P61	Takım yöneticileri kadın antrenörleri çok az destekliyor.	71,2
P57	Antrenörlük kariyerini tercih edersem aile sorumluluklarım ile mesleki sorumluluklarım birbiriyle çatışır	72
P64	Kadın sporcuların erkek antrenörleri tercih etmesi	72,8
P67	Kadın antrenörlerin kadınsı olmadıklarına dair kalıp yargılar	73,6
P63	Kadın antrenörler için çok az eğitim programlarının olması	77,6
P55	Antrenörlük kariyerini tercih edersem sosyal hayatım kısıtlanabilir	80,4
P1	Yaş	96

Tablo 4'de görüldüğü gibi 73. madde önermesi (Kadın antrenör olarak kariyer yolunda örnek aldığım kimse yok) tek başına uygulandığında 29,6 sınıflama başarısı göstermiştir. Sırasıyla arttırıldığında en son 1. Parametre ile 96 sınıflama başarısı göstermiştir.

Şekil 3. YSA Algoritmasında Değişkenlerin Sınıflama Başarısına Göre Kıyaslanması

Değişkenlere Yönelik T-Testi ve Anova Analizleri

Araştırma sonucunda, kadın sporcuların antrenörlük arzusu; bağlamsal faktörlerin (kadın antrenör rol modelleri, çalışma saatleri ve algılanan ayrımcılık), antrenörlük özyeterliliği ve sonuç beklentileri (mesleki değerlik ve antrenör değerlik) ile kişisel faktörleri (yaş, gelir durumu, eğitim düzeyi, medeni durum, aylık gelir, takım adı, antrenörün cinsiyeti) arasında anlamlı farklılık var mıdır? Hipotezine yanıt için t testi ve ANOVA analizi yapıldı. Antrenörlük arzuları ile ilgili verilerin, önceki adımlarda tasarlanan YSA tarafından tahmin edilen veriler olduğunu belirtmek önemlidir. Sonuçlara göre;

-YSA, sonuçların SBKT bileşenlerinden antrenörlük değer, algılanan engellilik ve rol model alma verileri olasılığı en yüksek ifadeler olarak ortaya çıktığını gösterdi. Antrenörlük arzusu üzerinde etkili olan bu faktörlerin or-

talamaları alınarak boyut bazında kadın sporcuların demografik özellikleri ile aralarındaki farklılık incelendi. Buna göre;

- Kadın sporcuların yer aldığı takım adı değişkenine göre; algılanan engelliliğin ayrımcılık alt boyutunda ($p = .002$, $F = 2.32$) ve Rol model alma ($p = .00$, $F = 4.09$) boyutunda, antrenörlüğün meslek olarak tanınması değişkenine göre; ayrımcılık ($p=.00$) ve çalışma saatleri boyutunda ($p=.03$), eğitim değişkenine göre; ayrımcılık alt boyutunda ($p=.03$ $F=3.54$), yaş değişkenine göre; algılanan engellik ($p=.003$, $F=3.08$) ve alt boyutu olan ayrımcılık alt boyutunda ($p = .00$ $F=4.22$) anlamlı farklılık olduğu görüldü ($p<.05$).

4 TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı, kadın futbolcuların antrenörlüğe ilgilerini etkileyen faktörleri Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi temelinde inceleyerek, katkıda bulunan faktörlerin Yapay Sinir Ağı yoluyla kariyer tercihlerinde olası etkisini anlamaktır. Bu çalışmanın benzersiz bir özelliği, literatürde sporcular üzerine, özellikle kadın sporcular üzerine SBKT temelli ilk araştırma olmasıdır. Böylece negatif durumda olan kadın futbolcuların antrenörlük mesleğini tercih etmelerine bütüncül bir bakış açısı benimsendi. Özellikle futbol branşında kadın antrenör azlığının nedenleri ortaya konuldu. Çalışmanın başka bir benzersiz özelliği ise, literatürde SBKT'ne dayalı olarak kadın futbolcuların kariyer ilgilerini tahmini yapmak için kullanılan Yapay Sinir Ağı (YSA) algoritmasının veri analizi yöntemine ilişkin yeniliğidir. Profesyonel düzeyde forma giyen kadın futbolcuların rol model azlığı ve algılanan engellik düzeyindeki bulgularımız kariyer tercihleri literatüründe (Cunningham et al. 2007; Lee, 1999; Forsyth et al., 2019) bildirilenlerle paralellik göstermektedir; çünkü kadın futbolcular, algılanan engellik kapsamında olumsuz çalışma saatleri ve ayrımcılık, antrenörlük değeri ve rol model eksikliği konularında zorlanmışlardır.

Son yıllarda hızlı bilgisayarların hayatımıza girmesi, geliştirilen algoritmalar ile yapay zekâ teknikleri hızla ilerleyerek hemen her sektörde (eğitim, sağlık, pazarlama, finans) olduğu gibi spor alanında da önemli gelişmelere yol açmaktadır (Emre, 2021). Araştırmada, makine öğrenmesi sınıflandırma algoritmalarından lojistik regresyon, karar ağacı, k-en yakın komşu, destek vektör makinaları, naive bayes ve yapay sinir ağları algoritmaları ile tahmin çalışmasında bulunulmuş, algoritmaların doğruluk, kesinlik, duyarlılık değerlerine yer verilmiştir (doğruluk=%96, kesinlik=%92,1, duyarlılık=%94,5, F1 skor= %93,3). Yapılan araştırmada en başarılı tahmini yapay sinir ağları algoritması %96 olarak vermiştir. Literatürdeki farklı çalışmalar incelendiğinde spor alanındaki makine öğrenimi çalışmalarının skor tahminine ve çoğunlukla performans tahminine odaklandığı görülmektedir (Aydın, 2019; Horvat & Job, 2020; Joseph et al., 2006). Ancak bir sporcunun kariyer olarak antrenörlük yapma kararını potansiyel olarak etkileyebilecek değişkenlerin incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Özellikle sporcuların kariyer tercihle-

rinde SBKT'nin kariyer ilgi alanlarının nasıl oluşturulduğunu, kariyer hedeflerinin nasıl geliştiği makine öğrenimi algoritmaları ile incelenmesi ve etkili değişkenlerin belirlenmesi sporda özellikle de futbol branşında kadın antrenör azlığının nedenlerini ortaya koydu. Bu nedenle kadın futbolunda antrenörlük ilgilerini etkileyen faktörler konusunda daha fazla bilimsel dikkatin gösterilmesinin literatüre önemli bir katkı yapacağını iddia ediyoruz. Yapılan YSA analizi sonucunda kadın futbolcuların SBKT değişkenlerinden antrenörlük ilgilerini tahmin olasılığı yüksek 32 önemli etken tanımlanmıştır (Tablo 4). Antrenörlük Değer ölçeğinin 10 ifadesi, Algılanan Engellilik ölçeğinin 15 ifadesi, Rol Model Alma ölçeğinin 5 ifadesi, aynı zamanda, yaş ve antrenörlük arzusu parametreleri sporcuların antrenörlük ilgisi veya tercihleri için önemli parametreler olduğu sonucuna ulaşıldı.

Yapay Sinir Ağları Algoritması Sınıflama Başarısını belirlemek için kategorik olarak sınıflandırılan antrenörlük değer, çalışma saatleri, ayrımcılık, algılanan engellilik ve rol model alma verileri numerik sıralamaya tabi tutularak, ortalamaları alındı ve kadın sporcuların kişisel özelliklerine göre antrenörlüğe ilgilerinde farklılıklar arandı. YSA, sonuçların SBKT bileşenlerinden antrenörlük değer, algılanan engellilik ve rol model alma verileri olasılığı en yüksek ifadeler olarak ortaya çıktığını göstermiştir. Antrenörlük ilgisi üzerinde etkili olan bu faktörlerin ortalamaları alınarak boyut bazında kadın sporcuların demografik özellikleri ile aralarındaki farklılık incelendi.

Adana Demirspor takımında forma giyen sporcuların, rol model alma ve ayrımcılık algılamalarının yüksek çıkması kadın antrenörle çalışan kadın sporcuların antrenörlük kariyer yolunda kadın rol modellerin önemli olumlu etkisi olduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte kadın antrenör rol modellerinin, antrenörlüğe olan ilgiyi tahmin etmede önemli olduğunu da göstermektedir. Özellikle futbol branşında diğer sporlara göre (örneğin, basketbol ve voleybola kıyasla) önemli ölçüde daha az kadın antrenör olduğu göz önüne alındığında bu bulgunun önemi artmaktadır. Bu nedenle, tek bir olumlu kadın antrenör rol modelinin, kadın sporcuların kariyer olanakları hakkındaki algılarını olumlu yönde etkileyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırma bulgularına paralel olarak önceki araştırmalar da kadın antrenör rol modellerinin önemini desteklemektedir. Örneğin kadınların antrenörlük ve kariyerlerini inceleyen araştırmalar, kadın rol modellerinin kadınları sporda kariyer yapmaya teşvik edebileceğini ileri sürdü (Lee, 1999; Nelson, 1991). Benzer şekilde, Forsyth ve ark (2019), Kadın rol modellerin veya mentorların eksikliğini, sporda kariyerlerini sürdüren ve devam ettirmek isteyen kız öğrenciler için kritik bir kariyer sınırlayıcı faktör olarak tanımladı (Forsyth et al., 2019). Ek olarak, ayrımcı işe alım uygulamalarının kadınların antrenörlüğe girmesi üzerindeki olumsuz etkisini vurgulamıştır (Moran-Miller & Flores, 2011). Çoğu sporcunun antrenörlüğün bir meslek olarak tanınmadığını belirtmesi, algılanan engellilik kapsamında çalışma saatleri ve ayrımcılık algı-

lamalarının kadınların antrenörlüğü bir meslek olarak tercih etmesinde bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır (Everhart & Chelladurai, 1998). Genel olarak kadın sporcuların antrenörlük değerleri yüksek bulunmakla birlikte; daha büyük yaştaki kadın futbolcuların yaşlarının ilerlemesiyle ve dolayısıyla tecrübelerinin artmasıyla algılanan engellik ve ayrımcılık algılamalarının daha yüksek olarak karşımıza çıkması şaşırtıcı değildir.

Son olarak profesyonel sporcu verileri, kadın futbolcuların sporculuğun ötesinde antrenörlük mesleğini tercihlerinde, yetersiz kadın rol modelleri, algılanan engelleri ve antrenörlük değerliliğini vurguladı. Buna dayanarak kadın antrenörlük rol modellerine daha fazla maruz kalan ve daha az engelle karşı karşıya kalan kadın sporcuların antrenörlük mesleğine daha fazla ilgi duyacağı ve bu kariyer yoluna geçiş fikrini artıracığı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Abney R, Richey D. (2013). Barriers Encountered by Black Female Athletic Administrators and Coaches. *J Phys Educ Recreation Dance*.
- Aydın E. Yapay Sinir Ağları Yardımı İle Futbolda Puan Tahmini Ve Süper Lig İçin Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2019.
- Bandura A. (1977). Self-efficacy: Toward the unifying theory of behavior change. *Psychol Rev*. 84(2):191-215.
- Blom LC, Abrell L, Wilson MJ, Lape J, Halbrook M, Judge LV. (2011). Working with Male Athletes: The Experiences of U.S. Female Head Coaches. *J Res*. 6(1):54-61.
- Bruening JE, Dixon M. (2007). Work-Family Conflict in Coaching II: Managing Role Conflict. *J Sport Manag*. 21(4):471-496.
- Cox RH. Sport psychology: Concepts and applications. Boston: McGraw-Hill; 2007.
- Cunningham GB, Sagas M, Ashley FB. (2003). Coaching self-efficacy, desire to become a head coach, and occupational turnover intent: Gender differences between NCAA assistant coaches of women's teams. *Int J Sport Psychol*. 34(2):125-137.
- Cunningham GB, Bruening J, Sartore M, Sagas M. (2005). The Application of Social Cognitive Career Theory to Sport and Leisure Career Choices. *J Career Dev*. doi: 10.1177/0894845305279164.
- Cunningham GB, Doherty A, Gregg MJ. (2007). Using Social Cognitive Career Theory to Understand Head Coaching Intentions among Assistant Coaches of Women's Teams. *Sex Roles*. 56(5):365-372.
- Cunningham GB, Singer JN. (2010). "You'll face discrimination wherever you go": Student athletes' intentions to enter the coaching profession. *J Appl Soc Psychol*. 40(7):1708-1727. doi:10.1111/j.1559-1816.2010.00636.x.
- Diegelman NM, Subich LM. (2001). Academic and Vocational Interests as a Function of Outcome Expectancies in Social Cognitive Career Theory. *J Voc Behav*. 59(3):394-405. doi:10.1006/jvbe.2001.1802.
- Doğan Genç D. Kadın futbol hakemlerinin kariyer engellerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Spor Yöneticiliği Anabilimdalı; 2023.
- Drury S, Stride A, Fitzgerald H, Hyett-Allen N, Pylypiuk L, Whitford-Stark J. "I'm a referee, not a female referee": the experiences of women involved in football as coaches and referees. *Front Sports Active Living*. 2022;3.
- Emre İE. Psikiyatrik Hastalıkların Makine Öğrenmesi Yöntemleri İle Ayrıştırılması. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü; 2021.
- Erdoğan H. (2018). Türkiye'de kadın antrenörlerin karşılaştığı engeller. *Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*. 29(3):45-60.
- Everhart CB, Chelladurai P. (1998). Gender differences in preferences for coaching as

- an occupation: the role of self-efficacy, valence, and perceived barriers. *Res Q Exerc Sport*. 69(3):227-236. doi: 10.1080/02701367.1998.10607683.
- Feltz D, Hepler TJ, Roman N. (2009). Coaching Efficacy and Volunteer Youth Sport Coaches. *Sport Psychol*. 23(1):24-41. doi: 10.1123/tsp.23.1.24.
- Forsyth JJ, Jones J, Duval L, Bambridge A. (2019). Opportunities and barriers that females face for study and employment in sport. *J Hosp Leisure Sport Tourism Educ*. 24:80-89. doi:10.1016/j.jhlste.2019.01.005.
- Franco Lima R, Camões M, Manuel Clemente F, Castro H de O, Silva B. (2022). Exploring the motivations and expectations in the amateur football referee. *J Phys Educ*. 33(1):e-3310.
- Gosai J, Jowett S, Rhind DJA. A. (2023). “Think Coach, Think Male” Phenomenon: Women Coaches’ Experiences of Development, Progression, and Retention in Coaching Within the United Kingdom. *Int Sport Coach J*. 11(2):Ahead of Print. doi:10.1123/iscj.2022-0007.
- Horvat T, Job J. The use of machine learning in sport outcome prediction: A review. *WIREs Data Mining Knowl Discov*. 2020.
- Imeson TD. Understanding the Absence of Female Coaches in Sport and the Value of Same-Sex Role Models for Female Athletes in Their Coaching Pursuits. *Electronic Theses and Dissertations*. University of Windsor, Ontario, Canada; 2017.
- Joseph A, Fenton NE, Neil M. (2006). Predicting football results using Bayesian nets and other machine learning techniques. *Knowl Based Syst*. 19:544–553.
- Jowett S, Gosai J, Slade K. (2022). Women in coaching: What are the problems and probable solutions? *Sport Exerc Psychol Rev*. 17(1):16-29. doi:10.53841/bps-sepr.2022.17.1.16.
- Kasfad. II. Kadın ve Spor Çalıştayı Raporu Spor Alanında Kadınların Temsili: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. 2018.
- Kasfad. Türkiye’de Sporda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme Raporu. 2020.
- Kane MJ, Stangl JM. (1991). Employment Patterns Of Female Coaches In Men’s Athletics: Tokenism And Marginalization As Reflections Of Occupational Sex-Segregation. *J Sport Soc Issues*. 15(1):21-41.
- Kamphoff CS, Gill DL. (2008). Collegiate Athletes’ Perceptions of the Coaching Profession. *Int J Sports Sci Coaching*. 3(1):55-72.
- Kilty K. Women in Coaching. *Sport Psychol*. 2006.
- Kubayi A, Coopoo Y, Moris-Eyton H. (2017). Perceived Hindrances Experienced by Sport Coaches in South Africa. *J Hum Kinet*. 57:233-238.
- LaVoi NM, Dutove JK. (2012). Barriers and supports for female coaches: an ecological model. *Sports Coaching Rev*. 1(1).
- Lee KH. Theoretical understanding of female intercollegiate athletes’ perceptions on career development. Doctoral Thesis. ABD; 1999.

- Lent RW, Brown SD, Hackett G. (1994). Toward a Unifying Social Cognitive Theory of Career and Academic Interest, Choice, and Performance. *J Voc Behav.* 79-122. doi:10.1006/jvbe.1994.1027.
- Lent RW, Brown SD, Hackett G. Contextual supports and barriers to career choice: A social cognitive analysis. *J Counsel Psychol.* 2000.
- Lent RW. (2005). A Social Cognitive View of Career Development and Counseling. In: Brown SD, Lent RW, editors. *Career development and counseling: Putting theory and research to work.* Hoboken, NJ: Wiley; p. 101–127.
- Lent RW, Brown SD, Schmidt JA, Brenner B. Relation of Contextual Supports and Barriers to Choice Behavior in Engineering Majors: Test of Alternative Social Cognitive Models. *J Counsel Psychol.* 2003.
- Moran-Miller K, Flores L. (2011). Where Are the Women in Women's Sports? Predictors of Female Athletes' Interest in a Coaching Career. *Res Q Exerc Sport*
- Metin, M., & Özoruç, S. (2024). Investigation of aggression and happiness level in parents of 8-11 years old children playing sports. *Sportis. Scientific Journal of School Sport, Physical Education and Psychomotricity.* <https://doi.org/10.17979/sportis.2025.11.1.11141>
- Metin, M. & Özoruç, S. (2025). Examination of football fans' perception of reputation and happiness levels. *International Journal of Recreation and Sport Science*, 9 (1),6-15. DOI:10.46463/ijrss.1563936
- Nelson M. Are We Winning Yet?: How Women Are Changing Sports and Sports Are Changing Women. New York: Random House; 1991.
- Norman L. Developing female coaches: Strategies from women themselves. *Asia-Pacific J Health Sport Phys Educ.* 2012.
- Sagas M, Cunningham GB, Pastore D. (2006). Predicting head coaching intentions of male and female assistant coaches: An application of the theory of planned behavior. *Sex Roles.* 54:695–705. doi:10.1007/s11199-006-9035-x.
- Yang J, Awan AJ, Vall-Líesera G. Support Vector Machines on Noisy Intermediate Scale Quantum Computers. *Ericsson Research, Sweden.* 2019.
- Walker NA, Bopp T. (2011).The underrepresentation of women in the male-dominated sport workplace: Perspectives of female coaches. *J Workplace Rights.* 15(1):47-64.
- Weiss MR, Stevens C. (1993). Motivation and Attrition of Female Coaches: An Application of Social Exchange Theory. *Sport Psychol.* 7(3):244–261.